

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΞΕ'

ΤΕΥΧ. Α'

ΙΩΑΝ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14-115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308

1 ΙΟΥΝΙΟΥ 1988

ΑΡΙΘ. 9

ΥΠΕΡΧΡΟΝΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΗΣ Ζ' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ*

(Έξ άφορμής τής 1200ετηρίδος αυτής)

Άλλα μηνύματα

Τά μηνύματα τής Ζ' Οίκουμννικής Συνόδου είναν πράγματι υπέρχρονα και άπευθύνονται πρὸς ὄλες τῖς Έκκλησίες, άκόμη — ὅπως εἶπαμε — και πρὸς τῖς προτεσταντικές. Ἡ Σύνοδος αὐτή διδάσκει τὴν ὀρθή τιμητική προσκύννησι τῶν ἱερῶν εἰκόνων και καταδικάζει τὴν παντός εἶδους εὐσεβοφανῆ εἰκονομαχία, ἡ ὀποία ἐπιδιώκει δῆθεν νά διατηρήση καθαρή και άνόθευτη τὴν πίστι στὸν Χριστό, ἐνῶ στήν πραγματικότητα τὴν ὑποσκάπτει. Ὅπως τονίζει ὁ ἱερός Μ. Φώτιος, μετὰ τὴν Ζ' Οίκουμννική Σύνοδο «ὁ Χριστός δὲν ὑβρίζεται και δὲν χλευάζεται πλέον με τὴν πρόσφισι ἔκφράσεως τιμῆς. Τοῦτο εἶναι ἄλλη ματατολογία και νέος τρόπος ἐξουδενώσεως (τοῦ Χριστοῦ), ὁ ὀποῖος ἔχει ἐπινοηθῆ ἀπὸ τὸν πονηρὸ με πανουργία, δηλαδή νά συμπεριφέρονται με μανία ἐναντίον τῆς εἰκόνας, νά λέγουν δὲ πράγματα τερατώδη πρὸς τιμὴν δῆθεν τοῦ εἰκονιζομένου, νά τὴν κομματιάζουν και νά κατέχωνται σφοδρῶς ἀπὸ διπλῆ μανία»¹⁵¹.

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 307 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

151. «... Οὐδὲ Χριστός... ἐν εὐφημίας προσήματι πικρῶς ὑβρίζεται χλευαζόμενος· ἄλλο τοῦτο κενολόγημα και ξένος τρόπος τῶ πονηρῶ μεμηχανημένος ἐξουδενώσεως, μαινέσθαι μὲν κατὰ τῆς εἰκόνας, ἐπὶ τιμῆ δὲ τοῦ εἰκονιζομένου τερατολογεῖν, ταύτην σπαράττειν και διπλῆν μανίαν ἐπιμαίνεσθαι» (Περικοπή ἐκ τῆς 18ης ὀμιλίας τοῦ Μεγάλου Φωτίου, ἥτις ἐλέχθη ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς ἁγίας Σοφίας, ἀνήλικα τοῖς ὀρθο-

Ἐπειτα ἡ Ζ' Οίκουμννική Σύνοδος κατέστησε συνειδητό, ὅτι ἡ Έκκλησία κοταφάσκει και ἐξαγιάζει και αὐτὰ τὰ ὕλικὰ στοιχεῖα, τὴν Τέχνη και τῖς πολιτιστικές ἐκδηλώσεις, πραγματοποιώντας τὸ «ἀνεκεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῶ Χριστῶ, τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρονοῖς και τὰ ἐπὶ τῆς γῆς» (Έφ. α', 10). Ἡ Σύνοδος εἶναι διορκῆς ὑπέμνησις, ὅτι ἡ Έκκλησία καταδικάζει κάθε οἰρετική ἀπόκλισι, πού παραγνωρίζει τὴ θεανθρωπίνη δομὴ τῆς και ὑπερτονίζει εἴτε τὸ θεῖο στοιχεῖο εἰς βάρος τοῦ ἀνθρωπίνου, εἴτε τὸ ἀνθρώπινο εἰς βάρος τοῦ θεῖου.

Τὸ ὅτι μέσα στήν Έκκλησία εἶναι ἐκδηλη και ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρωπίνου στοιχείου ἐξηγεῖ διατὶ ἡ Ζ' Οίκουμννική Σύνοδος, συνδυάζοντας πνεῦμα «ἀκριβείας» και πνεῦμα «οἰκονομίας», δέχθηκε τὴ μετάνοια πολλῶν ἐπισκόπων¹⁵², οἱ ὀποῖοι εἶχαν προσχωρήσει στῖς τάξεις τῶν εἰκονομάχων ἡ χειροτονήθηκαν ἀπὸ αὐτοὺς και ἀνεγνώρισε αὐ-

δόξοις και μεγάλοις ἡμῶν βασιλεῦσι Μιχαὴλ και Βασιλείῳ ὁ κατὰ πάσης αἰρέσεως ἐστηλογραφῆθη θρίαμβος»: Β. Λ α ο ὀ ρ - δ α, Φωτίου ὀμιλίας, Θεσσαλονίκη 1959, σ. 175-177).

152. Δειγματοληπτικῶς ἀναφέρομε τοὺς μετανόησαντες Βασίλειο ἐπ. Ἀγκύρας, Θεόδωρο ἐπ. Μύρων, Θεοδοσίο ἐπ. τοῦ Ἀμμορίου, Ὑπάτιο ἐπ. Νικαίας, Λέοντα ἐπ. Ρόδου, Γρηγόριο ἐπ. Πισινούτος, Λέοντα ἐπ. Ἰκονίου, Γεώργιο ἐπ. Πισιδίας, Νικόλαο ἐπ. Ἰεραπόλεως και Λέοντα ἐπ. Καρπάθου (Mansi 12, 1010-1047).

τούς ως κανονικά μέλη της, ἀφοῦ αὐτοὶ ἀνέγνωσαν λίβελλο, ποὺ ἀπεκήρυττε τὸ εἰκονομαχικὸ πνεῦμα¹⁵³. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ὁμολογία μερικῶν ἐξ αὐτῶν: «'Ημάρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιον ὑμῶν· δέξασθέ με, ὡς ἐδέξατο ὁ Θεὸς τὸν ἄσωτον καὶ τὴν πόρνην καὶ τὸν ληστήν· ζητήσατέ με, καθὼς ἐζήτησεν ὁ Χριστὸς τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον». «'Ημάρτομεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἁγίας Συνόδου ταύτης». («Ἐξ ἁμαθείας ἐξεπέσαμεν»)¹⁵⁴. Μὲ τὴ μετάνοια αὐτῆ, ὡς ἐπεσήμανε ὁ Πατριάρχης Ταράσιος, «οἱ ποτε κατήγοροι τῆς Ὁρθοδοξίας, νυνὶ συνήγοροι τῆς ἀληθείας ἐγένοντο»¹⁵⁵.

Ἡ ἀποκατάστασις στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία τῶν μετανοησάντων πρώην εἰκονομάχων ἐπισκόπων συνήντησε καὶ ἀντιδράσεις ἐκ μέρους ὑπεραυστηρῶν μοναχῶν, ποὺ συμμετείχαν στὴ σύνοδο¹⁵⁶. Οἱ ἀντιδράσεις αὐτὲς ἐξουδετερώθηκαν μὲ τὴ διακήρυξι: «Καθὼς ἐδέξαντο αἱ ἅγιοι καὶ οἰκουμενικαὶ ἐξ ἑσῶν τὸ ἐπιστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας»¹⁵⁷. Ἐπίσης ἐγίνε μνεῖα τοῦ 52ου κανόνος τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων γιὰ «τὸν ἐπιστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας»¹⁵⁸. Αὐτὸ ἔδινε θάρρος εἰς συνοδικοὺς ἐπισκόπους γιὰ νὰ ὁμολογοῦν: «Πάντες ἡμάρτομεν, πάντες συγγνώμην αἰτοῦμεν»¹⁵⁹.

Ἡ κατ' οἰκονομίαν ἐκδήλωσις ἐπιεικειᾶς ἐκ μέρους τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπενθυμίζει τὴν ἀλήθεια, ὅτι ἡ Ἐκκλησία συνεχίζει διὰ μέσου τῶν αἰῶνων τὴ νικηφόρο πορεία της παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι καὶ πολλὰ

ἐκ τῶν μελῶν της, ἀκόμη καὶ κληρικοί, παρασύρονται στὴν κακοδοξία ἢ σὲ ἄλλα παραπτώματα, στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται οἱ πρακτικοὺ χαρακτῆρος κανόνες τῆς Συνόδου. Τέτοια παραπτώματα εἶναι ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ κοσμικοὺς ἄρχοντες¹⁶⁰, ἡ φιλαργυρία, ἡ χρυσομανία, καὶ ἡ σιμωνία¹⁶¹, ἡ ἐπιδίωξις μεγαλυτέρων κερδοφόρων ἐνοριῶν καὶ παροικιῶν¹⁶², ἡ μεταβολὴ ἐπισκοπειῶν καὶ μοναστηρίων εἰς καταγωγία¹⁶³, ἡ συγκατοίκησις ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν σὲ ἐπισκοπεῖα ἢ μοναστήρια¹⁶⁴, ἡ σπατάλη καὶ πολυτελής ἀμφίεσις μερικῶν κληρικῶν¹⁶⁵ κ.ἄ. Ἐτσι ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος μᾶς ὑπενθυμίζει, ὅπως θὰ ἔλεγεν ὁ Καθηγητῆς κ. Ἰ. Καρμίρης, ὅτι «ἡ ἐν τόπω καὶ χρόνῳ ζῶσα Ἐκκλησία ἀποτελεῖται ἐξ ἀνθρωπίνων μελῶν καὶ ὀργάνων. Ἐν τῷ παρόντι σημειοῦνται ἠθικαὶ ἀτέλειαι καὶ πτώσεις τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀυξομειώσεις τῆς ἀγιότητος αὐτῶν, ἐνῶ ἡ πλήρης ἀγιότης εἶναι ἐσχατολογικὸν ἀγαθόν»¹⁶⁶. Μὲ ἄλλους λόγους ἡ Σύνοδος αὐτῆ εἶναι νέα ὑπόμνησις τῆς ἀληθείας ὅτι καὶ εἰς τὰ θεανθρώπινα πλαίσια τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἀληθεύουν οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Ἀπ. Παῦλον: «Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμις μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται» (Β' Κορ. ιβ', 9).

Ἄλλο μήνυμα τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ποὺ κατ' ἐξοχὴν ἰσχύει στὴ σημερινὴ ἐποχὴ τῆς ἐλευθέρως διακινήσεως τῶν ιδεῶν, ἀναφέρεται στὶς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Διαλόγου. Ὡς ἀναφέρεται στὰ Πρακτικὰ τῆς Συνόδου, οἱ Συνοδικοί, πρὶν ἐκφέρουν γνώμη, ἀναγίγνωσκαν καὶ λάμβαναν ὑπ' ὄψιν κατὰ τρόπον ἐξαντλητικὸ ὅλα ὅσα εἶχαν γραφῆ ἢ διατυπωθῆ σὲ ψευδοσυνόδους ἀπὸ τοὺς εἰκονομάχους¹⁶⁷. Κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσα συζήτησι ἐδίδετο ἀεκάστῳ ἄδεια, ἵνα δίχως

153. Μετὰ τὴν ἐκδήλωσι τῆς μετάνοιας ἐκ μέρους τῶν ἐπισκόπων τούτων ἐπετράπη σ' αὐτοὺς τὸ «καθίσει εἰς τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰς καθέδρας αὐτῶν» (Mansi 12, 1015).

154. Mansi 12, 1015, 1018.

155. Αὐτόθι.

156. Mansi 12, 1031.

157. Mansi 12, 1015.

158. «Ἐἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, τὸν ἐπιστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας οὐ προσδέχεται, ἀλλ' ἀποβάλλεται, καθαιρεῖσθω· ὅτι λυπεῖ Χριστὸν τὸν εἰπόντα: Χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι»: Mansi 12, 1019. Ἀμίλια Ἀλιβιζάτου, Οἱ ἱεροὶ κανόνες καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ νόμοι, ἐν Ἀθήναις 1949.

159. Mansi 12, 1034.

160. Κανόνες γ' καὶ ιβ'. Mansi 13, 420 καὶ 431.

161. Κανόνες δ', ε', ιθ'. Mansi 13, 421, 426, 435, 436.

162. Κανὼν ι'. Mansi 13, 430.

163. Κανὼν ιγ'. Mansi 13, 431-432.

164. Κανόνες ιη', κ'. Mansi 13, 435, 438.

165. Κανὼν ιστ'. Mansi 13, 434-435.

166. Ἰωάννου Καρμίρη, Δογματικῆς Τμημα Β'. Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, Ἀθήναι, 1973, σ. 282-283.

167. Βλ. π.χ. Mansi 13, 160 ἐξ.

πάσης ὑποστολῆς λαλήση τὰ βεβουλευμένα αὐτῶ, πρὸς τὸ ἀκριβῆ ἐξέτασιν γενέσθαι καὶ πλέον παρησιασθῆναι τὴν ἀλήθειαν»¹⁶⁸. Ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἀνάγκη τοῦ ἐλευθέρου καὶ ἀντικειμενικοῦ διαλόγου, ὁ ὁποῖος προϋποθέτει πάντοτε ὀρθὴ καὶ πλήρη κατανόησι τῶν ἀπόψεων τῶν ἑτεροδόξων καὶ ὄχι ἀποσπασματικὴ ἀναφορά σ' αὐτὲς πρὸς εὐκολὴ θριαμβολογία¹⁶⁹.

Τέλος ὅσον ἀφορᾷ στὶς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἡ Σύνοδος αὐτὴ ἔδωσε ἀφορμὴ ἀφ' ἑνὸς νὰ γίνῃ φανερὸ ἓνα εἶδος ἀρμονικῆς συνεργασίας μεταξύ τους καὶ ἀφ' ἑτέρου στὸ νὰ διακηρυχθῆ μέσα στὰ Πρακτικὰ τῆς ἡ αὐτοτέλεια καὶ ἡ διαφορετικὴ ἀποστολή τους. Γι' αὐτὸ στὴν καταχωρηθεῖσα μέσα στὰ Πρακτικὰ αὐτὰ ἐπιστολὴ τῶν Πατριαρχείων τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὸν Πατριάρχη Ταράσιο τονίζεται, ὅτι «μέγιστον δῶρον Θεὸς ἀνθρώποις παρέχει ἱερωσύνην καὶ βασιλείαν· τὴν μὲν τὰ οὐράνια κατακοσμοῦσαν καὶ διέπουσαν, τὴν δὲ οἰακίζουσιν θεσμοῖς δικαίοις τὰ ἐπίγεια»¹⁷⁰.

Ἐπίλογος

Ἔλα ὅσα δειγματοληπτικῶς παρουσιάσαμε ἐκ τῶν ὑπερχρόνων μηνυμάτων τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐξηγοῦν γιατί ὀλόκληρη ἡ Χριστιανικὴ Οἰκουμένη ἀνεγνώρισε τὴ σημασία τῆς καὶ ποικιλοτρόπως ἐώρτασε τὴν 1200ετηρίδα τῆς. Ἀληθῶς ἡ Σύνοδος αὐτὴ καὶ σήμερα δικαίῳ τὴν ἐξῆς φράσεις τοῦ ἐγκωμιαστικοῦ γιὰ τὴ Σύνοδο λόγου τοῦ παρευρεθέντος σ' αὐτὴν Ἐπιφανίου «δικιόνου Κατάνας τῆς Σικελῶν ἐπαρχίας καὶ

168. Mansi 12, 1003.

169. Περισσότερα σχετικῶς βλ. στὸ δοκίμιο: Εὐαγγέλου Θεοδώρου, Ἐκκλησία καὶ Διάλογος, Ἀθήνα, 1985.

170. Mansi 12, 1130. Καὶ παλαιότερον ὁ Πάπας Ρώμης Γρηγόριος εἶχε γράψῃ πρὸς τὸν βασιλέα Λέοντα τὸν Ἰσαυρον: «Τὰ δόγματα τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας οὐχὶ βασιλέων εἰσὶν, ἀλλὰ τῶν ἀρχιερέων, καὶ ἀσφαλῶς θέλουσι δογματίζεσθαι. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀρχιερεῖς προετάρχησαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἀπέχοντες τῶν δημοσίων πραγμάτων· καὶ οἱ βασιλεῖς ὁμοίως ἀπέχεσθαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἔχεσθαι τῶν ἐγκεχειρισμένων αὐτοῖς. Ἡ συμβουλίαι δὲ τῶν φιλοχρίστων βασιλέων καὶ τῶν εὐσεβῶν ἀρχιερέων μία δύναμις ἐστίν, ὅταν μετ' εἰρήνης καὶ ἀγάπης τὰ πράγματα διοικῶνται»: Mansi 12, 967-970.

τοποτηρητοῦ Θωμᾶ ἀρχιεπισκόπου Σαρδῶων νήσου»¹⁷¹, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, εἶπε: «Χαίροις... Νικαέων περίκλυτον ἄστου, τὸ ἐν μητροπόλεσι περίπυστον ὄνομα, τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας τὸ εὐκλεέστατον ἀκροθίνιον... Χαίροις ὡ μητροπόλεων περίδοξον κάλλος, ἐν τούτοις, ὅτι ἐν σοὶ τὸ πρῶτον ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν ἀνέφυ, ἐν σοὶ δὴ καὶ τὸ τέλος... Νῦν ὄντως εὐφραίνεται ὁ οὐρανός... καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λέλυται τῇ ἐνώσει τῆς διασπάσεως παραχωρησάσης καὶ εἰς μιᾶς ὁμοφροσύνης σύμπνοιαν ἡ τετράς τῆς Οἰκουμένης συνήνεκται... Καὶ σύμφωνος ὕμνος ἀπὸ περάτων γῆς ἕως περάτων τῶ Θεῷ ἀναπέμπεται. Χαίροις τοιγαροῦν καὶ σκίρτα ἐπὶ τούτοις καὶ σύ, Ἐκκλησία καθολικὴ, ἡ ἐν πάσῃ τῇ Οἰκουμένῃ· χόρευε ἀγαλλιωμένη ἐπὶ τῇ τῶν υἱῶν σου ἐπαγελεύσει· ἀπόθου τὸ τῆς διαλύσεως ράκος καὶ ἔνδυσαι τὸν ὀλόκληρον τῆς ὀρθοδόξου ἐνώσεως χιτῶνα»¹⁷². Ἄς εὐχρηθοῦμε οἱ ἑορτασμοὶ τῆς 1200ετηρίδος τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου νὰ ἀνοίξουν γρήγορα τὸν δρόμο πρὸς τὴν ἐνωσὶ αὐτῆ.

(Τέλος)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

171. Mansi 13, 442 ἐξ.

172. Mansi 13, 455.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

I. M. Χατζηφώτη

ΧΡΟΝΙΚΟ ΕΠΙΣΚΕΨΕΩΣ
ΤΟΥ ΟΙΚ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

κ.κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πολυτελής ἔκδοση τῆς Ἀπ. Διακονίας γιὰ τὴν ἐπίσημη ἐπίσκεψη τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ στὴν Ἑλλάδα. Ἐγχρωμὲς φωτογραφίες καὶ πλῆρες χρονικὸ καθιστοῦν τὴν ἔκδοση μνημειώδη.

Ἀπευθύνεσθε: Βιβλιοπωλεῖο ὁδ. Δραγατσίου 2 — Πλατ. Κλαυθμῶνος.

Γράψατε: Ἰασιῶν 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλέφ. 7228.008.

ΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΙΔΕΑΙ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ *

1. Βιογραφικαί σημειώσεις.

Κατά χρονολογικήν σειράν και κατ' αξιολόγησιν, παρά τους διδασκάλους του Γένους, ἐν οἷς ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς (1748-1833), ὁ Νεόφυτος Βάμβας (1770-1855), ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας (1777-1836) καὶ ἄλλοι, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ ἐξ Οἰκονόμων (1780-1857) καταλαμβάνει ἀξιόλογον θέσιν ἀπὸ ἀπόψεως ἀρετῆς, παιδείας καὶ φιλοπατρίας, ἀγωνισθεὶς ἐφ' ἑρῶς ζωῆς διὰ τὰ αἰώνια ταῦτα ιδεώδη μὲ ἀρραγῆς θεμέλιον αὐτῶν τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν.

Ὁ διατελέσας καθηγητῆς τῆς Πατρολογίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Δημήτριος Σ. Μπαλάνος (1877-1959), εἰς εἰδικὴν μελέτην αὐτοῦ περὶ τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου, χαρακτηρίζει αὐτὸν διὰ τῶν ἐξῆς: «Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος εἶναι ὄντως ἐξέχουσα φυσιογνωμία. Εὐσεβῆς, ἐνάρετος, φιλόπατρις, εὐρυμαθής, κάτοχος, ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς, τῆς γαλλικῆς, τῆς γερμανικῆς, τῆς ρωσικῆς καί, ὡς φαίνεται, καὶ ἀνατολικῶν τινῶν γλωσσῶν, μὲ ἐξαιρετικὸν μνημονικὸν καὶ ζωηροτάτην φαντασίαν, εὐγλωττότατος ρήτωρ, ἀκαταπόνητος συγγραφεὺς, ἀκούραστος συζητητῆς, διεδραμάτισε κατὰ τὴν θεμελιωτικὴν ἐποχὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος σπουδαιότατον πρόσωπον, ἀναδειχθεὶς ὁ ἡγέτης τῆς συντηρητικῆς μερίδος καὶ ὁ σπουδαιότερος ἐκπρόσωπος αὐτῆς... Πολλοὶ τῶν λόγων του εἶναι ὑποδειγματικοὶ ἀπὸ ρητορικῆς ἀπόψεως. Πάντως ὁ Οἰκονόμος εἶναι μία τῶν σπουδαιότερων μορφῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἀναντιρρήτως ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ ἰσαξίου του ἀντιπάλου Θ. Φαρμακίδου τὴν δυάδα τῶν σπουδαιότερων θεολόγων τῆς νεωτέρας ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας»¹.

Ὡσαύτως ὁ προσφάτως διατελέσας καθηγητῆς τῆς Πατρολογίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Παναγιώτης Κ. Χρήστου, παρατηρεῖ περὶ τοῦ Οἰκονόμου ταῦτα: «Πιστὸν τέκνον τῆς Ἐκκλησίας, διεκρίνετο τότε διὰ τὰς φιλελευθέρους τάσεις. Δὲν περιώριζε τὴν δρᾶσιν του εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' ἐπέδιδετο καὶ εἰς τὸ κήρυγμα, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ σπουδαιότερος θεραπευτῆς καθ' ὅλον τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὸ θέατρον. Ἀνεβίβαζεν ἀπὸ σκηνῆς ἀρχαίας τραγωδίας,

νεωτέρας κωμωδίας, κατὰ προτίμησιν τοῦ Μολιέρου, τὰς ὁποίας μετέφραζεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ ἰδικὰς του συνθέσεις». Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ὄσῳ εὐρίσκειτο ἐν Σμύρνῃ. Ὅταν ὅμως, μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα «τὴν ὑπόλοιπον εἰκοσιπενταετίαν τοῦ βίου του ἀφιέρωσεν εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ πολεμικὴν ἐναντίον τοῦ Φαρμακίδου καὶ ἐν γένει ἐναντίον τῆς εἰσβολῆς ἀκράτου εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος εἰς τὸν χῶρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ... Ἡ πολυετὴς παραμονὴ του εἰς τὴν Ρωσίαν, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἢ μὲν ἐκεῖ διανόησις ἐστρέφετο πρὸς τὴν Δύσιν, ἢ δὲ θρησκευτικὴ σκέψις ἤρχισε νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὴν παράδοσιν, συνετέλεσαν ὥστε σὺν τῷ χρόνῳ ν' ἀποβῇ καὶ αὐτὸς συντηρητικώτερος... Περιδεὴς πλέον, δὲν ἤθελε νὰ κινήσῃ τίποτε ἐκ τῆς παραδόσεως. Ἀκόμη καὶ τὰς μεταφράσεις τῆς Γραφῆς κατεπολέμει. Τὴν μετάφρασιν τῶν Ὁ' ἐθεώρει ὡς τὴν πραγματικὴν μετὰ τῆς Κ. Διαθήκης Γραφὴν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ παραδεχθῇ οἰανδήποτε γλωσσικὴν μεταβολὴν αὐτῆς»².

Παλαιότερον, ὁ διαπρεπὴς συγγραφεὺς Ἀναστάσιος Γούδας (1816-1882) ἔγραψε, σὺν τοῖς ἄλλοις, περὶ τοῦ Οἰκονόμου, ὅτι «ἐγένετο παντοῦ περιλάλητος καὶ ὡς δεινὸς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ ὡς ἄριστος ἐκκλησιαστικὸς τε καὶ φιλολογικὸς συγγραφεὺς, καὶ περιφανὴς διδάσκαλος», ἐξάγει δὲ τὴν «Δημοσθένειον ρητορικὴν δεινότητα καὶ τὴν Πλατωνικὴν ἢ Ἰσοκράτειον καλλιπέπειαν» αὐτοῦ³.

Ἐπίσης ὁ ἱστορικὸς Παῦλος Καρολίδης (1849-1930) γράφει περὶ τοῦ Οἰκονόμου: «Ὁ μέγας τὸ τε ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα καὶ τὴν τιμητικὴν προσωνομίαν, μάλιστα δὲ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀξίαν καὶ παιδείαν καὶ σοφίαν... ρήτωρ ἐπιφανέστατος... μέγας θεολόγος ἅμα δὲ καὶ πολυγραφώτατος συγγραφεὺς ἐκκλησιαστικὸς, πολυμαθέστατος φιλόλογος, ὁ τὴν καλλίστην καὶ ἀρχαϊκῶς γλαφυρωτάτην γράφωσαν νέαν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, ὁ ἀναγαγὼν ταύτην εἰς τὸ μέγιστον ὕψος καθαρότητος καὶ κάλλους καὶ ὀρθοπειίας καὶ παρασκευάσας τὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου φιλο-

* Ἡ μελέτη αὕτη ἐγγράφη κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1986, ἦτοι δύομισὶς μῆνας πρὸ τῶν ἐν Καλαμάτῃ καταστρεπτικῶν σεισμῶν τῆς 13ης καὶ 15ης Σεπτεμβρίου 1986.

1. Δημήτριου Σ. Μπαλάνου, Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ἐν Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ (Ὁ Φοῖνιξ), τόμος 18, σελ. 759β-761γ, καὶ δὴ σελ. 761γ.

2. Παναγιώτου Κ. Χρήστου, Πατέρες καὶ θεολόγοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, τόμος Β', Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 513-515. — Πρβλ. Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου, Τὰ γράμματα καὶ ἡ τέχνη — Μελετήματα καὶ προσωπογραφίες, Ἀθήνα 1967, σελ. 114-120.

3. Ἀναστασίου Ν. Γούδα, Βίοι παράλληλοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεψάντων ἀνδρῶν, τόμος Α' (Κλήρος), Ἀθήνησι 1872, σελ. 167-204, καὶ δὴ σελ. 180 καὶ 182.

λόγου Κωνσταντίνου Κόντου δοθεῖσαν εἰς αὐτὴν τελειότητα»⁴.

Κατὰ σύντομον ἀναγραφὴν τῶν κυριωτέρων σταθμῶν τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων σημειοῦται, ὅτι οὗτος ἤλκε τὴν καταγωγὴν ἐξ ἱερατικῆς οἰκογενείας καὶ ἐγεννήθη ἐν Τσαριτσάνῃ τῆς Θεσσαλίας τῇ 27 Αὐγούστου τοῦ 1780. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ, πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄφφικιον, ἐκαλεῖτο Κυριακὸς καὶ ἦτο λόγιος ἀνὴρ. Εὐσεβεστάτη δ' ὑπῆρξε καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἀνθία, διηγηθεῖσα ποτε, ὅτι ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο βρέφος, σμῆνος μελισσῶν ἐκάθισε πέριξ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ καὶ εἶτα ἀπῆλθε, χωρὶς νὰ βλάψῃ τὸ νήπιον. Ἀπὸ ἡλικίας νεαρᾶς ἐδιδάχθη τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τὰ ἱερά τοιαῦτα, ὡς καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, καὶ δι' εὐρυτέραν μάθησιν ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐν Ἀμπελακίσις τῆς Θεσσαλίας Σχολὴν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδιδάχθη καὶ τὴν γαλλικὴν. Προκόπτων ἡλικία καὶ σοφία καὶ χάριτι, παῖς εἰσέτι, συνέθετε στίχους ὁμηρικὸς καὶ μόλις δωδεκαετῆς προχειρίζεται ἀναγνώστης, ὅτε καὶ ἐξεφώνησε λόγον ἀπ' ἄμβωνος, τὸν ὁποῖον ἐμελλε νὰ τιμῆσῃ καὶ νὰ λαμπρύνῃ ὅσον οὐδεὶς τῶν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ μέχρι τῆς σήμερον ὑπηρετῶν τοῦ θείου κηρύγματος.

Ἄγων τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ πρεσβύτερος, ἤδη συζευχθεὶς τὴν συμπολίτιδα αὐτοῦ Ἑλένην. Ἀκολουθῶς ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἐλασσῶνος Ἰωαννικίου (1798-1809) εἰς τὸν Πισιδίαν Κύριλλον, περιελθὼν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Εἶτα εἰς Οἰκονόμον τῆς Ἐπισκοπῆς Ἐλασσῶνος προχειρισθεὶς, διεδέχθη τὸν ἀποβιώσαντα πατέρα αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τὴν σχετιζομένην πρὸς τὸ ὄφφικιον τοῦ Οἰκονόμου, τὸ ὁποῖον ἀπέβη καὶ ἐπίθετον αὐτοῦ, ἀφαντάστως τιμηθὲν ὑπ' αὐτοῦ. Διωρίσθη δ' ἐν ταῦτῳ καὶ ἱεροκήρυξ τῆς γενετείρας καὶ τῆς Ἐπισκοπῆς Ἐλασσῶνος, μόλις εἰκοσιπενταετῆς, καὶ περιῆλθε πόλεις, κώμας καὶ χωρία τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Μακεδονίας εἰσέτι, γεωργῶν καρποφόρος τὸν σπόρον τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος καὶ παρὰ πάντων ἀγαπώμενος καὶ θαυμαζόμενος ἐπὶ τῇ σοφίᾳ καὶ τῇ συνέσει αὐτοῦ. Ἐπιγράμματα ἐπὶ Ἐκκλησιῶν, κρηνῶν, γεφυρῶν καὶ μνημάτων, ἐγκατεσπαρμένα ἐν ταῖς περιοχαῖς δι' ὧν διήρχετο, καὶ μέχρι τῆς σήμερον σωζόμενα, διακηρύττουσι τὴν σοφίαν του.

Ἐν ἔτει 1806 ὁ Οἰκονόμος ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰς τὰ Ἰωάννινα, θεωρηθεὶς ὡς συμμετασχὼν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Παπαεθυμίου Βλαχάβα. Ἀφέθη δὲ ἐλεύθερος ἔναντι λύτρων πολλῶν. Διδάξας ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Τσαριτσάνης, ἰδρυθεῖσαν ἴσως ὑπὸ τοῦ πατρὸς του, μετέβη, προνοία τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ὡς ἔξαρχος καὶ ἐπίτροπος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντος Θεσσαλονίκης Γερασίμου (1788-

1810), καὶ παρέμεινεν ἐν Θεσσαλονικῇ ἐπὶ μίαν διετίαν.

Ἐν ἔτει 1809, κατόπιν προσκλήσεως, μετέβη εἰς τὴν Σμύρνην ἔνθα τὴν ἐκεῖ Σχολὴν ἀναδιωργάνωσεν, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Κωνσταντίνου Μιχαὴλ Κούμα, εἰς Φιλολογικὸν Γυμνάσιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδίδαξεν ἐν καρποφορίᾳ πολλῇ ἐπὶ μίαν δεκαετίαν, καὶ ἐδόξασεν ἑαυτὸν ὡς κήρυκα τοῦ θείου λόγου ἀπαράμιλλον. Πρὸς τούτοις εὗρεν ἐκεῖ πᾶσαν εὐκαιρίαν, ἵνα καὶ περὶ τὴν φιλολογίαν ἀσχοληθῇ, κατὰ τρόπον μαρτυροῦντα τὴν φιλολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν δεινότητα αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς Σμύρνης ὁ Οἰκονόμος, ἐπ' ὀλίγον παραμείνας ἐν Μυτιλήνῃ, ἦλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ ἔθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' († 1821), ὁ ὁποῖος μεγάλως ἐτίμα αὐτόν. Ἡ Ἱερά Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐν ἔτει 1819, ὠνόμασε τὸν Οἰκονόμον «πατριαρχεικὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἱεροκήρυκα καὶ διδάσκαλον πασῶν τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἰδιαιτέρως ἱεροκήρυκα τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας... καὶ καθολικὸν ἱεροκήρυκα τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ πασῶν τῶν ὀρθοδόξων τοῦ ἑλληνικοῦ γένους Ἐκκλησιῶν», καὶ κατεκρίθησεν αὐτὸν διὰ μοναδικοῦ προνομίου νὰ φέρῃ ἐπὶ τοῦ καλυμμαυχίου αὐτοῦ σταυρὸν ἀδαμαντοκόλλητον.

Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὁ Οἰκονόμος, μόλις σωθεὶς, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ὀδησσόν, ἔνθα ἐξεφώνησε τὸν περιώνυμον λόγον κατὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ ἱερομάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Ε', Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὴν Ὀδησσὸν διαμένων ἐγένετο στήριγμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν φευγόντων τὴν τουρκικὴν σφαγὴν Ἑλλήνων, οἵτινες διεσώζοντο εἰς Ρωσίαν καὶ εἰργάσθη ἐκεῖ πατριωτικῶς. Μετέβη καὶ εἰς Πετροῦπολιν τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας τῆς πόλεως ταύτης, ἐκλεξάσης αὐτὸν σύνεδρον. Ἡ αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία τῆς Πετροπόλεως ἐξέλεξε αὐτὸν ἑταῖρον, ἀντεπιστέλλον δὲ μέλος ἢ Βερολίνα Ἀκαδημία. Ὅσον οὐδεὶς τῶν συγχρόνων αὐτοῦ τιμηθεὶς ἐν Ρωσίᾳ, ἦλθεν ἀκολουθῶς εἰς τὴν Γερμανίαν, ἔνθα ὁ τῆς Πρωσίας βασιλεὺς Γουλιέλμος ὁ Γ' τὸν ἐκόσμησε διὰ βασιλικοῦ παρασήμου. Ἐν Λειψία δὲ καὶ ἐν Βιέννῃ τὰ μάλιστα ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν ἐκεῖ σοφῶν. Τέλος, ἔλθων εἰς Ρώμην, ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πολλῶν τιμῶν ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΣ' (1831-1846) καὶ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ σοφῶν.

Μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, καὶ συγκεκριμένως τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1834, ἦλθεν εἰς τὸ Ναυπλιον, τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ μετὰ ἔτη τρία ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐν Ἑλλάδι διαμένων, ἔδρασε συγγραφέων καὶ κηρύττων καὶ ἐγένετο ὁ ἀρχηγὸς τῆς συντηρητικῆς μερίδος, ἡ ὁποία δὲν συνεφώνει μετὰ τῆς μερίδος τοῦ ἐτέρου διαπρεποῦς Θεσσαλοῦ κληρικοῦ, ἱερομονάχου Θεοκλήτου Φαρμακίδου (1784-1860), ὡς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν ἄνευ ἐγκρίσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἢ Ἐκ-

4. Παύλου Καρολίδου, Σύγχρονος Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1921, τόμος Β', Ἀθήναι 1926, σελ. 83-84.

κλησία τῆς Ἑλλάδος ἐκήρυξεν ἑαυτὴν αὐτοκέφαλον, ἐν ἔτει 1833, ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας τοῦ Βαυαροῦ βασιλέως Ὁθωνος. Χαρακτηριστικῶς ἐγράφη, ὅτι εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὁ Οἰκονόμος ἠγέρθη ὡς «τραχὺς πρόμαχος, καὶ ἀκοίμητος δορυφόρος, καὶ λεοντῶδες σπαρτακτὸν θηρίον».

Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (1868-1938), ὡς ἐξῆς ἀξιολογεῖ τὴν ἐν προκειμένῳ δραστηριότητα τοῦ Οἰκονόμου. «Ἀκριβῶς, λέγει, κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ἐπιφαίνεται ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος καὶ ἀναλαμβάνει τὸν κατὰ τοῦ καθεστώτος σφοδρὸν ἀγῶνα διὰ τοῦ ὄγκου τοῦ ἀναμφισβητήτου κύρους αὐτοῦ, τῆς πολυμαθείας καὶ τῆς δραστηριότητος. Πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Οἰκονόμου δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι κληρικὸς δυνάμενος νὰ ἀναμετρηθῇ πρὸς τὸν Φαρμακίδην καὶ ν' ἀμφισβητήσῃ τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ, οὐδεὶς δ' ἀληθῶς ἠδύνατο νὰ διεξαγάγῃ τὸν ἀγῶνα, ὃν ὁ Οἰκονόμος διεξήγαγε. Δι' αὐτοῦ παρουσιάσθησαν μὲν αἱ γνῶμαι καὶ αἱ ἰδέαι τοῦ Φαρμακίδου ἀντιβαίνουσαι πρὸς τοὺς κανόνας καὶ τὰ παλαιὰ καθεστῶτα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, κατεδείχθησαν δὲ τὰ ὀλέθρια αὐτῶν ἐπακολουθήματα». Ὁ αὐτὸς ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς διευκρινίζει, ὅτι «ὁ Οἰκονόμος ἤθελε ν' ἀνακηρυχθῇ ἢ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία αὐτοκέφαλος ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ διοικηθῇ κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἧς ἐθεώρει ὑποχρέωσιν τὸν σεβασμὸν τῶν κανόνων καὶ τῶν παραδόσεων». Ὁ Φαρμακίδης ὅμως ἐφρόνει, ὅτι δὲν ἀπητεῖτο ἢ συναίνεσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τὴν ἀνακηρυξίν αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀπέκρουε τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς ἀνακηρύξεως εἰς αὐτό, συνετέλεσε δέ, διὰ τῆς στάσεώς του ταύτης, νὰ ἀνακηρυχθῇ ἀντικανονικῶς αὐτοκέφαλος ἢ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τὸ 1833, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀνακηρύξαντος ταύτην κανονικῶς αὐτοκέφαλον μὲν εἰς τὸ 1850⁵.

Ὁ Οἰκονόμος ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Μαρτίου 1857, καταλιπὼν διὰ διαθήκης χρήματά τινα πρὸς εὐαγεῖς σκοποῦς. Ἡ κηδεῖα αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀνταξία τῆς μεγάλης φήμης καὶ τῆς δόξης τοῦ ἀνδρός, τὸν ὁποῖον ἐθρήνησεν ἡ Ἐκκλησία καὶ ἡ Πατρίς. Ἀπεδόθησαν εἰς αὐτὸν τιμαὶ ἀντιστρατήγου, μετέσχον τῆς κηδεῖας αὐτοῦ, τελεσθεισῆς ἐν τῷ τότε μητροπολιτικῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, κληρὸς πολὺς, ὑπασπισταὶ τοῦ βασιλέως, ὑπουργοί, βουλευταί, πρέσβεις, καθηγηταί, φοιτηταί, πλῆθος κόσμου δυσεξαριθμητόν, «σύμπας ὄρθιος ὁ λαός, καὶ πᾶσα ἡ πόλις συμπυκνωμένη καὶ ἐπεκχεομένη», οἱ ὁποῖοι καὶ συνώδευσαν τὸν μέγαν νεκρὸν μέχρι τῆς ἱερᾶς μονῆς τῶν Ἀσωμάτων Πετρακῆ, ἔνθα μέχρι σήμερον ὑπάρχει ὁ τάφος αὐτοῦ.

5. Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμος Α', Ἀθήναι 1920, σελ. 145-164, σελ. 195-199, σελ. 278-294 (καὶ δὴ σελ. 293), σελ. 435-448 (καὶ δὴ σελ. 440).

x

Ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ἀνήκει εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους. Ὁ πάλαιευκος βίος αὐτοῦ ὡς κληρικοῦ, πρόκειται παράδειγμα πρὸς μίμησιν. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτοῦ συγγράμματα εἶναι πηγὴ διὰ τὴν νεωτέραν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ περιέχουν τὸ ἐκχύλισμα τῆς εὐσεβείας του, τῆς φιλογενείας καὶ τῆς φιλοπατρίας του, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ πρὸς τὴν συντηρητικότητα, ἢ ὅποια διακρίνει, καὶ ὀφείλει νὰ διακρίνῃ, τὴν κατ' Ἀνατολὰς Ὀρθόδοξον τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ φιλόλογος δεινὸς καὶ ἀριστος παιδαγωγὸς ἐκ τῶν ἔργων του τούτων γνωστοποιεῖται⁶. Τὰ συγγράμματα τοῦ Οἰκονόμου διαιροῦνται εἰς α) Ἐκκλησιαστικά, β) Φιλολογικά, καὶ γ) Λόγους, τὰ πλεῖστα δὲ τούτων ἐξέδωκεν ὁ υἱὸς του Σοφοκλῆς Οἰκονόμος «Κωνσταντῖνος τοῦ ἐξ Οἰκονόμων» (1809-1877), ἱατρός, ἅμα δὲ καὶ φιλοπαιδαγωγὸς καὶ πολυμαθέστατος συγγραφεὺς ἀξιολόγων μελετῶν⁷.

2. Παιδαγωγικὰ δοκίμια.

Μεταξὺ τῶν ἔργων τοῦ Οἰκονόμου ὑπάρχουν καὶ τρεῖς Λόγοι, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ «Σχῆδιον Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας διὰ τοὺς Ἑλληνας», ὅπου ἀναπτύσσονται συγκεντρωτικῶς γνῶμαι καὶ ἰδέαι παιδαγωγικαί, συναντώμεναι καὶ εἰς ἄλλα ἔργα αὐτοῦ κατ' ἐλάχιστον καὶ σποραδικῶς. Κυρία ὅμως πηγὴ τῶν παιδαγωγικῶν ἰδεῶν τοῦ Οἰκονόμου εἶναι οἱ ὡς ἄνω τρεῖς Λόγοι καὶ τὸ «Σχῆδιον Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας διὰ τοὺς Ἑλληνας». Οἱ τρεῖς παιδαγωγικοὶ Λόγοι ἐξεφωνήθησαν ὑπὸ τοῦ Οἰκονόμου, ὅταν οὗτος εἰργάζετο ὡς διδάσκαλος εἰς τὴν ἐν Σμύρνῃ Σχολήν, ἧτις ὀνομάσθη Φιλολογικὸν Γυμνάσιον (1 Σεπτεμβρίου 1809 — 16 Ἰουλίου 1819). Μετὰ τοῦ Οἰκονόμου ἐδίδασκον ἐν τῷ Γυμνασίῳ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ Κούμας. Ὁ Οἰκονόμος ἐδίδασκε Ρητορικὴν, Ἑλληνικὴν Φιλολογίαν καὶ Ἱερὰ Μαθήματα, ὁ δὲ Κ. Μ. Κούμας Μαθηματικά, Φιλοσοφίαν, Γεωγραφίαν καὶ ἄλλα στοιχειώδη Μαθήματα καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Οἰκονόμου Στέφανος Οἰκονόμος Λατινικὴν Γλῶσσαν,

6. Νικ. Ε. Τζιράκη, Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ἐν Ἐρησκευτικῇ καὶ Ἡθικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ, τόμος 9, Ἀθήναι 1966, σελ. 681-685. — Ἐπισκόπου Θαυμακοῦ Χρυσόστομου (νῦν Μητροπολίτου Μεσσηνίας), Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, Ἀθήναι 1958 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, τόμος Γ', Ἀθήναι 1898, σελ. 194-196. — Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ 9 Μαρτίου ἀναξ' ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης τελετὴν τῆς κηδεῖας Κωνσταντῖνου Οἰκονόμου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου παρὰ Μιχαήλ Γ. Σχινᾶ, Ἀθήνησι 1857. — Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸ ἱερὸν Μνημόσυνον τοῦ ἀοιδίμου πρεσβυτέρου καὶ οἰκονόμου Κωνσταντῖνου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ τῇ Κυριακῇ τοῦ Ἀντίπασχα ἰδ' Ἀπριλίου, ὑπὸ Κ. ἀλλινίκοῦ Ὁμῶδου, Ἱεροδιακόνου καὶ Ἱεροκήρυκος ἐκ τῶν τροφίμων τῆς ἐν Χάλκῃ Θεολογικῆς Σχολῆς, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1857.

7. Πλήρη κατάταξιν καὶ ἀναγραφὴν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Οἰκονόμου βλέπε ἐν Δημητρίου Σ. Μπαλάνου, Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ἐν Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ (Ὁ Φοῖνιξ), τόμος 18, σελ. 760α-761γ.

Φυσικήν Ἱστορίαν καὶ Χημείαν. Τὸ ἐν γένει πρόγραμμα τῶν μαθημάτων ἦτο εὐρύτατον, καὶ ταχέως τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον ἐπεσκίασε τὴν ἐν Σμύρῃ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1733, καθιδρυμένην Εὐαγγελικὴν Σχολήν. Ὅμως, ἀναφυεῖσα, ἀτυχῶς, ἕρις μεταξὺ τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου καὶ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, συνετέλεσεν ὥστε, ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτων ἐπεισοδίων καὶ ἀξιοθρηνητῶν παραχῶν ἄς ὑπέθαλψεν ὁ Σμύρνης Ἀνθιμος καὶ ὁ Βοηθὸς αὐτοῦ Ἐπίσκοπος Ἐρυθρῶν Καλλίνικος, νὰ διαλυθῇ τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον τὸν Ἰούλιον τοῦ 1819, μετὰ δεκαετῆ λαμπρὰν προσφοράν⁸. Φθόνος κατὰ τοῦ Γυμνασίου καὶ τῶν ἀρίστων διδασκάλων αὐτοῦ καὶ μάλιστα κατὰ τοῦ Οἰκονόμου, καὶ φανατισμὸς τῶν ὑποστηριζόντων τὴν ἀρχαίαν μέθοδον διδασκαλίας, συνετέλεσαν ὄχι μόνον εἰς τὴν διάλυσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ δοκιμάσῃ ὁ Οἰκονόμος πολλὰς πικρίας, καθ' ὅσον ἡ δεκαετής αὐτοῦ ἐν Σμύρῃ διαμονὴ ἦτο πλήρης δραστηριότητος διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ μόρφωσιν τῆς σπουδαζούσης ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑλληνικῆς νεότητος κατὰ τοὺς δυσχειμέρους ἐκείνους τῆς τουρκοκρατίας καιροῦ⁹.

Εἰς τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον τῆς Σμύρνης ὑπῆρχεν ἡ καλὴ διάταξις νὰ ἐκφωνῆται κατὰλληλος Λόγος κατὰ τὴν ἑναρξιν ἐκάστης σχολικῆς περιόδου. Ὁ Οἰκονόμος ἀπὸ τῆς δευτέρας σχολικῆς περιόδου τῆς συστάσεως τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ὡς ἄνω Λόγου, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐκφωνηθέντων Λόγων, ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1811 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1818, διεσώθησαν μόνον τρεῖς καὶ συγκεκριμένως:

«Λόγος περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν 4ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1811 ἔτους εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς ἐνάρξεως τοῦ Γ' ἔτους τῆς κατὰ τὴν Σμύρνην Φιλολογικῆς Σχολῆς». Περὶ τοῦ Λόγου τούτου ὁ υἱὸς τοῦ Οἰκονόμου Σοφοκλῆς παρατηρεῖ, ὅτι ὁ συντάκτης αὐτοῦ ἀείμνηστος πατὴρ του «ἐκκαίει τὴν φιλοτιμίαν καὶ φιλομάθειαν τῶν φοιτητῶν τοῦ Φροντιστηρίου εἰς τὴν μετὰ ζήλου μελέτην καὶ μάθησιν τῆς ἀρχαίας καὶ πατρῆου Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀποδεικνύς τρανῶς ὅτι δι' αὐτῆς μάλιστα παγιοῦται τὸ Ἔθνος εἰς τὴν ἰεράν ἡμῶν θρησκείαν, ρυθμίζεται τὸν βίον κατὰ φιλανθρωπίαν, καὶ πᾶσαν συλλήβδην ἀρετὴν, ὀδηγεῖται εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ γνῶσιν τῶν ἐπιστημῶν, πλουτίζει καὶ τελειοποιεῖ τὴν συνήθη γλῶσσαν ἀποβάλλον κατὰ μικρὸν πᾶν ἀλλότριον ἐπίβλημα, καὶ προσλαμβάνον

καὶ λέξεις καὶ φράσεις καὶ σχηματισμοὺς προσήκοντας»¹⁰.

«Λόγος παραινετικὸς πρὸς τοὺς νέους ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὸ Ε' ἔτος τῆς συστάσεως τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου ἐν Σμύρῃ τῷ 1813 Σεπτεμβρίου 1η». Περὶ τοῦ Λόγου τούτου ὁ υἱὸς τοῦ Οἰκονόμου Σοφοκλῆς σημειώνει, ὅτι ὁ πατὴρ του ἐν αὐτῷ «τοὺς τῆς νεότητος κινδύνους ζωηροῖς ἐξεικονίζων χρώμασι προτρέπει τοὺς τροφίμους τοῦ Γυμνασίου εἰς τὴν πρὸς Θεὸν εὐσέβειαν, ὡς οὖσαν τὸ θεμέλιον ὅλης τῆς ἡθικῆς, τὴν μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ τὸ σέβας πρὸς πάντα τὰ ὅσια τὰ παρὰ τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας πρεσβεύμενα. Τὴν ἀλληλουχίαν δὲ τῶν ἀρετῶν εὐτέχνως συνείρας παραινεῖ ἵνα τὴν σωφροσύνην ἀσκήσιν οὐ μόνον τῶν παθῶν ἐγκρατεῖς γινόμενοι, ἀλλὰ καὶ τελούντες ἔργῳ ὅσα καθολικώτερον περὶ τε τὰ φρονήματα καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς πράξεις καθυπογράφουσιν αἱ σωτηριώδεις αὐτῆς διατάξεις. Συνίστη δὲ τὴν μετ' ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς ἀναγνώσιν τῶν προγονικῶν συγγραμμάτων, καὶ τὴν ἀποσκοράκισιν τῶν βλαβερῶν βιβλίων, ὧν τὸν πολλαπλασιασμὸν οὐκ οἶδα τί παθοῦσα ἡ τῶν καθ' ἡμᾶς καινοτροπία ἐπισπεύδει ἀκρίτως, ἀφορμὰς καὶ ἐλατήρια παρέχουσα πρόχειρα πρὸς διαφθορὰν τοῦ ἕθους καὶ κατὰπτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος!»¹¹.

«Λόγος περὶ παιδῶν ἀγωγῆς ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὸ ς' ἔτος τῆς συστάσεως τοῦ Φιλολογικοῦ Γυμνασίου ἐν Σμύρῃ, τῷ 1814 Σεπτεμβρίου 1η». Ἀνακεφαλαίων τὸ περιεχόμενον καὶ τούτου τοῦ Λόγου ὁ υἱὸς τοῦ Οἰκονόμου Σοφοκλῆς, γράφει: «Πειστικώτατα καὶ κατὰ Πλούταρχον καθυπογράφει τοῖς Σμυρναίοις τὴν ὀρθὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων, παραινῶν τὰς μὲν μητέρας γαλακτοτροφεῖν τὰ ἴδια τέκνα καὶ περιθάλπειν ἀνευ πολλῆς τρυφῆς καὶ ἀπαλόττης καὶ ἀποφεύγειν πᾶν ὅ,τι ἀνελεύθερον καὶ αἰσχροὺν ἐν τοῖς λόγοις καὶ ἔργοις, ἵνα ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων συνειθίζωνται εἰς τὴν κοσμιότητα. τοὺς δὲ πατέρας ἐκκόπτει τὰς κακὰς διαθέσεις τοῦ παιδιοῦ ἄμ' ἀναφαινομένας παραδιδόντας αὐτὸ εἰς διδασκαλίαν καὶ ἐξετάζοντας μετὰ προσοχῆς εἴπερ καὶ ὀπόσον ὠφελεῖται ἐκ τῆς μαθήσεως τῶν γραμμάτων. Ἐξετάζων δ' εἴπερ ἡ ἐν τῇ οἰκίᾳ γινομένη ἐκπαίδευσις τοῦ τέκνου προτιμότερα ἐστὶ τῆς ἐν τοῖς σχολείοις καταδείκνυσιν ἑναργῶς τὴν ἐν τοῖς σχολείοις λυσιτε-

8. Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμος Α', Ἀθήναι 1920, σελ. 148-154.

9. Εἰδικώτερον διὰ τὸ ἐν Σμύρῃ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον βλέπε ἐν τὰ σωζόμενα Φιλολογικὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ἐκδίδοντος Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, τόμος Α', Ἀθήνησι, ΑΩΟΑ', σελ. ζ'-ια', καὶ σελ. κβ'-λβ', καὶ σελ. 438-482.

10. Τὰ σωζόμενα Φιλολογικὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ἐκδίδοντος Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, τόμος Α', Ἀθήνησι ΑΩΟΑ', σελ. ζ'-η' καὶ σελ. 1-25, ἐνθα δημοσιεύεται ὁ Λόγος. — Σημειωτέον, ὅτι εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Λόγου τούτου ἐπιμελεία Θεοδ. Σπεράντσα (Κων. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων Λόγου, τόμος Α', Ἀθήναι 1971, σελ. 447 κ.έ.) ἡ ἐπιγραφή τοῦ Λόγου ἔχει οὕτω: «Λόγος περὶ τῆς ὀφειλομένης τιμῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν».

11. Τὰ σωζόμενα Φιλολογικὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ἐκδίδοντος Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, τόμος Α', Ἀθήνησι ΑΩΟΑ', σελ. η', καὶ σελ. 26-38, ἐνθα δημοσιεύεται ὁ Λόγος.

λεστέραν. Καθυπογράφων δὲ τοὺς τρόπους, δι' ὧν οἱ τε γονεῖς καὶ οἱ διδάσκαλοι δύνανται ἐνάρετα καὶ σπουδαῖα τὰ τέκνα καταστήσει, ὀρίζει καὶ τὰς πρὸς σωφρονισμὸν ἀναγκαίαις τιμωρίας καὶ ἐπιπληξείας τῶν παιδῶν καταδικάζων αὐστηρῶς τὰς μαστιγώσεις καὶ τὰ παραπλήσια ὡς δουλοπρεπῆ καὶ βλαβερώτατα, καὶ τοὺς κανόνας τῶν ποινῶν. Μάλιστα δὲ πάντων προτρέπει τοὺς γονεῖς πρὸς ἀποσόβησιν τῶν κινδύνων, ὅσοι πηγάζουσιν ἐκ τῆς διαφθορᾶς τῶν ὑπηρετῶν, τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ τὸ κυριώτατον ἵνα αὐτοὶ ἑαυτοὺς παρέχωσι τοῖς τέκνοις ζηλωτὸν παράδειγμα. Συνηθέστατα γὰρ τὰ κακὰ παραδείγματα τῆς οἰκίας ἐγένοντο τοῖς παιδίοις ἕξις καὶ φύσις κατόπιν ἀναπότρυπτος. Αἱ τοιαῦται τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς γονεῖς συμβουλαὶ καὶ σήμερον ἄξιαι δοκοῦσιν ἀδικαίως ἐπάδασθαι πρὸς τοὺς Ἕλληνας γονεῖς, οἵτινες τὸ τῆς οἰκίας παράδειγμα παρ' οὐδὲν λογιζονται, σπουδαιότατον δὲν πρὸς τε τὴν οἰκιακὴν καὶ πρὸς τὴν τῆς πολιτείας εὐδαιμονίαν ἢ κακοδαιμονίαν καιριώτατον. Ὅταν γὰρ ἀποστῆ ἐκ τῆς οἰκίας ἡ εὐσέβεια, ἡ εὐκοσμία, ἡ ἐργασία, ἡ τάξις, τότε πᾶσα ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλία ἀποβαίνει ἄκαρπος καὶ ἀνωφελῆς τοῖς νεωτέρους, καὶ μυρία ὅσα κακοδαιμονία ἀνατηδῶσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἧς ρίζα οὕτως εἰπεῖν καὶ θεμέλιόν ἐστὶ τὸ τῆς οἰκίας σύστημα»¹².

Ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω τριῶν Λόγων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦσιν δοκίμια περὶ τῶν παιδαγωγικῶν ιδεῶν τοῦ Οἰκονόμου, οὗτος, ὡς προαναφέρθη ἄνωτέρω, συνέταξε καὶ «Σχέδιον Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας διὰ τοὺς Ἕλληνας». Τὸ ἔργον τοῦτο ἐγράφη κατ' αἵτησιν καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ πρώτου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Καποδίστρια (1776-1831), ὅστις τὸ 1827 εἶχε ζητήσει αὐτὸ ἀπὸ τὸν Οἰκονόμον, ὁ ὅποιος κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1828 τὸ ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν ἐκ Πετρούπολεως ἔνθα ἔμενε. Τὸ «Σχέδιον» ἀποσκοποῦσε εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ Κλήρου, ἐκ τῆς ὁποίας, ὡς ἐπίστευεν ὁ Κυβερνήτης, θὰ προήρχετο καὶ ἡ ἠθικὴ μόρφωσις τοῦ μόλις ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ἐλευθερωθέντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ «Σχέδιον» ἀναπτύσσεται πλῆρες σύστημα ἱερατικῆς καὶ θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ μορφώσεως τοῦ Κλήρου, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ρωσικῶν Θεολογικῶν Ἀκαδημιῶν. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἦτο τότε ἐφικτὴ ἡ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἵδρυσις τοιαύτης Θεολογικῆς Ἀκαδημίας, ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου ἐν τῇ ἐν Πόρῳ Μονῇ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς «Σχολεῖον Ἐκκλησια-

12. Τὰ σωζόμενα Φιλολογικὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ἐκδίδοντος Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, τόμος Α', Ἀθήνησι ΑΩΟΑ', σελ. η'-θ', καὶ σελ. 38-57, ἔνθα δημοσιεύεται ὁ Λόγος. — Σημειωτέον ὅτι, ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῇ ἐνάρξει Σχολικῶν περιόδων ἐκφωνηθέντων ὡς ἄνω Λόγων, ὁ Οἰκονόμος ἐξεφώνει Λόγους καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν ἐξετάσεων, ἀλλὰ δὲν διεσώθη ἐξ αὐτῶν οὐδεὶς. (Κ. Οἰκονόμου, Τὰ σωζόμενα Φιλολογικά, σελ. θ' (α)). — Σημειωτέον ὡσαύτως, ὅτι καὶ ὁ διευθύνων τὸ Γυμνάσιον τῆς Χίου Νεόφυτος Βάμβας ἐξεφώνησε πολλοὺς καὶ σπουδαίους Λόγους κατὰ τὰς ἐξετάσεις. (Ἀναστασίου Ν. Γούδα, Βίοι παράλληλοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεφάντων ἀνδρῶν, τόμος Α' (Κλήρος), Ἀθήνησι 1872, σελ. 295).

στικόν», ἡ λειτουργία τοῦ ὁποίου ἔπαυσε μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Κυβερνήτου Καποδίστρια¹³.

Τὸ «Σχέδιον Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας διὰ τοὺς Ἕλληνας περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς: Προοίμιον. Κεφάλαιον Α'. Ποῖός τις πρέπει νὰ εἶναι ὁ μέλλον νὰ ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Κεφ. Β'. Περὶ τῆς ἐν τοῖς κοινοῖς Σχολείοις παιδομαθείας. Κεφ. Γ'. Περὶ τῆς ἐν τοῖς Γυμνασίοις παιδομαθείας τῶν μελλόντων νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ ἰδίως περὶ Γυμνασίου Ἐκκλησιαστικοῦ. Κεφ. Δ'. Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας. Κεφ. Ε'. Περὶ τοῦ οἰκοδομηματος τῆς Ἀκαδημίας. Κεφ. Σ'. Περὶ τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀκαδημίᾳ διδασκαλίας, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς τῶν μαθητῶν. Κεφ. Ζ'. Περὶ διοικήσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας. Κεφ. Η'. Ποία τις εἶναι ἡ Διοίκησις τῆς Ἀκαδημίας, καὶ ποῖα τὰ καθήκοντα τῆς ἐνεργείας αὐτῆς περὶ τὰ καθόλου. Κεφ. Θ'. Περὶ τῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀναφερομένης διοικήσεως τῆς Ἀκαδημίας¹⁴.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

13. Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμος Α', Ἀθήνησι 1920, σελ. 42-43.

14. Τὰ σωζόμενα Ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα Κωνσταντίνου Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, ἐκδίδοντος Σοφοκλέους Κ. τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, τόμος Α', Ἀθήνησι ΑΩΕΒ', σελ. 134-224, ἔνθα δημοσιεύεται τὸ «Σχέδιον», καὶ σελ. ι'-ιγ'. — Σημειωτέον, ὅτι ἀπόψεις τοῦ «Σχεδίου» τοῦτου ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως. Σημειωτέον ὡσαύτως, ὅτι ὁ Κων. Οἰκονόμος εἶναι ὁ εισηγηθεὶς τὴν ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Μάνθου († 1824) καὶ Γεωργίου († 1842) Ριζάρη σύστασιν τῆς Ριζαρίου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς λειτουργησάσης τὸ 1844. Ὁ δὲ Θεόκλητος Φαρμακίδης εισηγήθη εἰς τὸν Ἀπόστολον Ἀρσάκη (1792-1874) τὴν χορήγησιν διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἐν Ἀθήναις τοῦ Ἀρσακείου Παρθενωγωγείου. (Ἀναστασίου Ν. Γούδα, Βίοι παράλληλοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεφάντων ἀνδρῶν, τόμος Α' (Κλήρος), Ἀθήνησι 1872, σελ. 240).

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητῆς τῶν περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», κάθε ἀλλαγὴ τῆς διευθύνσεώς τους νὰ τὴ γνωρίζουν ἀμέσως στὰ Γραφεῖα τῶν Περιδικῶν, Ἰωάννου Γεωργαδίου 14, 115 21 Ἀθήνα, ἀναφέροντας ἀπαραίτητα καὶ τὴν παλαιὰ τους διεύθυνση, γιὰ νὰ γίνετα κανονικὰ ἢ ἀποστολῆ τῶν Περιδικῶν.

ΗΘΙΚΑ ΚΑΙ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗΤΗ ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΗ

Θεολογική - εκκλησιαστική άποψη *

Είναι γνωστό, ότι, κατά τὰ τελευταία χρόνια, ὁ τομέας τῆς Γενετικῆς γνώρισε ἐκρηκτικὲς ἐξελίξεις, πού συνεχῶς διευρύνονται, κυρίως μὲ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Γενετικοῦ Κώδικα, πού ἡ ἐρμηνεία του ἔδωσε τὸ δικαίωμα στὸν ἄνθρωπο νὰ ἐπεμβαίνει στὴν κληρονομικὴ οὐσία τοῦ κυττάρου καὶ νὰ ἀλλάζει τὴ σύθεσή του κατ' ἐπιλογὴν μὲ εὐεργετικὲς, κατ' ἀρχήν, ἐπιπτώσεις στὴν ποιότητα τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος. Ἡδῆ ἡ ἐπιχειρούμενη ἐξήγηση τῆς δομῆς τοῦ DNA καὶ τῶν μηχανισμῶν λειτουργίας του, οἱ ἐπεμβάσεις στὴ διάταξη τῶν γονιδίων μέσα στὸ ἴδιο τὸ κύτταρο καὶ τὰ πειράματα σὲ ζῶα πού ἔχουν προηγηθῆ ἄνοιξαν τὸ δρόμο σὲ μιὰ πλατεῖα ὅπωςδῆποτε γενετικὴ τεχνολογία πού, δειλὰ - δειλὰ στὴν ἀρχή, ἀλλὰ μὲ καλπάζουσα, στὴ συνέχεια, ὀρμὴ, καὶ μὲ ὀρατοὺς πλέον τοὺς πελώριους κινδύνους ἀπὸ τὴν ἀσύδοτη καὶ ἀνεξέλεγκτη διασπορὰ τῆς, ἔχει ἀρχίσει νὰ προβληματίζει σοβαρὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Διερωτᾶται σήμερα ὄχι μόνον ὁ ἰατρός, ἀλλὰ καὶ ὁ κοινὸς μέσος ἄνθρωπος, ἂν ἔχει κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ κινεῖται ἐλεύθερα στὸ πεδίο τῶν ἱατρικῶν ἐρευνῶν μὲ γνώμονα τὸ ὅπως ἐμφανίζεται ἐκ πρώτης ὄψεως ἀνθρώπινο συμφέρον, ἢ ἂν πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ τεθοῦν ὑπὸ ἔλεγχον καὶ κάτω ἀπὸ ὠρισμένες ἠθικὲς καὶ δεοντολογικὲς ἀρχὲς οἱ γενετικὲς πρακτικὲς, πού ὅπως δείχνουν τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἀπίθανο, ἀφοῦ ἀντικρῦζον ἤδη τὴν δυνατότητα ἐπιλογῆς τοῦ φύλου, νὰ φθάσουν μέχρι καὶ παράτολμες ἐπεμβάσεις στὸν τομέα τῆς δημιουργίας τῆς ζωῆς, μὲ ὑποκρυπτόμενο τὸν κίνδυνο σοβαρότατων μεταλλαγῶν στὴ δομὴ τῶν κυττάρων καὶ τὴν κατὰ παραγγελίαν καὶ γιὰ πολιτικούς, στρατιωτικούς καὶ ἄλλους σκοποὺς γέννηση ἀνθρώπινων ρομπότς, ἀνάλογα μὲ τὶς σκοτεινὲς ἐπιδιώξεις ἐκείνων, πού θὰ κινοῦν τὰ νήματα τῶν ἱατρικῶν ἐρευνῶν στὰ ἄδυτα τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργαστηρίων καὶ θὰ ὑπαγορεύουν τὴ θέλησή των στοὺς ἐπιστήμονες.

* Συμβολὴ στὴ συζήτηση στοργυλλῆς τραπέζης πού ὀργανώθη στὰ πλαίσια τοῦ 14ου Πανελληνίου Ἰατρικοῦ Συνεδρίου στὸ Ξενοδοχεῖο «Cavavel» τὴν 6-5-1988. Ἐλαβαν μέρος πλὴν τοῦ Σεβ. Δημητριάδου, οἱ καθηγηταὶ τῆς Μαιευτικῆς κ. Ἰ. Δανέζης καὶ τῆς ἱατροδικαστικῆς κ. Ἄντ. Κουτσέλινης, καὶ ὁ Εἰσαγγελεὺς Ἐφετών κ. Λάμπρ. Καραμπελάς. Τὴν συζήτηση διηύθυνεν ὁ Καθ. κ. Ι. Μιχαλάς.

Τὴ μεγάλη ὄθηση στὶς πρακτικὲς αὐτὲς ἔδωσε ἡ παρατηρούμενη συχνὰ ἀδυναμία τῶν συζύγων νὰ ἀποκτήσουν παιδὶ μὲ τὸν φυσιολογικὸ τρόπο. Στὸ πρόβλημα αὐτὸ πού καταταραγγεῖ πολλὰ ζευγάρια ἔδωσε ἀρχικὰ τὴ λύση ἡ τεχνητὴ γονιμοποίηση, πού ἀργότερα ἐπεξετάθη σὲ μιὰ ὁμοταξία μεθόδων πού ἐνῶ φαίνεται νὰ ἐπιλύουν ὀρατὰ πρακτικὰ προβλήματα ἐν τούτοις ἔχουν σωρεύσει ἕνα πελώριο ὄγκο θεωρητικῶν προβληματισμῶν νομικῶν, κοινωνιολογικῶν, πολιτικῶν, ἠθικῶν καὶ θεολογικῶν οἱ ὁποῖοι πιέζουν ἀσφυκτικὰ ἀναζητώντας λύση. Καὶ εἶναι προφανὲς ὅτι, ἐὰν ἡ γενετικὴ τεχνολογικὴ πρόοδος δὲν συμπορεύεται μὲ τὴν ὀρθὴ ἀπὸ κάθε ἄποψη ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων αὐτῶν, ἀλλὰ ἀφεθῆ νὰ ἐξελίσσεται αὐτόνομα, τότε ἡ ἀνθρωπότητα θὰ βρεθῆ πρὸ τραγικῶν ἐκπλήξεων καὶ θὰ πληρώσει ἀκριβὰ τὴν ἀνεκτικότητα ἢ ἀδιαφορία τῆς ἐμπρὸς σὲ μεθόδους πού καταστρατηγοῦν θεμελιώδεις κανόνες ἠθικῆς συμπεριφορᾶς. Εἶναι βέβαια εὐτύχημα ὅτι αὐτοὶ οἱ προβληματισμοὶ κατακτοῦν ὀλονέν καὶ περισσότερο ἔδαφος, μιὰ καὶ συνειδητοποιεῖται μὲ τὸν καιρὸ ὅτι τὰ θέματα αὐτὰ συνδέονται ἅμισα μὲ τὶς πιὸ εὐαίσθητες περιοχὲς τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ δημιουργοῦν τεράστια ἠθικὰ καὶ δεοντολογικὰ προβλήματα ὄχι μόνον στοὺς πρωταγωνιστὲς των ἀλλὰ καὶ σὲ εὐρύτερο κύκλο ἀνθρώπων. Καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι μὲ τοὺς προβληματισμοὺς αὐτοὺς καταπιάνονται πλέον ὄχι μόνον γιατροί, ἀλλὰ καὶ νομικοὶ, καὶ κοινωνιολόγοι καὶ θεολόγοι, διεθνεῖς ὀργανισμοὶ καὶ συνέδρια πού μὲ διακηρύξεις, σύμφωνα καὶ κανόνες προσδιορίζουν ἕνα μίνιμουμ πλαισίου μέσα στὸ ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ κινοῦνται οἱ πρακτικὲς αὐτὲς. Δὲν διεκδικῶ γιὰ τὸν ἑαυτό μου τὸν τίτλο τοῦ ἠθικολόγου. Σὰν Ἐπίσκοπος ὅμως βλέπω τὴν ἀνάγκη νὰ συμβάλω κι ἐγώ, μὲ βάση τὴν ὀρθόδοξη Θεολογία, στὴν ἀντιμετώπιση τῶν πολλῶν προβλημάτων πού προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς τεχνητῆς γονιμοποίησης. Εἶναι ὡστόσο ἀναγκαῖο νὰ σημειώσω ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὅτι στὴν Ὀρθοδοξία δὲν συνηθίζονται ἀποφθεγματικὲς ἢ ἂν προτιμᾶτε δογματικὲς διακηρύξεις καὶ ἀφορισμοὶ πάνω στὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ προτιμᾶται ὁ τονισμὸς βασικῶν καὶ θεμελιωδῶν ἀρχῶν καὶ κριτηρίων πού σὰν λυδία λίθος καθιε-

ρώνουν κανόνες συμπεριφοράς και κρίνουν την ήθικη των διάσταση. Ἔτσι και τὰ προβλήματα πού προέρχονται ἀπὸ ἠθικὴ ἀποψη ἀπὸ τὴν τεχνητὴ γονιμοποίηση ἀνιχνεύονται μέσα ἀπὸ τὸ καθρέπτισμά των στὸν εὐαγγελικὸ θεῖο νόμο πού μὲ τὴ διαιώνια καὶ διαχρονικὴ του ἀξία συνιστᾷ τὸ δάθρο τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς πού μᾶς ἐνδιαφέρει.

* * *

Μιλώντας γιὰ τεχνητὴ γονιμοποίηση, καὶ χωρὶς νὰ περιπλανηθοῦμε στὴν ἱατρικὴ τῆς ἐννοια καὶ στὶς ἐφαρμοζόμενες πρακτικὲς, θὰ πρέπει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ κάνομε δύο βασικὲς διευκρινίσεις: Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι μὲ τὴν ἐξωσωματικὴ σύλληψη καὶ γονιμοποίηση ἔχομε τὴ δημιουργία ἐμβρύου καὶ ἡ δευτέρη εἶναι ἡ διάκριση τῆς τεχνητῆς γονιμοποίησης σὲ ὁμολογία καὶ ἐτερόλογη. Καὶ ὁμολογία μὲν λέγεται ὅταν γίνεται ἀπὸ κύτταρα ἐνὸς ἀνδρα καὶ μιᾶς γυναίκας πού συνδέονται μεταξύ τους μὲ νόμιμο γάμο. Ἐτερόλογη δὲ λέγεται ἐκείνη πού γίνεται μεταξύ προσώπων πού δὲν εἶναι σύζυγοι.

Οἱ δύο παραπάνω ἐπιστημάνσεις ἔχουν μεγάλη σημασία ἐξ ἐπόψεως ἠθικῆς καὶ συνδέονται ἄμεσα μὲ τὴν ὀρθόδοξη ἀνθρωπολογία, πού ξεκινᾷ ἀπὸ τὴ θεμελιώδη ἀντίληψη ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἔμφυχη εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἤδη ἀπὸ τὴ στιγμή τῆς συλλήψεώς του. Τὸ ἀπαρβίαστο αὐτῆς τῆς εἰκόνας καὶ ὁ χρεωστούμενος σεβασμὸς πρὸς αὐτήν, δηλ. τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ὅπως αὐτὰ κατοχυρώνονται μέσα ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ ἠθικὴ, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν περὶ γάμου καὶ οἰκογένειας χριστιανικὴ διδασκαλία ἀποτελοῦν τὸν «πλότο» γιὰ τὴν θεολογικὴ μας τοποθέτηση ἀπέναντι καὶ στὰ εἰδικότερα προβλήματα πού ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν τεχνητὴ γονιμοποίηση.

α) Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν ἀνθρώπο περιλαμβάνει καὶ τὸ ἔμβρυο. Οἱ ἐπιστήμονες σήμερα ἀναζητοῦν τὴ χρονικὴ στιγμή πού τὸ ἀσημάτιστο ἔμβρυο ἀρχίζει νὰ θεωρεῖται ἀνθρώπος, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, χωρὶς νὰ καταγίνεται μὲ σχολαστικὲς ἀναζητήσεις, πιστεύει ὅτι ἤδη ἀπὸ τὴ σύλληψη ὑπάρχει ἀνθρώπινη ζωὴ ἀξία προστασίας καὶ τιμῆς. Κατὰ συνέπειαν καὶ ἡ ἐξωσωματικὴ σύλληψη καὶ γονιμοποίηση ἐπιβάλλεται νὰ μὴ παραβιάζει τὴν ἀρχὴ αὐτὴ καὶ ὅταν ἀκόμη ἀπὸ ἠθικὴ ἀποψη γίνεται ἀνεκτὴ. Διεθνεῖς συνθήκες ἄλλωστε προστατεύουν τὸ ἀνθρώπινο ἔμβρυο, μὲ ἀποτέλεσμα σήμερα νὰ διεξάγεται μεγάλη συζήτηση γιὰ τὴν δυνατότητα χρησιμοποίησής του γιὰ πειραματικὸς ἢ ἐρευνητικὸς σκοποὺς ἀπεριόριστα.

β) Τὸ ἀνθρώπινο σῶμα δὲν ἀποτελεῖ ἰδιοκτησία

τοῦ ἀνθρώπου πού τὸ φέρει, ἀλλὰ εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ. Εἴμαστε διαχειριστὲς ξένων ἀγαθῶν καὶ λογοδοτοῦμε γιὰ τὴν καλὴ ἢ κακὴ μας διαχείριση. Ἡ σύγχρονη ἀντίληψη τῶν λεγομένων προσδευτικῶν, ὅτι τὸ σῶμα τοῦς ἀνήκει καὶ τὸ κάνουν ὅ,τι θέλουν ἢ καὶ ἡ ἄλλη, ὅτι τὸ ἔμβρυο εἶναι μέρος τοῦ μητρικοῦ σώματος καὶ ἐξάρτημά του, δὲν μπορεῖ νὰ εὐσταθήσει γιὰτὶ προσκρούει ὄχι μόνο σὲ ἠθικούς, ἀλλὰ καὶ σὲ καθαρὰ βιολογικούς καὶ ἐπιστημονικούς λόγους. «Ὅχι ἐστὲ ἑαυτῶν —τονίζει ἡ Γραφή— ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς». Ἐνῶ χάρις στὶς νέες προόδους τῆς βιολογίας, χάνει συνεχῶς ἔδαφος ἡ γνώμη γιὰ τὸ ἔμβρυο ὡς ἐξάρτημα τοῦ μητρικοῦ σώματος. Σήμερα ἡ ἐπιστήμη προσανατολίζεται πρὸς τὴν ἀποψη ὅτι δὲν εἶναι ἡ μητέρα πού κάνει τὸ παιδί, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ παιδί γίνεται μέσα στὸ οἰκοσύστημα τοῦ μητρικοῦ σώματος.

γ) Ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἀπορρέει καὶ τὸ δικαίωμα κάθε παιδιοῦ νὰ γεννηθεῖ μέσα σὲ μιὰ οἰκογένεια καὶ νὰ ἀπολαύσει τὴν ἀγάπη πού οἱ γονεῖς του θὰ τοῦ προσφέρουν. Παιδιά πού ἔχουν στερηθῆ αὐτῆς τῆς ἀπόλαυσης, τραυματίζονται ψυχικὰ καὶ διατηροῦν σὲ ὄλη τους τὴ ζωὴ τὶς φοβερὲς ἐμπειρίες τῆς ἀποστέρησης αὐτῆς. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ εἶναι σεβαστὸ χωρὶς ἐξαίρεση καὶ καμμιά σκοπιμότητα δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἀπωθήσει. Παιδιά πού δὲν γεννιοῦνται μέσα σὲ οἰκογένεια ἢ πού στεροῦνται τοῦ ἐνὸς γεννήτορος, ἐπειδὴ κρίθηκε στὸν κατάλληλο χρόνο ὅτι ἔπρεπε νὰ γεννηθοῦν ἔστω καὶ μὲ τὴν ἀπουσία τῶν κατάλληλων συνθηκῶν, ὅπως τὶς περιεγράψαμε προηγουμένως, σηκώνουν ἐπάνω τους τὸ θάρος τῆς ἀπουσίας αὐτῆς, πολλές φορές γιὰ ὄλη τους τὴ ζωὴ.

δ) Ἡ συζυγικὴ πράξη, κατὰ τὴν ὀρθόδοξη ἀντίληψη, ἔχει διπλὸ σκοπὸ: ἀποδλέπει στὴν ἐνότητα τῶν δύο προσώπων τῶν συζύγων καὶ στὴν παιδοποιΐα. Ὁ γάμος ἀποδλέπει «εἰς βοήθειαν καὶ διαδοχὴν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων». Καὶ ὁ σύνδεσμος ἀνάμεσα στοὺς δύο αὐτοὺς σκοποὺς εἶναι ἀδιάσπαστος. Ἡ σαρκικὴ ἔνωση προϋποθέτει τὴν ψυχικὴ ἐνότητα καὶ εἶναι καρπὸς τῆς. Ἡ γονιμοποίηση, κατὰ συνέπειαν, καὶ ἡ γέννηση ἐνὸς παιδιοῦ μέσα στὸ γάμο συνιστᾷ πράξη συνέπειας πρὸς αὐτὴ τὴ διπολικὴ σχέση. Ἡ Ἐκκλησία δὲν βλέπει σχέση ἀντιπαλότητος μεταξύ σώματος καὶ ψυχῆς. Τὰ δύο συστατικὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνθρώπου δὲν ξεχωρίζουν καὶ δὲν ἀντιμάχονται. Κάτι τέτοιο θὰ ἦταν σχιζοφρενικὸ καὶ καταστροφικὸ. Μέσα στὸ γάμο οἱ δύο σύζυγοι ἐκφράζουν τὴν πνευματικὴ τους ἐνότητα μὲ τὴ «γλῶσσα» τῶν σωμάτων τους. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ συζυγικὴ πράξη ἔχει μιὰν ἀξεπέραστη ἱερότητα καὶ ἐντάσσεται μέσα στὴ συζυγικὴ καθηκοντολογία, ἡ ἀπο-

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟΦΥΛΑΚΕΙΟΝ ΑΥΤΗΣ(*)

81. *Ἱερατικόν*, χειρόγραφον χαρτῶν διαστάσεων 0,21X0,15, ἔχον φύλλα 70 καὶ κείμενον 20 στίχων κατὰ σελίδα. Περιέχει τὰς τρεῖς γνωστὰς καθιερωμένας λειτουργίας. Εἰς τὸ τέλος τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου ἢ πληροφορία: «† ἐγράφησαν αἱ παροῦσαι λειτουργίαι τὴν τοῦ θείου Χρυσοστόμου καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου φιμί καὶ τοῦ θείου γριγορίου τοῦ Διαλόγου κόπρον καὶ ἐξόδον. νεοφύτου τάχα καὶ Ἱερομονάχου καὶ συχορήσατέ μοι ἀδελφοὶ τῶ ἀμαρτωλῶ, ἀμαθεῖς γὰρ ὑπάρχω μηνὶ Ἰουνίῳ εἰς τὰς ἰδ».

Στάχωσις: δερματόδετος, ἐγράφη τὸν 17ον αἰῶνα.

82. *Μηναιὸν Μαρτίου*, χειρόγραφον χαρτῶν, διαστάσεων 0,22x0,14 ἔχον φύλλα 190 καὶ καθ' ἐκάστην σελίδα 27 στίχους, εἶναι πυκνογραμμένον, περιλαμβάνει καὶ τὰ συναξάρια τῶν σπουδαιότερων ἁγίων. Στάχωσις: δερματόδετος. Εἰς τὸ τέλος ἢ πληροφορία ὅτι ἐγράφη τὸ ἔτος 1434 (στπμβ').

83. *Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου*, χειρόγραφον διαστάσεων 0,22X0,15 ἔχον φύλλα 39 καὶ καθ' ἐκάστην σελίδα 12 στίχους. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐξαιρετικὸν ἐπίτιλον πολύχρωμον κόσμημα ἄριστα διατηρημένον. Πλήθος ἀριστοτεχνικῶν ἀρχικῶν κεφαλαίων ἐπιχρῶσαν γραμμάτων. Εἰς τὸ τέλος ἢ εἰδήσις: «ἐγράφη διὰ χειρὸς Σεραφεῖμ Μοναχοῦ ἐν ἔτει 1610 (ζρη)» καὶ «ἀφιέρωσα ἐγὼ ὁ κοσμᾶς τὴν παροῦσαν λειτουργίαν εἰς τὸ μοναστήρι εἰς τὴν Ζάμποροδαν τῆς μεταμορφώσεως διὰ ψυχικὴν σωτηρίαν καὶ ὁ ἀποξενώσας αὐτὴν οὐκ ἀτιμώριτος ἔστε». Στάχωσις: δερματόδετος.

84. *Μηναιὸν Ἰουνίου*, χειρόγραφον χαρτῶν, διαστάσεων 0,21X0,14 ἔχον φύλλα 204 μὲ 22 στίχους κατὰ σελίδα.

Στάχωσις: δερματόδετος, εἶναι τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ ἐγράφη ὑπὸ ἀδήλου.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 310 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 8 τεύχους.

μάκρυνση ἀπὸ τὴν ὁποία μᾶλλον ὅταν ἐξαίρεση καὶ ὑπὸ προϋποθέσεις καὶ πρὸς καιρὸν μπορεῖ νὰ δικαιολογηθεῖ. Ἔτσι ὁ νέος ἄνθρωπος πού γεννιέται δὲν μπορεῖ πρᾶξ νὰ εἶναι καρπὸς τῆς ἀγάπης τῶν δύο γονέων του, ἔκφρασή τῆς καὶ συνισταμένη τῆς. Εἶναι καρπὸς τοῦ ἀμιωβαίου δασύματος τῶν γονέων του. Καὶ οἱ σύζυγοι μόνον ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ γίνουν γονεῖς, καὶ μόνον ὁ ἕνας μὲσω τοῦ ἄλλου.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

85. *Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου, ἐρμηγεία*, εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἐὐαγγελιστὴν. Χειρόγραφον χαρτῶν, διαστάσεων 0,35X0,25 ἔχον φύλλα 236 κείμενον δίσηλον μὲ 27 καὶ ἄλλοτε μὲ 34 πρὸς τὸ τέλος στίχους κατὰ στήλην.

Στάχωσις: ξυλόδετος, ἐγράφη τὸν 13ον αἰῶνα ὑπὸ ἀδήλου.

86. *Βίοι ἁγίων Μαρτίου - Ἀγούστου*, χειρόγραφον χαρτῶν, ἔχον φύλλα 223 κείμενον 30 στίχους κατὰ σελίδα.

Στάχωσις: δερματόδετος, ἐγράφη τὸν 15ον αἰῶνα ὑπὸ ἀδήλου.

87. *Παρακλητική*: χειρόγραφον διαστάσεων 0,21X0,19. Φύλλα ἀπὸ 1-55 περγαμηνὰ παλιμψηστα καὶ ἀπὸ 56-167 χαρτῶα. Εἶναι ἀκέφαλον καὶ κολοβομένον, ἄδετον, ἐγράφη τέλος τοῦ 15ου αἰῶνος ὑπὸ ἀγνώστου.

88. *Πεντηκοστάριον*: χειρόγραφον χαρτῶν, διαστάσεων 0,21X0,14 ἔχον φύλλα 416 καὶ κείμενον 24 στίχους κατὰ σελίδα.

Στάχωσις: δερματόδετος. Ἐγράφη τὸν 15ον αἰῶνα ὑπὸ ἀδήλου.

89. *Λόγοι Πανηγυρικοὶ Τριωδίου καὶ Πεντηκοσταρίου*: χειρόγραφον χαρτῶν διαστάσεων 0,21X0,14 ἔχον φύλλα 279 καὶ κείμενον 24 στίχους κατὰ σελίδα. Περιέχει λόγους μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Στάχωσις: δερματόδετος, ἐγράφη τέλος τοῦ 14ου αἰῶνος ὑπὸ ἀδήλου.

90. *Τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια*: χειρόγραφον χαρτῶν-βόμβυξ, διαστάσεων 0,22X0,14 ἔχον φύλλα 336 καὶ κείμενον 22 στίχους καθ' ἐκάστην σελίδα. Εἰς τὴν ἀρχὴν μικρογραφία ὁ Ἐὐαγγελιστῆς Ματθαῖος, πρὸ ἐκάστου Ἐὐαγγελίου πολύχρωμον κόσμημα. Εἰς τὸ τέλος ἢ εἰδήσις περὶ τοῦ κωδικογράφου: «ἐτελειώθη τὸ παρὸν τετραεγγέλιον διὰ χειρὸς κάμου Μάρκου ἀμαρτωλοῦ, ἀχρίστον καὶ ἀναξίου τάχα Ἱερομονάχου τοῦ λαζαροπούλου ἔτος 1294 διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τῶν παντιμοτάτων ἐν μοναχοῖς αὐταδέλων...».

91. *Ἀποστολικοὶ καὶ συνοδικοὶ Κανόνες*. Σπαράγματα συνολικοῦ ἀριθμοῦ φύλλων 73, ἐγράφησαν τὸν 14ον αἰῶνα.

92. *Κεφάλαια ἀσκητικά*. Χειρόγραφον χαρτῶν διαστάσεων 0,17X0,13, ἔχον φύλλα 133, ἀκέφαλον καὶ κολοβομένον, περιέχει ἀσκητικὰ πατέρων καὶ περικοπὰς ἐκ τοῦ Γεροντικοῦ. Ἄδετον, ἐγράφη τὸν 14ον αἰῶνα ὑπὸ ἀδήλου.

93. *Μηναιὸν Δεκεμβρίου*, χειρόγρα-

φον χαρτῶν, διαστάσεων 0,21X0,15, ἔχον φύλλα 161, ἀκέφαλον κολοβομένον. Ἐργάφη τὸν 14ον αἰώνα.

Στάχωςις: πανόδετος, νεωτέρα,

94. Ἐξομολογητάριον: χειρόγραφον χαρτῶν, διαστάσεων 0,21X0,16, ἔχον φύλλα 159 καὶ κείμενον 20 στίχων καθ' ἐκάστην σελίδα.

Στάχωςις: δερματόδετος, ἐργάφη τὸν 18ον αἰώνα ὑπὸ ἀγνώστου.

95. Λεξικὸν τοῦ Πυθαγόρου σαμίτιο ἔπη τὰδ ἔνεστι τὰ χρυσά. Χειρόγραφον χαρτῶν — βόμβυξ — διαστάσεων 0,26X0,16 ἔχον σύνολον φύλλον 398, εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται τέσσερα λεξικά καὶ τοῦ Πυθαγόρου τὰ χρυσά ἔπη. Εἰς τὰ φύλλα 77-198 περιέχονται τὸ Λεξικὸν τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, τὸ μοναδικὸν χειρόγραφον πλήρες. Ἐπιγράφεται: «Φωτίου τοῦ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως λέξεων συναγωγή ὡς καὶ τῶν ἄλλων ρήτορσι καὶ λογογράφοις ἀνήκουσιν εἰς χρυσίαν, προσηφώνηται Θωμᾶ Προτοσπαθαρίῳ καὶ ἄρχοντι τοῦ Ἀγκοστημίον οἰκείῳ μαθητῆ». Εἰς τὸ φύλλον 364 ἄρχονται Πυθαγόρου Σαμίτιο ἔπη τὰδ ἔνεστι τὰ χρυσά. «Ὅλα τὰ κείμενα εἶναι δίστηλα.

Στάχωςις: δερματόδετος. Ἐργάφη τὸν 13ον αἰώνα.

96. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες: χαρτῶν χειρόγραφον, διαστάσεων 0,21X0,14 ἔχον φύλλα 329 καὶ κείμενον 24 στίχων καθ' ἐκάστην σελίδα. Περιέχει τῶν Ἱερῶν Συνόδων τοὺς Κανόνας ὡς καὶ ἄλλη νομοκανονικὴ ὕλη. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ ἐνθύμησις: «ἐτοῦτο τὸ χαρτὶ ἠνε σηροδικὸ καὶ ἠτις τὸ πάρη νὰ ἔχη τῆς ζάπουρδας τοῦ μοναστηριοῦ τὸν ἀφορεσμὸ ὄλον καὶ τὸν τριακοσίον δέκα καὶ ὀκτὸ Θεοφορον Πατέρον καὶ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ζραι «1603». Στάχωςις: ξύλον μετὰ δέσματος, ἐργάφη τὸν 14ον αἰώνα.

97. Εὐχολόγιον: χειρόγραφον χαρτῶν, διαστάσεων 0,23X0,17, ἔχον φύλλα 354 καθ' ἐκάστην σελίδα κείμενον στίχων 18. Εἰς τὴν προμετωπίδα ἢ ἐνθύμησις: «ἔργον χειρὸς τοῦ παπα-Χριστοφόρου». Στάχωςις: ξύλον μετὰ δέσματος, ἐργάφη τὸν 15ον αἰώνα.

98. Πραγματεῖαι Ἀντιρρητικαί. χειρόγραφον χαρτῶν διαστάσεων 0,20X0,14, ἔχον φύλλα 286 καὶ κείμενον 16 στίχων κατὰ σελίδα. Περιέχει πραγματείας ἀντιρρητικὰς τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ καὶ Θεοδώρου Λασκάρως. Εἰς τὸ τέλος ἢ εἰδήσις περὶ τοῦ ἀντιγράφαντος: «τῷ κατὰ τὸν μωάμεθ παρόντι βιβλίον ἐμετεγράφη διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ ἐπισκόπου Σερβίων Ἰωάσαφ, πρὶν τῆς ἀρχιερωσύνης μου χρόνος β', κατὰ τὸν καιρὸν καὶ χρόνον ὃν ὁ αὐτὸς σουλτὰν μωαμέτης ἐταλάνιζε τὴν ἐλεϊνὴν Κρί(τ)ην καὶ ἐπερίλαβεν αὐτὴν καὶ ἐλεηλάτισεν αὐτὴν ἐλεϊνὰ καὶ ἀνήλεος οἷς κρίμασιν Κύριος οἶδεν, ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου ζροθ' καὶ ἀπὸ Χριστοῦ ἀχα 1671) συνέχεια «ὧ τύμβε πικρὸ καὶ πολλῶν πόνον γέμων» καὶ «ὧ πόσα δραμῶν οὐδ' ἐν εἶρον ἐν βίῳ πλήν τὴν λάρονακα, τὴν λύσιν τῆς εἰκόνας μαράνη τάφος καὶ συγγαλόπη λίθος ἢ γῆς λαμβάνη τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθέντα». Στάχωςις: χαρτόδετος.

99. Ὑπόμνημα εἰς τὰς πράξεις καὶ ἐπιστολὰς τῶν Ἀποστόλων. Χειρόγραφον χαρτῶν, διαστάσεων 0,26X0,17 ἔχον φύλλα 252 καὶ κείμενον 44 στίχων καθ' ἐκάστην σελίδα καὶ μάλιστα με μικρὰ γράμματα, ἀνευ φακοῦ ἀδύνατον ν' ἀναγνωσθῶν. Εἰς τὸ τέλος ἢ πληροφορία: «ἐτελειώθη ἢ παροῦσα βίβλος ἐν Μαύρῳ ὄρει ἐν ἔτει 1227 ἰδικ. ιε μηνὶ μαρτίῳ κ, διὰ χειρὸς δ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Ἰωβ καὶ σὺ Κόριέ μου... ταύτην εἰς χεῖρας, τοῦ ἀναγνῶναι εὐχον ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ταλαιπωρίας καὶ ἐλεεινότητος, ὅπως δι' εὐχῶν ὑμῶν εὐροίμη μικρὸν ἔλεος διὰ τὸ πληθος ἐλέους Θεοῦ ἐν ἡμέρᾳ τῆς φοβερᾶς καὶ ἀπαραιτήτου κρίσεως ναι-ναι δι' εὐχῶν ὑμῶν ἀμήν». Στάχωςις: δερματόδετος.

100. Γενναδίον τοῦ Ἀγιωτάτου Πατριάρχου καὶ Πατρὸς ἡμῶν. Χειρόγραφον ἐπὶ ἁρίστον χάρτον, διαστάσεων 0,21X0,13 ἔχον φύλλα 320 με κείμενον στίχων διάφορον κατὰ φύλλα. Περιέχει εὐχὰς καὶ ποικίλα θεολογικὰ κυρίως τοῦ «μετὰ τῆς αἰχμαλωσίας Κωνσταντινουπόλεως πρώτον χρηματίσαντος Πατριάρχου τοῦ Μακαρίου Γενναδίου φωστῆρος καὶ διδασκάλου τοῦ πικλην σχολαρίου», ὡς καὶ τινὰς εὐχὰς τοῦ Ἱεροῦ Ἀγνουστίνου. Εἰς τὴν β' ὄρην τοῦ φύλλον 100 ἢ εἰδήσις περὶ τοῦ κωδικογράφου: «Δημήτριος θύτης τάχα καὶ τλήμων Προτοφάλης πόλεως Ἀχρίδος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας ὁ καὶ γράφας τὰς παρούσας εὐχὰς». Πρὸ τοῦ κειμένου μανθάνομεν τὸ Ἱστορικὸν τοῦ χειρογράφου ἀπὸ ἐνθύμησις: κατὰ τῷ αχρε ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ, ἀπ' Ἀδάμ δὲ ζροπε ἦρα τὸ παρόν ἐν ἀποθήκῃ κριθῶν ἐν ἀτιμῆ μεγάλῃ, ἀσχημίᾳ καταφρονῆσει καὶ πλείστη ἀπωλείᾳ... ὁ Σερβίων Ἰωάσαφ Κυρίῳ ἡμῶν πάντων εὐχέτης». Εἰς τὸ τέλος ἄλλη: «ἢ βίβλος αὐτὴ εὐρέθη ἐπὶ ἀποθήκῃ κριθῶν ἐν χώρᾳ Ὀρτάκη, μετοχίῳ ἀγίου Νικολάου Μοναστηρίου ἐπὶ ἔτους ζροπι...». Στάχωςις: δερματόδετος.

101. Τριώδιον: χειρόγραφον, διαστάσεων 0,21X0,14. Ἐχει φύλλα 334 καὶ καθ' ἐκάστην σελίδα 26 στίχους μικρογραμμάτου γραφῆς. Ἡ στάχωςις του ἀποτελεῖται ἀπὸ δέσμα καὶ πλάκες ἐκ ξύλου, εἶναι ἔργον τῶν πρώτων δεκαετιῶν τοῦ 15ου αἰῶνος.

102. Τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια. Χειρόγραφον ἐπὶ χάρτον, διαστάσεων 0,21X0,14. Περιέχει εἰς 227 φύλλα τὰ κείμενα τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων. Πρὸ δὲ αὐτῶν τὰ πρῶτα 13 φύλλα πίνακες περικοπιῶν ἀναγνωσκομένων καθ' ἕκαστον ἔτος. Ἐκάστη σελίδα ἔχει 27 στίχους. Εἰς τὸ 12 φύλλον ἢ εἰδήσις: «ἐτελειώθη τὸ παρόν Τετραεναγγέλιον ἐν ἔτει σπτε» (1397).

103. Τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια. Χειρόγραφον χαρτῶν, διαστάσεων 0,28X0,19, ἔχον φύλλα 293, καθ' ἐκάστην σελίδα στίχους 18. Εἰς τὴν β' ὄρην τοῦ φύλλον 279, ὁ γράφας (δυσανάγνωστος) ὡς καὶ τὸ ἔτος. Στάχωςις: ξύλον μετὰ δερματίνου περιβλήματος.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Γρεβενῶν ΣΕΡΓΙΟΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ*

Ίστορική, φιλοσοφική και θεολογική θεώρηση του οικολογικού προβλήματος

β) Οί κίνδυνοι από την ιεροποίηση της φύσεως: Η απόμαγηση της φύσεως από το Χριστιανισμό ήταν απελευθερωτική για τον άνθρωπο. Με τον τρόπο αυτό ο Χριστιανισμός βοήθησε τον άνθρωπο ν' αποβάλει τον άλλογο φόβο που ένιωθε μπροστά στη φύση και τον έμαθε νά χρησιμοποιεί τα φυσικά αντικείμενα με έλευθερία και εϋθύνη. Αντίθετα, όπου ή φύση θεωρείται ακόμη ιερή, ο άνθρωπος γίνεται δούλος της φύσεως και είναι αδύνατο νά βγει έξω από το τέλμα της αθλιότητας και νά προσδεύσει. Ένας διανοούμενος Ίνδός ειπε ότι «ή νοοτροπία της ιερής Άγελάδας, που θεωρεί ιερή την άλογη φύση, αποτελεί τó βασικό εμπόδιο για την έξοδο της Ίνδίας από την άθλιότητα». Η πίστη προς την ιερότητα της φύσεως δημιουργεί μιá στατικότητα που περιορίζει την υπεύθυνη μεταμόρφωσή της. Παράδειγμα: Η Άγία Γραφή μιλάει για τους Χαναανιτικούς θεούς της φύσεως (Βααλίμ). Τó μόνο που ένδιέφερε τους θεούς αυτούς ήταν οι έτήσιες γιορτές της γονιμότητας της γής που συνέπιπταν με τους έτήσιους άγροτικούς και γεωργικούς κύκλους της σποράς, του θερισμού και της συγκομιδής. Είναι δέ χαρακτηριστικό ότι οι θεοί αυτοί έλατρεύοντο σε στατικά κοινωνικά καθεστώτα. Οί θεοί της φύσεως ήταν προστάτες στατικών κοινωνικών καθεστώτων.

Ο Θεός όμως της Άγίας Γραφής δέν άρέσκεται σε θυσίες ζώων και μισεί τις γιορτές των έποχιακών κύκλων («Νουμηνίες», Ήσ. α' 14), που οι Έβραίοι έκαναν σε απομίμηση των γειτονικών ειδωλολατρικών λαών. Ο Θεός της Άγίας Γραφής είναι ó ιστορικός Θεός, που ένδιαφέρεται κυρίως για τή δικαιοσύνη (Ήσ. α' 17) και όχι για τά γεωργικά φεστιβάλ. Ο άληθινός Θεός σπάζει όλα τά κοινωνικά και έθνικά πλαίσια και δίνει νέες προοπτικές ειρήνης και δικαιοσύνης στους ανθρώπους. Τó σχέδιο για τόν άνθρωπο και την ιστορία του δέν είναι κυκλικό (στατικό), αλλά γραμμικό και δυναμικό, όπως ειπαμε. Η Άγία Γραφή και ó Χριστιανισμός τονίζουν ότι τó μέλλον είναι άνοιχτό για μιá θετική και δημιουργική πρόοδο και δράση του έλεύθερου ανθρώπου.

γ) Η υπεύθυνη κυριαρχικότητα: Η χριστιανική θεολογία για τόν άνθρωπο και τή φύση δέν μπορεί νά αποστεί από την άγιογραφική άρχή της υπεύθυνης κυριαρχικότητας. Γενική θέση της Άγίας Γραφής και του Χριστιανισμού είναι ó μετρημένος, συνειδητός και λογικός έλεγχος πάνω στο φυσικό περιβάλλον. Αυτός ó τρόπος ζωής προϋποθέτει προσεκτική και οικολογικά υπεύθυνη χρήση της τεχνολογίας. Η τεχνολογία, παρά τά έλαττώματά της δέν είναι έφεύρεση του Διαβόλου, που διέφθειρε τó ανθρώπινο γένος,

άλλά ó έλευθερωτής και έξανθρωπιστής. Τó θέμα δέν είναι νά κυλίσουμε πίσω στους αιώνες της φυσικής ζωής, αλλά νά ασκήσουμε περισσότερο προσεκτικό και ανθρώπινο έλεγχο επί της τεχνολογίας, ώστε αυτή πραγματικά νά έλευθερώνει και νά έξανθρωπίζει. «Ο σκοπός του ανθρώπου είναι νά έλευθερωθεί από την τυραννία της φυσικής κτίσεως που τόν βασανίζει από την άρχή της» (E. Mesthene). Ο ρεαλισμός ακόμη απαιτεί νά παραδεχθούμε ότι δέν μπορούμε νά ζήσουμε χωρίς την άσκηση της μη φυσικής μας ύποστάσεως. Χωρίς τó πνεύμα του ó άνθρωπος θά ύποβιασθεί στο επίπεδο του κτήνους. Κι αυτή ή προσεκτική εϋχαριστεί άσφαλώς όλους εκείνους που επιμένουν ότι ó άνθρωπος δέν είναι τίποτε περισσότερο παρά ένα επικίνδυνο ζώο. Η έπιστημονική έρευνα και ανάπτυξη είναι άπαραίτητες στην προσπάθεια για ένα υγιές περιβάλλον. Ο έλεγχος της μόλυνσεως, οι νέες πηγές ένεργείας, ή ανακύκλωση των άπορριμμάτων, τά νέα υλικά κλπ. έξαρτώνται από την ανάπτυξη της τεχνολογικής γνώσεως. Με άλλα λόγια ή κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη φύση πρέπει νά συνεχιστεί με μεγαλύτερη όμως έπιδεξιότητα και σοφία άπ' ό,τι στο παρελθόν. Η έπιστροφή σε προεπιστημονικό πολιτισμό θά ήταν μιá καταστροφή για τήν ανθρώπινη. Όλοι οι άνθρωποι, ρεαλιστάι, ρομαντικοί ή ότιδήποτε κι αν είμαστε θεωρούμε ότι ένας τύπος πολιτισμού αποτελεί τόν κανονικό τρόπο ζωής μας. Όταν οι άνθρωποι χάνουν την ικανότητά τους νά υπερινικήσουν τή φύση, τότε λέμε ότι «φυτοζωούν». Η λέξη περιγράφει ταιριαστά την έπιστροφή και την ταύτιση με τή φύση. Τους ανθρώπους που έγιναν άληθινά «φυτά» τους θεωρούμε πραγματικά νεκρούς⁹⁸.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

1. Βασικές χριστιανικές άρχές.

Ύστερα από την ιστορική, φιλοσοφική και χριστιανική θεώρηση του θέματος «άνθρωπος και φυσικό περιβάλλον», καθώς και την κριτική παρουσίαση ώρισμένων οικολογικών τάσεων, έρχόμαστε στη συνέχεια νά διατυπώσουμε συμπερασματικά ώρισμένες βασικές χριστιανικές άρχές που μπορούν νά συμβάλλουν άποφασιστικά στην αντιμετώπιση του οικολογικού προβλήματος της έποχής μας.

α) Η θεοκεντρικότητα: Η όρθόδοξη χριστιανική θεώρηση των σχέσεων του ανθρώπου με

(*) Συνέχεια εκ της σελ. 313 του ύπ' άρ. 8 τεύχους.

98. T. Derr, όπ. π. σελ. 75 έξ.

τὸ φυσικὸ περιβάλλον εἶναι κατὰ βάσιν θεοκεντρικὴ ὅπως εἶδαμε. Ἡ φωτισμένη σκέψη τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἀνατολῆς εἶδε τὸ θέμα αὐτὸ μέσα στὴν ἐνιαία πραγματικότητα τῆς ἄκτιστης καὶ κτιστῆς ὑπαρξῆς. Ἡ οὐσιαστικὴ αὐτὴ θεωρητικὴ ἀρχὴ συμβάλλει ἀποφασιστικὰ ἀφ' ἑνὸς μὲν στὸν ἐντοπισμὸ τῆς βασικῆς αἰτίας τοῦ οικολογικοῦ προβλήματος (ποὺ εἶναι ἡ διάσπαση τῆς ὑπαρξιακῆς ἐνότητας Θεὸς-ἄνθρωπος-κόσμος) καὶ ἀφ' ἑτέρου στὸν τρόπο ἀντιμετώπισής του. Ἔτσι, ἡ ἐπίλυση τοῦ οικολογικοῦ προβλήματος τῆς ἐποχῆς μας, κατὰ τὴν ὀρθόδοξη πατερικὴ διδασχὴ, ἐξαρτᾶται ἀπόλυτα ἀπὸ τὴ θεώρηση τῶν σχέσεων ἀνθρώπου καὶ φυσικοῦ κόσμου μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐνιαίας κτιστῆς καὶ ἄκτιστης πραγματικότητας.

Μὲ τὴν ἀποψη αὐτὴ δὲν ἐννοοῦμε ἐπιστροφή στὸν Providentialism⁹⁹ ποὺ ἀντιμετώπιζε μονομερῶς τὸ θέμα. Ἡ ὀρθόδοξη θεώρηση ἀντίθετα συμβάλλει στὴν κατανόηση τῆς ὀντολογικῆς καὶ ὑπαρξιακῆς βάσης τοῦ ὅλου οικολογικοῦ θέματος, ἐξω ἀπὸ τὰ πλαίσια τῆς ὁποίας κάθε οικολογικὴ θεωρία θὰ εἶναι μονομερῆς καὶ κάθε ἀντίστοιχη οικολογικὴ προσπάθεια χωρὶς ἀποτελέσματα.

β. Ἡ ἀνθρωποκεντρικότητα.

Ἄλλες οἱ προσπάθειες γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση καὶ λύση τοῦ οικολογικοῦ προβλήματος πρέπει νὰ βασίζονται στὴν ἀρχὴ τῆς ἀγιογραφικῆς ἀνθρωποκεντρικότητας. Κάθε πειραματισμὸς ἐξω καὶ πέρα ἀπὸ τὴν βάση αὐτὴ μόνον ὀπισθοδρομικὴ καὶ ἀθλιότητα μπορεῖ νὰ προκαλέσει στὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ λόγος τοῦ Κυρίου γιὰ τὴ σημασία τοῦ Σαββάτου, τροποποιημένος ἐκφράζει ἀπόλυτα τὴν βασικὴ αὐτὴ ἀρχή: «Ἡ φύσις διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο. Οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν φύσιν» (πρβλ. Μάρκ. β' 27).

γ. Ἡ ὑπεύθυνη κυριαρχικότητα.

Τὰ οικολογικὰ προβλήματα δὲν ὀφείλονται στὸ θεόδοτο χάρισμα τῆς κυριαρχικότητας, ἀλλὰ στὴν ἀνεύθυνη ἀσκηση τοῦ ἀπὸ τὸν μεταπτωτικὸ ἄνθρωπο καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν ἐκκοσμικευμένο ἄνθρωπο, ἀπὸ τὸν 18ο αἰῶνα καὶ ἐξῆς. Ἡ οικολογικὴ ἐπομένως προσπάθεια πρέπει νὰ τείνει ὄχι πρὸς τὴν ἄρνηση τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνολογικῆς ἀναπτύξεως, ἀλλὰ στὴν ἀσκηση μιᾶς ὑπεύθυνης κυριαρχικότητας καὶ δημιουργικότητας. Μιὰ τέτοια προσπάθεια θὰ λαμβάνει ἀσφαλῶς ὑπόψη τὴν ἰσορροπία τῶν οικολογικῶν συστημάτων γιὰ τὴν διατήρηση τῆς ζωῆς στὸν Πλανήτη μας, ὅπως τὴ θέλησε καὶ τὴν ἐδημιούργησε ὁ Θεός.

Ἐκεῖνο ποὺ ζητεῖται σήμερα εἶναι μιὰ νέα ἐμπειρικὴ σχέση μεταξύ ἀνθρώπου καὶ περιβάλλοντος. Μιὰ σχέση ποὺ θὰ σέβεται τὴν ὑποκειμενικότητα τοῦ ὕλικου στοιχείου καὶ τὴν ἀντιμετώπισή του ὡς συντρό-

φου τοῦ ἀνθρώπου στὴ ζωὴ, μέσα στὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸ σύνολο τῆς ἐνιαίας κτιστῆς ὑπαρξῆς.

δ. Ἡ ἀποκαλυπτικὴ σημασία τοῦ ὕλικου κόσμου.

Ἡ ἀπομάγευση καὶ ἀπομυθοποίηση τῆς φύσης ἦταν ἀπαραίτητη γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Ἡ συμβολὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ εἶναι δεδομένη. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ ὁ Χριστιανισμὸς δέχεται ὅτι ὁ ὕλικός κόσμος εἶναι ἱερός, τόσο γιὰτὶ εἶναι δημιουργία τοῦ Θεοῦ ὅσο καὶ γιὰτὶ εἶναι μέσον τοῦ διαλόγου, μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ὁ ὕλικός κόσμος δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖται μόνο ὀφελμιστικὰ καὶ εὐδαιμονιστικὰ καὶ νὰ γίνεταί ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνακαλύπτεται συνεχῶς τὸ νόημά τους ὡς μεσάζοντος στὸ διάλογο μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Αὐτὸ φανερῶνει τὴ μεγάλη σημασία ποὺ ἀποκτᾶ σήμερα ὁ φυσικὸς κόσμος ὡς οὐσιαστικὸ μέσο τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο. Ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται σήμερα εἶναι μιὰ νέα θεωρητικὴ σχέση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ περιβάλλον. Μιὰ τέτοια σχέση βασίζεται ἀσφαλῶς στὴν ἐκ νέου ἀνακάλυψη τῆς ἱερότητας τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τῆς σημασίας του γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου.

ε. Ἡ σημασία τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Βασικὴ αἰτία τοῦ οικολογικοῦ προβλήματος, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι, ὅπως εἶδαμε, ὁ ἀμφιλεγόμενος χαρακτήρας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τρεπτότητά του δηλαδὴ εἴτε πρὸς τὸ καλὸ εἴτε πρὸς τὸ κακὸ ποὺ ἔχει ἄμεσες συνέπειες στὸ φυσικὸ περιβάλλον του.

Γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἐπομένως τοῦ οικολογικοῦ προβλήματος μεγάλη σημασία ἔχει ἡ προσπάθεια τοῦ κάθε ἀνθρώπου γιὰ τὴν προσωπικὴ ἀλλαγὴ καὶ ἀλλοίωσή του (=Μετάνοια) πρὸς τὸ καλύτερο, τὸ ὑψηλότερο, τὸ ἀγιότερο. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας ἡ προσωπικὴ του ἀλλοίωση πρὸς τὸ καλύτερο δὲν εἶναι ὑπόθεση ἀπολυτέλειας, ἀλλὰ ἡ μοναδικὴ λύση γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του στὸν Πλανήτη αὐτόν. Χωρὶς τὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴ τροφὴ του πρὸς τὴς αἰώνιες πνευματικὲς ἀξίες ποὺ ἀντιπροσωπεύει ἰδιαίτερα ὁ Χριστιανισμὸς, ἡ ἐξόδος ἀπὸ τὸ σημερινὸ ἀδιέξοδο ὄχι μόνον φαίνεται ἀδύνατη, ἀλλὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι διαγράφεται πιὸ καθαρὰ ἢ μαζικὴ καταστροφὴ καὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Ἀρχελοῦς ΕΓΘΥΜΙΟΣ

Παρακαλοῦνται ὅσοι ἀποστέλλουν ταχυδρομικὲς ἐπιταγὲς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Θεολογία», «Ἐκκλησία» καὶ «Ἐφημέριος», νὰ σημειώνουν καὶ τὴν αἰτία τῆς ἀποστολῆς.

99. Ἀπὸ τὴ λατινικὴ λέξη Providentia = Θεία Πρόνοια. Ὁ ὅρος Providentialism ἀναφέρεται στὴν ἀποκλειστικὴ χρησιμοποίηση τῆς φυσικῆς ἐρευνας γιὰ ἀπολογητικούς μόνον σκοποὺς (γιὰ τὴν ἀπόδειξη τῆς Θείας Πρόνοιαις) ποὺ γινόταν κυρίως κατὰ τὴν περίοδο τῆς Μεταρρύθμισης. Βλ. Ε. Σράμ, ὀπ. π. τ. Α' σελ. 23.

ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΓΡΑΙΚΟΣ ΦΩΤΙΣΤΗΣ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ*

β'. Ἡ μαρτυρία καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ μεταρρυθμιστοῦ.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον ὅτι ὁ Μάξιμος ἐθεώρει τὰς πηγὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ἀσφαλῆ προϋπόθεσιν πάσης μεταρρυθμιστικῆς τάσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου, διὸ καὶ τὸ ὅλον μεταφραστικὸν καὶ φιλολογικὸν ἔργον του ἀπέκτα τὰς πραγματικὰς του διαστάσεις διὰ τῆς ὀργανικῆς ἀναγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὸ ὅλον μεταρρυθμιστικὸν ὄραμα τοῦ οὐμανιστοῦ μοναχοῦ. Ὁ Μάξιμος εἶχε πεισθῆ ἤδη εἰς τὴν Ἰταλίαν ὅτι ὁ αὐτόνομος ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν οὐμανισμὸς ἦτο ἀνεργάτιστος καὶ ἀνίσχυρος, διότι ἤρκεσε τὸ φλογερὸν κήρυγμα τοῦ Σαβοναρόλα διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ἐπιδιωκομένην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Εἶχεν ὅμως ἐπίσης πεισθῆ ὅτι καὶ ἡ ἱεροκρατικὴ αὐτονομίαις τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ἐξουδετέρωνε τὸ περιεχόμενον τῶν πνευματικῶν σχέσεων εἰς τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπεδυνάμωνε τὸ αὐθεντικὸν περιεχόμενον τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἦτο σαφές ὅτι ἡ ἐνθουσιώδης ὑποδοχὴ τῆς οὐμανιστικῆς βιοθεωρίας εἰς τὴν δυτικὴν κοινωνίαν ἦτο συνέπεια τῆς ἀναντιρρήτου ἐξατμίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως εἰς τυπολατρικὰ ἐξωτερικὰ σχήματα.

Ὁ πνευματικὸς βίος τῆς Ρωσσίας ἐνεφανίζετο εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ οὐμανιστοῦ μοναχοῦ πλήρης ἀντιφάσεων, τυπολατρικῶν ἐκδηλώσεων, ὑποκριτικῆς εὐσεβείας καὶ ἐσωτερικῆς ἀσυναρτησίας. Τὰ κηρύγματα τοῦ Σαβοναρόλα εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἠρέθιζον τὴν σκέψιν του, διὸ καὶ πέρα τοῦ μεταφραστικοῦ ἔργου ἐπεδόθη εἰς τὴν διὰ συγγραφῶν πνευματικὴν ἀφύπνισιν τοῦ ρωσικοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο εὐεπίφορος εἰς παγανιστικὰς ἐπιδράσεις (δαισιδαίμονια, ἀστρολογία, μαγεία κ.λπ.) ἢ καὶ εἰς δουλοπρεπῆ τυπολατρίαν. Ὁ οὐμανιστὴς μοναχὸς εἶχε διαπιστώσει τὴν παθολογίαν αὐτῆν τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν Ρώσων, ἢ ὅποια συνετρεῖτο ἐμμέσως καὶ διὰ συγκεκριμένων πράξεων ἢ παραλείψεων μερίδος τοῦ κλήρου καὶ τοῦ μοναχισμοῦ καὶ διεπότιζε τὸν καθ' ὅλου βίον τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Αἱ πραγματεῖαι καὶ τὰ κηρύγματα τοῦ ἀγιορείτου μοναχοῦ ἀνεδείκνυσαν τὸ αὐθεντικὸν πνεῦμα τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως καὶ κατέκρινον αὐστηρῶς τὰς παρατηρουμένας ἐκτροπὰς εἰς τὸν καθ' ὅλου ἐκκλησιαστικὸν βίον, διὸ καὶ εὖρον εὐρυτάτην ἀνταπόκρισιν εἰς τὸν κλήρον καὶ τὸν λαὸν τῆς Ρωσσίας.

Ὁ ὀρθόδοξος βυζαντινὸς οὐμανισμὸς τοῦ ἀγιορείτου μοναχοῦ, εὐρισκόμενος εἰς τὸν ἀντίποδα τοῦ

αὐτονόμου οὐμανισμοῦ τῆς δυτικῆς Ἀναγεννήσεως, ὄχι μόνον δὲν ἐξουδετέρωνεν, ἀλλὰ πᾶν τούναντίον ἐνεργοποιεῖ τὸ αὐθεντικὸν περιεχόμενον τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως καὶ πίστεως εἰς τὴν ζωὴν τοῦ χριστιανοῦ ἀνθρώπου. Ἡ χριστοκεντρικὴ ὄντολογία τοῦ ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος ἀπέκλειε πᾶσαν ἀνθρωποκεντρικὴν, κοσμοκεντρικὴν ἢ ἱεροκρατικὴν αὐτονόμησιν καὶ προέβαλλε τὴν ἐν Χριστῷ ὀργανικὴν καὶ λειτουργικὴν ἐνότητα τοῦ ὅλου σώματος, ἦτοι κλήρου καὶ λαοῦ, εἰς μίαν θεοκεντρικὴν βίωσιν τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας.

Ἡ ἔρις τῶν Ἰωσηφίτων καὶ τῶν Ζαβόλγεων μοναχῶν ἀνέδειξε τὰς βαθυτέρας ρίζας τῶν ἐσωτερικῶν ἀντιφάσεων τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς Ρωσσίας. Τὸ ζήτημα δὲν ἐξηγτεῖτο εἰς τὸ τυπικὸν ἐρώτημα διὰ τὸ κανονικὸν δικαίωμα κτήσεως (Ἰωσηφίται) ἢ μὴ κτήσεως (Ζαβόλγειοι) περιουσίας ὑπὸ τῶν μονῶν, ἀλλ' ἐξετείνετο εἰς τὴν διάφορον κατανόησιν τοῦ σκοποῦ κτήσεως μεγάλης περιουσίας ὑπὸ τῶν μονῶν, ὁ ὁποῖος διεπότιζεν ἀντιστοίχως πάντας τοὺς τομεῖς τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου τῆς Ρωσσίας.

Διὰ τοὺς λεγομένους Ἰωσηφίτας μοναχοὺς τὸ ζήτημα τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας ἦτο τυπικὸν ἐρέθισμα διὰ τὴν προβολὴν μιᾶς νέας ἀντιλήψεως περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Μοναχισμοῦ, τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ρωσικοῦ Κράτους εἰς τὴν ρωσικὴν κοινωνίαν, εἰς τὸν ὀρθόδοξον χῶρον καὶ εἰς τὸν καθ' ὅλου χριστιανικὸν κόσμον. Ἡ αἰσθησις τοῦ πλοῦτου, τῆς δυνάμεως, τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ τοῦ ἐντυπωσιασμοῦ συνεδέοντο ἀρρήκτως πρὸς τὴν νέαν αὐτῆν ἀντίληψιν, ἢ ὅποια, καίτοι εὐρίσκετο ἐκτὸς τῶν πλαισίων τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἦτο παραδεκτὴ εἰς εὐρύτατον κύκλον τῆς ρωσικῆς ἱεραρχίας καὶ τοῦ Μοναχισμοῦ. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ κατανοοῦνται πληρέστερον αἱ τάσεις τῶν Ἰωσηφίτων μοναχῶν νὰ προβάλλουν τὴν θεωρίαν τῆς Τρίτης Ρώμης καὶ τὴν ἀνάγκην ρήξεως τῶν κανονικῶν σχέσεων πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, νὰ υἱοθετοῦν μίαν ἱεροκρατικὴν δόμησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν καὶ μίαν αὐστηρὰν κάθετον ἱεράρχησιν τοῦ μοναχισμοῦ, νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἰδέαν μιᾶς ἀπολυταρχικῆς μοναρχίας καὶ τὸ ὄραμα μιᾶς ἐθνικῆς ἐπιβολῆς, νὰ ἐπιδεικνύουν μεζίζονα εὐαισθησίαν διὰ τὰ ἐξωτερικὰ στοιχεῖα (πλοῦτος, μεγαλοπρέπεια, τυπολατρία, πειθαρχία κ.λπ.) ἢ διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς θείας λατρείας καὶ διὰ τὴν προσωπικὴν πνευματικότητα κ.λπ.

Οἱ λεγόμενοι Ζαβόλγειοι μοναχοὶ εὐρί-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 317 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

σκοντο εἰς τὸν ἀντίποδα τῶν Ἰωσηφιδῶν, διότι διέβλεπον τὰς διὰ τοῦ θέματος τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας ὑποκρυπτομένης ἀκραίας ἀντιλήψεις αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνόθευον τὸ αὐθεντικὸν περιεχόμενον τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως καὶ ἀσκήσεως. Οὕτως, οἱ Ζαβόλγειοι μοναχοὶ δὲν προσέβαλον τὰς κανονικὰς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Θρόνον, δὲν ἐδέχοντο ὡς αὐτοτελῆ τὸν σκοπὸν τοῦ δικαιώματος κτήσεως ὑπὸ τῶν μονῶν περιουσίας, δὲν ἠνεύχοντο ἱεροκρατικὰς τάσεις, ὑπεστήριζον τὸ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸν περιεχόμενον τῆς ὀρθοδόξου ἀσκήσεως καὶ λατρείας καὶ ἐσέβοντο τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τῶν μοναχῶν καὶ τοῦ λαοῦ. Αἱ ἀντιλήψεις τῶν Ἰωσηφιδῶν ὠδήγουν εἰς βιαίαν ρῆξιν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον βυζαντινὴν παράδοσιν, ἐνῶ ἡ πνευματικότης τῶν Ζαβόλγειων ἀπετέλει αὐθεντικὴν ἔκφρασιν καὶ συνέχειάν της.

Ἰπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἡ ἔρις Ἰωσηφιδῶν καὶ Ζαβόλγειων μοναχῶν περὶ τῆς μοναστηριακῆς περιουσίας ἦτο ἡ ἐπιφάνεια μόνον τοῦ ὄλου ζητήματος, διότι ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν γεγονότων συνεκρούοντο δύο ἀντίρροποι τάσεις τῆς ρωσικῆς πνευματικότητος, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποχρωματισθοῦν διὰ τῆς τυχόν ρυθμίσεως τοῦ τυπικοῦ ζητήματος. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον κανονικὴν παράδοσιν ἡ *«πενία»* ἀναφέρεται εἰς τοὺς μοναχοὺς καὶ ὄχι εἰς τὰς μονὰς, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἔχουν περιουσίαν διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἔργου των. Ἡ σύνοδος τοῦ 1503 ἀντιμετώπισε τὴν ἐπιφάνειαν μόνον τοῦ τυπικοῦ κανονικοῦ ζητήματος, ἀλλ' ἡ ἀνάμιξις εἰς τὴν ἔριν τοῦ ἀγιορείτου μοναχοῦ Μαξίμου ἀνέδειξε καὶ τὰς εὐρυτέρας πτυχὰς του. Ὁ Μαξίμος εὐρίσκειτο ἐγγύτερον πρὸς τὰς θέσεις τῶν Ζαβόλγειων μοναχῶν, διὸ καὶ ὑπῆρξε διακριτικὸς ὑποστηρικτὴς των εἰς τὴν ὀξυτάτην ἐκκλησιαστικὴν διαμάχην καὶ διετήρει φιλικὰς σχέσεις πρὸς τὸν μοναχὸν Βασσιανόν, τὸν πρῶτον πρίγκηπα Βασίλειον Ἰβάνοβιτς Πατρικῆγεφ. Ὁ Μαξίμος εἰς τὴν πραγματείαν του *«Διάλογος περὶ τοῦ ὀρθοῦ μοναχικοῦ βίου»* ἀξιολογεῖ τὰ βιβλικά καὶ πατερικὰ ἐπιχειρήματα τῶν δύο τάσεων ὑπὸ μορφὴν διαλόγου μεταξὺ *«Φιλοκτήμονος»* καὶ *«Ἀκτήμονος»*, χωρὶς ὅμως νὰ καταδικάζῃ ρητῶς τὴν ὑπὸ τῶν μονῶν κτήσιν περιουσίας. Ὁ ἡρεμος διάλογος δὲν ἦτο πλέον δυνατός.

Ἡ αὐξήσις τῆς ἐπιρροῆς τῶν Ἰωσηφιδῶν συνδέεται μὲ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ μητροπολίτου Βαρλαάμ ὑπὸ τοῦ τσάρου καὶ μὲ τὴν προώθησιν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Ρωσσίας τοῦ Δανιήλ, διαδόχου τοῦ ἡγουμένου Ἰωσήφ εἰς τὴν μονὴν Βολοκολάμσκ. Αἱ μεταβολαὶ ὑπεδήλουν τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς οὐδετέρας πολιτικῆς τοῦ τσάρου εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κὴν διαμάχην ἥδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1521. Ὁ φιλόδοξος ἡγούμενος Δανιήλ ἐγνώριζε καλῶς ὅτι ἡ πολιτικὴ τοῦ τσάρου εἰς τὸ συγκεκριμένον ζήτημα ἐπηρεάζετο ὑπὸ τῶν εἰσηγήσεων τοῦ Βασσιανοῦ καὶ τοῦ Μαξίμου, οἱ ὁποῖοι ὅμως δυσηρέστησαν τὸν τσάρον, διότι ἀπεδοκίμασαν τὸ διαζύγιον καὶ τὸν δευτερον

γάμον του. Οὕτως, ὁ Δανιήλ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν καὶ ἐπεδίωκεν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ στρέψῃ τὸ μῖσος τοῦ τσάρου ἐναντίον τοῦ Μαξίμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ θεμελιώσῃ τὰς προϋποθέσεις ἀνοικτῆς συγκρούσεως.

Ὁ Μαξίμος ἐσυκοφαντήθη ὅτι διετῆρει ὑπόπτους σχέσεις μετὰ τοῦ ἐν Μόσχα τούρκου πρεσβευτοῦ, ὅτι προσέβαινεν εἰς ὑβριστικούς χαρακτήρισμους κατὰ τοῦ προστάτου του τσάρου, ὅτι εἶχε κρυφὰς συνωμοτικὰς συναντήσεις μὲ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ τσάρου βεγγιάρους Ἰβάν Νικίτιτς Μπεκλεμέσιεφ-Μπέρσενι καὶ Φέντορ Ζιάρενυ, ὅτι ἔδρα ἐναντίον τῆς διοικητικῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅτι σκοπίμως ἡ καὶ ἐξ ἀγνοίας εἶχεν εἰσαγάγει ἐσφαλμένας μεταφράσεις εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία, ὅτι εἶχεν ὑποπέσει εἰς αἰρετικὰς δοξασίας κ.λπ. Ἡ παρωδία τῶν ἀνακρίσεων κατέδειξε ὅτι ἡ ἀπόφασις διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ ἀγιορείτου μοναχοῦ εἶχεν ἤδη ληφθῆ ὑπὸ τοῦ τσάρου τῆ εἰσηγήσει τοῦ μητροπολίτου Δανιήλ, ἡ δὲ σύνοδος τοῦ 1525 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μητροπολίτου Δανιήλ ἐπέβαλεν εἰς τὸν Μαξίμον τὴν σκληρὰν ποινήν τῆς ἰσοβίου ἐγκαιθέρξεως εἰς τὴν μονὴν Βολοκολάμσκ.

Οὕτως, ὁ ἀγιορείτης μοναχός, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν, *«ἐτηρεῖτο ἐγκάθειρκτος ἐν δεσμοῖς καὶ ἐθανατοῦτο διὰ τοῦ ψύχους, τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς πείνης»*, ἐνῶ ἡ στέρησις τῆς θείας κοινωνίας καὶ τῆς γραφικῆς ὕλης ἠϋξάνον τὴν πνευματικὴν πείναν καὶ δίψαν αὐτοῦ. Οἱ Ἰωσηφῖται μοναχοὶ τῆς μονῆς ἐφήρμοζον μὲ ὑπερβάλλουσαν σκληρότητα τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου, παρὰ τὰς συνεχεῖς διαμαρτυρίας τοῦ Μαξίμου, ὁ ὁποῖος ἔγραψε μὲ κάρβουνον εἰς τὸν τοῖχον τοῦ κελλίου τὸν περίφημον *«Κανόνα εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα»*.

Ἡ ἀναθεώρησις τοῦ θέματος ὑπὸ τῆς συνόδου τοῦ 1531, συνεπέα τῶν διαμαρτυριῶν τοῦ Μαξίμου διὰ τὴν ἀδικὸν καταδίκην, ἦτο τυπικὴ, διότι ἀπηγγέλθη τὸ αὐτὸ κατηγορητήριον, ἐνῶ προσεδόθη ἰδιαιτέρα ἔμφασις εἰς τὰς θέσεις τοῦ Μαξίμου διὰ τὰς κανονικὰς ἐκκλησιαστικὰς σχέσεις τῆς Ρωσσίας πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Προφανῶς ἡ ἀναθεώρησις τοῦ θέματος ἀπεφασίσθη, ἔνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Μαξίμου ἐπικλήσεως τῶν ἱερῶν Κανόνων, οἱ ὁποῖοι ὠρίζον ὡς ἀναγκαίαν εἰς πᾶσαν περίπτωσιν τὴν δευτεροβάθμιον συνοδικὴν κρίσιν. Ἡ διεύρυνσις τοῦ κατηγορητηρίου ὑπεδήλου καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως. Αἱ θέσεις τοῦ Μαξίμου ὡς πρὸς τὰς κανονικὰς σχέσεις τῆς ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἶχον σκοπίμως παρανοηθῆ. Ὁ ἀγιορείτης μοναχός ὑπερησπίζετο ὄχι ἀπλᾶς διεκδικήσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρωτίτως τὸν ὑπ' αὐτῆς ὀφειλόμενον σεβασμὸν εἰς τὴν καθιερωμένην ὀρθόδοξον κανονικὴν τάξιν, καὶ δὴ ὡς πρὸς τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὸν εἰς ὃν διοικητικῶς ἀνήκε Πατριαρχικὸν θρόνον.

Ἡ ἀυθαίρετος χειραφέτησις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἦτο ἀναμφιβόλως ἀντικανονικὴ, διὸ καὶ ὁ Μαξίμος ἐν συνόδῳ ὑπεστήριξε ὅτι τοιαύτη τάξις θὰ

ηδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ «αἰρετικὴ ἐπαναστάσις» ἢ «σχίσμα» καὶ ὅτι «ἐὰν οἱ Ρῶσοι μητροπολίται δὲν κέκτηνται γράμματα τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐὰν ἐξ ὑπερφηφείας δὲν δέχωνται νὰ χειροτονῶνται ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ δίκαιον καὶ τὰ κρατήσαντα ἔθιμα, τότε δὲν μοῦ ἀπομένει παρὰ νὰ κλαύσω ὡς ἄλλος Ἱερεμίας εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος». Ἡ αὐστηρὰ τήρησις τῆς κανονικῆς τάξεως ἀπετέλει διὰ τὸν ἀγιορείτην μοναχὸν τὸ μοναδικὸν ἀναντίρρητον κριτήριον διὰ τὴν περιφρούρησιν τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὃ δὲ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἦτο, κατὰ τοὺς ἱεροὺς Κανόνας, ὃ κατ' ἐξοχὴν ἐγγυητὴς τῆς ὀρθῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κριτηρίου.

Ἰπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ δέον νὰ κατανοηθῆ καὶ ἡ ὀξεῖα ἀντίρρησις τοῦ Μαξίμου εἰς τὴν θεωρίαν τῆς «Τρίτης Ρώμης», ἡ ὁποία ἐθεμελιόυτο ἐπὶ τῆς αὐθαιρέτου παραδοχῆς τῆς δῆθεν ἐκτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου ἐκ τῆς ὀρθοδόξου Παραδόσεως. Εἰς τὴν «Ἐπιστολὴν περὶ τῆς ἀγιότητος τῆς Ἐκκλησίας» τονίζει χαρακτηριστικῶς, ὅτι «καίτοι οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες, οἱ αὐτοκρατορεῖς τοῦ Βυζαντίου, ἐδιώχθησαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, θεία βουλήσει, ὃ πνευματικὸς ἄρχων, ὃ Πατριάρχης, δὲν ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ἐστερήθη τῆς θείας χάριτος, συνεχίζει δὲ ἐνισχυόμενος ὑπ' αὐτῆς διὰ νὰ τηρῆ ἀπαρασάλευτον τὴν Ὁρθοδοξίαν ἐν μέσῳ ἀσεβῶν». Κατὰ συνέπειαν, ὃ ἀγιορείτης μοναχὸς ὑπερημύνετο τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κανονικῆς τάξεως, ἡ ὁποία ἐδοκιμάζετο ἐν Ρωσίᾳ διὰ τῶν ἀντιλήψεων τῶν Ἰωσηφιτῶν μοναχῶν, διὸ καὶ δὲν ἀνέτρεπε τὴν κανονικὴν τάξιν, ἀλλ' ἠγωνίζετο νὰ ἀποστρέψῃ τὴν ἀνατροπὴν αὐτῆς, καθ' ὅσον ἡ Ρωσσία παρέμενεν εἰσέτι μία τῶν μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου.

Ἡ τοιαύτη ὁμως ἀξιολόγησις τῶν θέσεων τοῦ Μαξίμου ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ μητροπολίτου Δανιὴλ καὶ τῶν πανισχύρων Ἰωσηφιτῶν μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπέμενον εἰς τὴν καταδικὴν τοῦ Μαξίμου. Οὕτως, ἐπεκυρώθη ἡ πρώτη ποινὴ, ἀλλ' ἀπεφασίσθη ἡ ἐγκάθειρξις αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν Ὁτρόπου τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Τβέρ, τῆς ὁποίας ἐπίσκοπος ἦτο ὃ μετριοπαθὴς Ἰωσηφίτης Ἀκάκιος. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Τβέρ ἐφήρμοσε τὴν συνοδικὴν ποινὴν μὲ μετριοπάθειαν, διότι ἐξετίμησε τὴν προσωπικότητα, τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν καρτερίαν εἰς τὰ δεινὰ τοῦ ἀγιορείτου μοναχοῦ. Περιώρισε τὸν χρόνον ἐπιβολῆς τῶν σιδηρῶν δεσμῶν, ἀπηγόρευσε τὴν ἐφαρμογὴν σκληρῶν βασανιστηρίων ὑπὸ τῶν φρουρῶν μοναχῶν, ἐπέτρεψε τὴν παροχὴν βιβλίων καὶ γραφικῆς ὕλης, διευκόλυνε τὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς φίλους του καὶ τὸν ἐπεσκέπτετο τακτικῶς διὰ νὰ συζητήσῃ διάφορα θεολογικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Ἡ μακρὰ περίοδος ἐγκαθειρξέως εἰς τὴν μονὴν τοῦ Τβέρ (1531-1551) συνδέεται μὲ ἀκάματον ἐργατικότητα καὶ μὲ πολύπτυχον συγγραφικὸν ἔργον. Ἐγραψεν «Ὁμολογίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως», ἀπολογητικὸς λόγους περὶ τῆς διορθώσεως τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, ἐρμηγνευ-

τικὰς πραγματείας, ἐπιστολάς περὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων κ.ἄ.

Αἱ ἐπανελημμένα ἐκλήσεις τοῦ Μαξίμου πρὸς τὸν νέον τσάρον Ἰβάν Δ' τὸν Τρομερὸν διὰ νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὁρειμονὴν τῆς μετανοίας του δὲν εὗρον ἀνταπόκρισιν, ἀλλ' ἡ ἐκθρόνισις τοῦ Δανιὴλ ἠνοιξε νέας προοπτικάς. Οἱ διάδοχοί του Ἰωάσαφ (1539-1542) καὶ Μακάριος (1542-1563) δὲν υἰοθέτουν τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Δανιὴλ καὶ τῶν Ἰωσηφιτῶν, διὸ καὶ ὃ μὲν Ἰωάννης ἀπηυθύνθη εὐγνωμόνως πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατὰ τὸν ἐνθρονιστήριον λόγον του, ὃ δὲ Μακάριος ἀπεφάσισε τὴν παραχώρησιν τῆς θείας κοινωνίας εἰς τὸν δέσμιον ἀγιορείτην μοναχὸν (1543) καὶ ἐνεκωμίασε τὰ δεσμὰ του ὡς «δὲσμὰ ἀγίου». Ἐν τούτοις, ἡ ἀπελευθέρωσις του δὲν ἦτο δυνατὴ ἄνευ προγενεστέρως συνοδικῆς ἀποφάσεως. Ὁ Μαξίμος ἀπηυθύνθη εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Σύναξιν τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος Β' ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν τσάρον, ἐκ μέρους καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Γερμανοῦ, ὅπως ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν Μαξίμον νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ καὶ νὰ ταφῆ ἐν τῇ μετανοίᾳ τῆς κουρᾶς του. Ἀναλόγους ἐκλήσεις ἀπηύθυναν πρὸς τὸν τσάρον ὃ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἰωακείμ ὃ Πάνυ (1545) καὶ ἡ μονὴ Βατοπεδίου, αἱ ὁποῖαι ἐλάφρυναν τὰ δεσμὰ καὶ τὰς θλίψεις τοῦ ἀγιορείτου μοναχοῦ.

Ἡ μεταφορὰ του εἰς τὴν Λαύραν τοῦ ἁγίου Σεργίου, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἡγουμένου τῆς Ἀρτεμίου, θαυμαστοῦ τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Μαξίμου, ἐκλείσε τὴν περίοδον τῶν δεσμῶν. Εἰς τὴν Λαύραν, πέρα τοῦ ἡγουμένου, εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συζητῆ θεολογικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα μὲ τὸν λόγον πρῶην μητροπολίτην Ἰωάσαφ, τὸν πρίγκιπα Ἀνδρέαν Κούρμπσκυ κ.ἄ., οἱ ὁποῖοι ἐθέλοντο ἐκ τῶν νέων ἰδεῶν τοῦ ἀγιορείτου μοναχοῦ καὶ ἦσαν πολέμιοι τῶν τάσεων τῶν Ἰωσηφιτῶν μοναχῶν. Ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας Κούρμπσκυ διεκρίθη διὰ τὸ συγγραφικὸν ἔργον του, ἔγραψε δὲ Βίον τοῦ Μαξίμου πλήρη ἐγκωμίων διὰ τὴν προσωπιότητα, τὴν ἀγιότητα καὶ τὴν παιδείαν του. Εἰς τὰ περίφημα ἀπομνημονεύματά του ἐχαρακτήρισε τὸν ἀγιορείτην μοναχὸν «ὃ μολογητὴν». Ὁ Ἀρτέμιος ὑπῆρξεν αὐθεντικὸς ἐκφραστὴς τῶν ἰδεῶν τῶν Ζαβολγείων μοναχῶν, διὸ καὶ ἐπολεμήθη ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν πανισχύρων Ἰωσηφιτῶν μοναχῶν, καταδικασθεὶς ὡς «αἰρετικὸς» ὑπὸ τῆς συνόδου τοῦ 1553. Ὁ Νεῖλος Κουρλιάτεφ ἐπίσης ὑπῆρξε θύμα τῆς μισαλλοδοξίας τῶν Ἰωσηφιτῶν καὶ κατεδικάσθη ὡς «αἰρετικὸς», διότι κατεπολέμει τὰς ἀντιλήψεις των.

(Συνεχίζεται)

Καθηγ. ΒΛΑΣΙΟΣ ΙΩ. ΦΕΙΔΑΣ

“Η ΗΓΟΥΜΕΝΗ ΤΟΥ ΑΘΩΝΑ ΚΥΡΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,, *

Στή συνέχεια, έγινε λιτανεία της Ἱερᾶς Εἰκόνας γύρω ἀπὸ τὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ, στήν ὁποία προεξήρχε ὁ Θεοφιλέστατος καὶ συμμετείχε ἡ Ἱερὰ Κοινότης καὶ Κληρικοί τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἐνώ τὰ πλήθη τῶν πιστῶν προέβαιναν σέ συγκινητικές ἐκδηλώσεις εὐλαθείας πρὸς τὴν Ἱερὰ Εἰκόνα. Ἡ βροχή, πού ἔπεφτε καταρρακτώδης ὅλο τὸ πρωῒνό, εἶχε σταματήσει, ὅπως καὶ πρὶν δεκαοκτὼ ἡμέρες κατὰ τὴν ὑπόδοχή τῆς Ἱερᾶς Εἰκόνας. Ὅταν ἡ λιτανεία ἐπανῆλθε στήν εἴσοδο τοῦ Ναοῦ, τὸ παραταγμένο μεικτὸ ἄγημα ἀνέκρουσε τὸν Ἐθνικὸ Ὑμνο καὶ ἀπέδωσε τίς νενομισμένες τιμές. Ἐπιβιβάσθηκαν σέ αὐτοκίνητα τοῦ στρατοῦ καὶ σχηματίσθηκε αὐτοκίνητοπομπή μὲ τιμητικὴ συνοδεία μοτοσυκλετιστῶν καὶ αὐτοκινήτων τῆς Ἀστυνομίας, ἡ ὁποία κατευθύνθηκε στὸ στρατιωτικὸ ἀεροδρόμιο τῆς Ἐλευσίνας.

Οἱ κληρικοί καὶ λαϊκοὶ πού εἶχαν συνοδεύσει τὴν Ἱερὰ Εἰκόνα τὴν ἀσπάζθηκαν γιὰ τελευταία φορὰ, ἔψαλαν τὸ «Ἄξιόν Ἔστι» καὶ ἄλλα τροπάρια καὶ «κατευδῶσαν» τὴν Ἱερὰ Κοινότητα. Ἐκ μέρους τοῦ Μακαριωτάτου ἀποχαιρέτισε τοὺς Πατέρες ὁ παν. Πρωτοσύγκελλος. Συγκινημένοι ἐκεῖνοι ἐξέφραζαν τίς πολλές τους εὐχαριστίες γιὰ τὴν φιλοξενία ὄλων αὐτῶν τῶν ἡμερῶν.

Ὅταν ἔκλεισαν οἱ θύρες τοῦ μεταγωγικοῦ ἀεροπλάνου, ἀφοῦ δηλαδὴ ὀλοκληρώθηκε ἡ τελετὴ ἀναχωρήσεως τῆς Ἱερᾶς Εἰκόνας, τότε ξανάρχισε ἐκ νέου νὰ βρέχει· ἕνα αἰσθητὸ σημάδι τῆς θεομητορικῆς εὐδοκίας καὶ εὐλογίας, πού δὲν ἔμεινε ἀπαρατήρητο, μᾶς καὶ ὅλοι τὸ σχολίασαν μὲ θαυμασμό.

Ἡ Ἱερὴ Εἰκόνα, πού εἶχε εὐλογήσει μὲ τὸν ἐρχομὸ τῆς τὰ νερὰ τοῦ «ἀρχιελάγου», εὐλογοῦσε τώρα καὶ τὸν ἐναέριο χῶρο τῆς πατρίδας μας· καὶ τὰ τρία ὄπλα —ναυτικὸ, στρατὸς, ἀεροπορία— συνέβαλαν σ' αὐτὴν τὴν ἱερή, εἰρηνικὴ καὶ εἰρηνόδωρη ὑπόθεση τοῦ θεομητορικοῦ προσκυνήματος.

Σὲ τρία τέταρτα ἔφθασαν στὸ ἀεροδρόμιο τῆς Μίκρας. Ἐνα ἐλικόπτερο παρέλαθε τὴν Σεπτῆ Εἰκόνα καὶ τὴν Ἱερὰ Ἐπιστάσις, γιὰ νὰ καταλήξει μετὰ ἀπὸ σύντομη διαδρομὴ σὲ ἐλικοδρόμιο τῶν Καρυῶν. Οἱ Καρυῶτες Μοναχοί, εἰδοποιημένοι, ὑποδέχθηκαν περιχα-

ρεῖς τὸ παναγιορευτικὸ σέβασμα καὶ μὲ πομπὴ τὸ μετέφεραν καὶ τὸ ἐνθρόνισαν στὸ σύνθρονο τοῦ κατάγραφου καὶ περικαλλοῦς Ναοῦ τοῦ Πρωτάτου, ἀνάμεσα σὲ τόσους Ἁγίους τὴν Παναγία — «μητέρα ἐπὶ τέκνοις εὐφραϊνομένη».

Οἱ ὑπόλοιποι Πατέρες, λόγῳ τῆς προχωρημένης ὥρας καὶ τοῦ ἄστατου καιροῦ, παρέμειναν στὴ Θεσσαλονίκη καὶ εἰσῆλθαν στὸ πεφιλημένο πνευματικὸ τους λιμάνι τὴν ἐπομένη. Ἡ εὐλογημένη ἀποστολή τους εἶχε ὀλοκληρωθῆ. Τοὺς ἀπέμεινε μόνον ἕνα ἄλλο ἀνεξόφλητο χρέος, ἡ προσευχὴ «ὑπὲρ πάσης ψυχῆς χριστιανῶν ὀρθοδόξων»· ἡ πιὸ ἀθέατη καὶ ἡ πιὸ σημαντικὴ προσφορά γιὰ ἕνα κόσμον πού ἔχει ἀνάγκη, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε, ἀπὸ τὴν ἀνυπολόγιστη δύναμη τῶν μοναχικῶν προσευχῶν καὶ τῆς ἀκοιμήτου δεήσεως «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησον τὸν κόσμον σου».

* * *

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησή της ἡ Ἱερὰ Κοινότης τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἔδωσε πρὸς δημοσίευση μιὰ ἐκτενὴ ἀνακοίνωση, ἕνα τόσο εὐγλωττο μ ἡ γ υ μ α «πρὸς τὸν ὀρθόδοξον ἐλληνικὸν λαὸν μας». Μὲ αὐτὸ διερμηνεῖ τὴν συγκίνησή της γιὰ «τὰ συγκλονιστικὰ βιώματα» καὶ «τὴν λατρευτικὴ πνοή» τοῦ λαοῦ, καὶ ὑποδεικνύει τὸν σκοπὸ πρὸς τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ κατευθύνονται, «τὴν ἐπίγνωσιν (βίωσιν) τοῦ μυστηρίου τῆς εὐσεβείας»:

«Πρὶν τὴν ἀναχώρησίν μας ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐμεῖς οἱ Ἁγιορεῖται ἱαπεινοὶ κάτοικοι τοῦ Ἀθῶνος, πού ἀξιοθήκαμε νὰ συνοδεύσωμεν τὸ ἱερόν καὶ σεβασμιώτερον κειμήλιον τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τὴν εἰκόνα τοῦ «Ἄξιόν Ἔστι», ἀπευθύνομε πρὸς τὸν ὀρθόδοξον ἐλληνικὸν λαὸν μας, τέκνα ἠγαπημένα εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἡμᾶς, ἐγκάρδιον εὐχαιρικὸν χαιρετισμὸν ὡς τεκμήριον τῆς θαθείας μας συγκινήσεως ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις ἀγάπης, σεβασμοῦ καὶ προσηλωσεῶς τοῦ πρὸς τὴν Μητέρα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία συγκεντρώνει εἰς τὸ πρόσωπόν Της τὸ μυστήριον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ ἐμπερικλείει τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀναζητήσεις κάθε ψυχῆς.

Ἐμείναμε κατὰπλημτοι ἀπὸ τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ πού ἀδιακρίτως ἡλικίας συνέρρεαν ἡμέρα καὶ νύκτα, ἀκατάπαντα, ὑπὸ δυσμενεῖς ἐνίοτε καιρικὰς συνθή-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 323 τοῦ ὑπ' ἀρ. 8 τεύχους.

κας, με ύπομονη προσημένοντες να φθάσουν ενόπιον τῆς ἱεραῆς Εἰκόνας καὶ νὰ ἀποθέσουν τὸν ἑαυτὸν τοὺς εἰς τὴν πρόνοιαν καὶ προστασίαν τῆς Θεομήτορος. Ἐγίναμε αὐτόπαι μάρτυρες συγκλονιστικῶν βιωμάτων τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ λαιρευτική πνοή καὶ ἡ ἐφρευτική ἔκφραση τῶν αἰσθημάτων του προκαλοῦν ἀπροσδόκητον ἔκπληξιν καὶ εἰς τὸν πλέον ἀδιάφορον ἄνθρωπον τῆς ἐποχῆς μας.

Τὸ γεγονός αὐτὸ ὡς προοίμιον τῆς ἐτέρας σημαντικῆς ἐπίσης ἡμέρας τῆς ἐλεύσεως τοῦ Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδοξίας, Παναγιωτάτου Πατριάρχου κ. Δημητρίου, ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν ὀνείρων μας, τὴν χώραν τοῦ ἀχωρήτου, τὰ δύο μαζί πὸν συνήγειραν τὸν λαὸν εἰς ἓνα πάνδημον εἰρηνικὸν συναγερόν, ἀποτελοῦν κορυφαίαν σιγμὴν πνευματικῆς ἐξάρσεως τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς μας καὶ ἀποκαλύπτουν με σαφήνειαν διὲν ἡ ἀλήθεια τῆς Ὁρθοδοξίας δὲν εἶναι κενὸς λόγος, ἀλλὰ ὁδός, φῶς καὶ πληρωμα ζωῆς, πὸν λυτρώνει κάθε ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν ἀπάτην καὶ τὰς παρηγορίας τοῦ συγχρόνου βίου.

Δι' αὐτὸ καὶ πρῶτον εὐλογοῦμεν τὸν Θεόν, τὸν Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος Σᾶς ἠξίωσε νὰ εἶσθε μέτοχοι τοῦ Ἐυαγγελίου τῆς Σωτηρίας καὶ γνήσιοι διάδοχοι τῆς ἀληθοῦς παραδόσεως τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ δευτέρον ἐπαινοῦμεν Ἐμᾶς, τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, πὸν μέσα Σας φυλάττει αὐτὴν τὴν πίστιν καὶ τὴν παράδοσιν. Τοῦτο ἀκριβῶς ἀνεκούφισε καὶ ἡμᾶς τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἀπὸ τὴν πρὸς καιρὸν ἀπομάκρυνσίν μας ἀπὸ τὰ ἱερὰ σημεῖα τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ ἀντεστάθμισε τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐν ἡσυχίᾳ βιοτῆς ἡμῶν τῶν μοναχῶν.

Ἄλλ' ἐπιτρέψτε μας νὰ εἴπωμεν, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, "οὐκ ἐν τούτῳ καυχῆσομαι". Δὲν πρέπει δηλαδὴ νὰ μείνωμε εἰς αὐτὰ μόνον. Στόχος μας καὶ προσδοκία μας πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπίγνωσις τοῦ μωσιτηρίου τῆς εὐσεβείας, ὅπως τὸ διατυπώνει εὐσύννοπα πάλιν ὁ μέγας τῶν Ἐθνῶν Ἀπόστολος Παῦλος. "Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν Πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσι, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ".

Τὸ Ἁγιον Ὄρος ὡς σίβος ἀσκητικῶν ἀγώνων καὶ ἀγιότητος καὶ φύλαξ τῆς ἐθνικῆς πνευματικῆς κληρονομίας μας, ἔχει χρέος νὰ ὑπομνησθῇ καὶ νὰ κομίσῃ εἰς τὸν κόσμον τὸ μήνυμα αὐτὸ τῆς εὐσεβείας, τὴν φανέρωσιν δηλαδὴ τῆς αἰωνίου ζωῆς, τὸ πληρὸς ἐλπίδος ἄγγελμα τῆς νίκης κατὰ τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος κατελύθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ. Ἡ φωνὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους Σᾶς καλεῖ: "Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός". Ἰδική Σας ἀποστο-

λὴ εἶναι νὰ ἀκοῦτε τὴν φωνὴν αὐτὴν, διὰ νὰ λάβετε τὸ φῶς πὸν μεταμορφώνει τὰς καρδίας καὶ τὸν κόσμον δλόκληρον.

Προτρεπόμεθα λοιπὸν καὶ παρακαλοῦμεν "ἐνδύσασθε τὸν νέον ἄνθρωπον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν, ὅπου οὐκ ἔστι Ἕλληνας, καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός". "Στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις" ὡς ἐδιδάχθητε ἐπὶ τῶν μητρικῶν κολύπων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐν κατακλιθεὶς δὲν θέλωμε νὰ παραλείψωμε τὰς εὐχαριστίας μας πρὸς ὅλους ἐκείνους πὸν ὁ καθένας μετὰ τὸν τρόπο τοῦ συνέβαλον μετὰ ἀγάπην εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐλεύσεως τῆς εἰκόνας τοῦ "Ἄξιόν Ἔστιν". Πρῶτον, πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν μετὰ ἐπικεφαλῆς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ἔπειτα εἰς τὴν Πολιτείαν, ἡ ὁποία ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἔδωσαν τὸν κατὰλληλον τόνον καὶ τὴν δέουσαν σημασίαν μετὰ τὴν παρουσίαν τους καὶ τὰς πολλὰς διευκολύνσεις. Ὅλους τοὺς λοιποὺς παράγοντας τῆς πολιτικῆς καὶ δημοσίας ζωῆς, τὸν ἑλληνικὸν Τύπον καὶ τοὺς ἄνδρας τῆς Ἀστυνομίας, χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν ὁποίων τὸ προσκύνημα θὰ ἦτο δυσοχερέσιον, καὶ τέλος τοὺς συνεργοὺς τῶν Ἀγιορειτῶν, τὰ μέλη τῶν Φίλων τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Ἡ ἀπὸ Θεοῦ εἰρήνη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Μετὰ τὴν ἄφιξή τους στὸ Ἁγιον Ὄρος, οἱ Πατέρες ἀπέστειλαν Ἱεροκοινοτικὸν Γράμμα πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ, «τὸν ἐμπνευστὴν καὶ πρωτεργάτην τῆς διαμετακομίσεως τῆς Ἱεραῆς Εἰκόνας». Σ' αὐτὸ ἐκφράζουν τὴν εὐχαριστίαν τους γιὰ τὴν πρωτοβουλία, ἀλλὰ καὶ τὴν φιλοξενία, ὅπως καὶ τὴν ἐντυπώσεις τους ἀπὸ τὸ προσκύνημα τοῦ λαοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

«Μακαριώτατε,

Χάριτι Θεῆ καὶ διὰ προσευχῶν τῆς Ἐφόρου καὶ προστάτιδος τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Τόπου, Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐπεστρέψαμεν ἐν τῷ Ἁγιωνύμῳ Ὄρει, φέροντες μετ' ἑαυτῶν τὴν ἱστορικὴν καὶ ἱερὰν θαυματουργὸν εἰκόνα τοῦ "Ἄξιόν Ἔστιν", ἣν ἐπανειποθετήσαμεν ἐν τῷ Ἱεροῦ Βήματι τοῦ Πρωτάτου, ἐμπροσθεν τῆς ὁποίας καίει ἡ ἀκοίμητος κανδήλα ἐπὶ μίαν καὶ πλέον χιλιετίαν.

Χωρὶς οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἢ διαμετακομίσεις Τῆς εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἦτο εὐδοκία τῆς

Παναγίας, και ἀπόδειξις τοῦ γεγονότος ἦτο ἡ ἀθρόα προσέλευσις, νυχθημερόν, τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, διὰ τὰ προσκυνήση ταύτην και λάβη τὴν θαυματουργὸν Χάριν Της.

Ἄν ἔχομεν λόγους, Μακαριώτατε Δέσποτα, διὰ τὰ ἐκφράσωμεν τὰς εὐγνωμόνους εὐχαριστίας ἡμῶν πρὸς τὴν κοινὴν πνευματικὴν Μητέρα τοῦ ἀνθρωπίνου Γένους. Ὅσα εἶδομεν, ὅσα ἠκούσαμεν θὰ παραμείνουν ἀνεξίτηλα ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν.

Διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν ἐν τοῖς πράγμασιν ἐδείχθη, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐν σῶμα και πάντες Ὑμεῖς και ἡμεῖς μέλη ἐκ μέρους. Ἡ χαρὰ και ἡ θλίψις τῶν μελῶν κοινὴ ἐστίν.

Ὁ ἐνθουσιασμός τῶν ἀνθρώπων, αἱ μυριάδες τῶν ὑποδεξαμένων τὴν Θεομητορικὴν αὐτῆς εἰκόνα, τῶν προσκυνησάντων αὐτὴν και τέλος ἀποχαιρετησάντων, ἔδειξαν διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν, ὅτι Αὕτη εἶναι ἡ ὑπέροχος στρατηγὸς και εἰς αὐτὴν ἀρμόζουσι τὰ νικητήρια.

Ἡ ἀκαταμάχητος Θεομητορικὴ δύναμις Της ἠνωσεν τοὺς μέγροι πρὸ τινος διῆσταμένους ἀπ' ἀλλήλων, ἄρχοντας και κληρὸν, εὐσεβεῖς και ἀδιαφόρους, και πάντες ἔκλιναν γόνυ ἔμπροσθεν τῆς θείας Αὐτῆς δυνάμεως.

Τὰ γεγονότα ταῦτα, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου πρὸς τὴν ἡδύβεια και ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ὑπῆρξεν πρωτοφανής, ἀθρόοτος και χωρὶς καμμίαν προετοιμασίαν, ἀναντιροῆτως ἐπεσκίασαν πάντα τὰ γεγονότα τοῦ ἔτους.

Βαθεῖαν συγκλίησιν ἐδοκιμάσαμεν, ὅτε ἐβλέπομεν τὸν λαὸν αὐτὸν τὰ ἀποδίδη φόρον εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατριάρχου τοῦ Γένους και πρὸς τὸν θεομὸν αὐτόν, πρὸς τὸν ὀφείλει τὴν σημερινὴν ἐθνικὴν του ὑπόστασιν, διότι ὄντως ὁ θεομὸς αὐτός διέσωσεν τὸ Γένος κατὰ τὴν ζοφερὰν περίοδον τῆς δουλείας.

Διὰ πάντα ταῦτα, εἰς Ὑμᾶς, Μακαριώτατε, τὸν ἐμπνευστὴν και πρωτεργάτην τῆς διαμετακομίσεως τῆς ἱερᾶς Εἰκόνας τοῦ ἁγίου Ἐπιφάνους εἰς τὴν καθ' Ὑμᾶς Ἀρχιεπισκοπὴν, ὀφείλει εὐχαριστίας ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ και εὐχόμεθα πάντοτε τοιαύτας και παρομοίους ἐμπνεύσεις τὰ φαιτίζη εἰς Ὑμᾶς ἢ Χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος, πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας και ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους.

Ἡ καθ' ἡμᾶς Ἱερὰ Κοινότης ἐκφράζει διὰ τῆς παρουσίας τὰς εὐχαριστίας αὐτῆς διὰ τὴν γενομένην τιμὴν τῆς διαμετακομίσεως τῆς ἱερᾶς εἰκόνας εἰς τὴν πόλιν Σας, διὰ τὴν φιλόφρονα φιλοξενίαν και ἀγάπην, ἧς ἔτυχεν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐν Ἀθήναις

διαμονῆς Αὐτῆς και δέεται εἰς τὸν Θεόν, ἵνα χαρίζη πάντοτε Ὑμᾶς σφόν, ἐπιμον, ὑγιᾶ, μακροημερεύοντα και ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς Ἀληθείας, ταῖς ἀγίαις Αὐτοῦ Ἐκκλησίαις.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, ἐξαιτούμενοι τὰς τιμίας Ἀρχιερατικὰς εὐχὰς και εὐλογίας, ἀπαζόμεθα τὴν Ὑμετέραν Τιμίαν Δεξιὰν μετὰ θαυμάτου σεβασμοῦ.

Ἀπαντες οἱ ἐν τῇ κοινῇ Συνάξει Ἀντιπροσώποι και Προϊστάμενοι τῶν εἰκοσιν Ἱερῶν Μονῶν τοῦ ἁγίου Ὄρους Ἄθων.

Εὐχαριστήριον Γράμμα πρὸς τὴν Ἱερὰ Κοινότητα ἀπέστειλε ὁ Μακαριώτατος, ὅπου ἀποτιμοῦσε μετὰ λιτή, ἀλλὰ και περιεκτικὴ ἐκφραστικότητα τὴ σημασία τῆς προσφοράς αὐτῆς ἐκ μέρους τῆς Ἀθωνικῆς Πολιτείας:

«Πανοσιολογιώτατοι Πατέρες,

Διατελοῦντες ὑπὸ τὸ κράτος τῆς θαθείας συγκινήσεως ἐκ τῆς ἐνταῦθα παραμονῆς τῆς Ἱερᾶς Θεομητορικῆς Εἰκόνας τοῦ ἁγίου Ἐπιφάνους, ἐκφράζομεν ὑμῖν και τῇ γεραρᾷ Ἀθωνικῇ Πολιτείᾳ τὴν δόξαν εὐγνωμοσύνης και τὰς δλοκαρδίους εὐχαριστίας τοῦ τε Κλήρου και λαοῦ τῆς Ἀθηναϊκῆς Ἐκκλησίας και ἡμῶν προσωπικῶς, διότι προσθύμως και μετ' ἀδιαπαρήσεως διηνήσατε τὸν Θεοφιλή τῆς φιλαδελφίας δρόμον και ἤλθετε ἀρωγοὶ τῇ ἀγωνιζομένη τὸν καλὸν ἀγῶνα Ἐκκλησία ἡμῶν. Ἡ ἐν Ἀθήναις παραμονὴ τῆς ἁγίας Εἰκόνας και τῆς Ἱερᾶς ὑμῶν Συνοδείας, φερούσης τὴν μακραίωνα ἀγιορευτικὴν Παράδοσιν, ἔσχε θαθεῖαν ἐπίδρασιν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ, ὡς και ὑμεῖς ἐκ τοῦ σύνεγγυς διεπιστώσατε. Ὁ κόπος ὑμῶν οὐκ εἰς κενὸν ἐγενήθη ἀλλὰ τὰ μέγιστα ὠφέλησε τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀγιοτάτην Ἐκκλησίαν.

Ὅθεν, τὰς ὑμετέρας εὐχὰς ὑπὲρ τε τοῦ κλήρου και τοῦ λαοῦ ἐκζητοῦντες, τὸν δίκαιον παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἔπαινον ταῖς Ὁσιότησιν ὑμῶν ἀπονέμομεν, σὺν τῇ εὐχῇ ἁγιοθεῖη Κύριος ὁ Θεὸς τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης ὑμῶν».

Ἐπὶ δὲ τούτοις, διατελοῦμεν Διάπυρος ὑμῶν εὐχέτης πρὸς Κύριον

Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ

† Ο Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ».

Ἐξάλλου, ἡ Ἱερὰ Κοινότης ἀπέστειλε εὐχαριστήρια γράμματα πρὸς τὸν Θεοφιλέστατο Ἐπίσκοπο Δωδώνης κ. Χρυσόστομο, γιὰ τὴν ἀδραμαϊαία φιλοξενία πού τοὺς προσφέρθηκε στὴν Ἱ. Μονὴ Πευντέλης, και πρὸς τὸν παν. Πρωτοσύγκελλο γιὰ τὴν ὀργανωτικὴ

Ο ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ Ἠλείας (6.12.1892–7.3.1903)(*)

Ὁ Ἱεροθεός, ζῶν βίον λιτὸν καὶ ἀσκητικόν, ἔχων δὲ πλήρη ἐπίγνωσιν τῆς πνευματικῆς του ἀποστολῆς ὡς καὶ βαθεῖαν τὴν πίστιν ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι ὀφείλουσαν νὰ πρωτοστατοῦν ὄχι μόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ποιμνίου των, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἅγιον χῶρον τῆς ἀγάπης, τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀγαθοεργίας, κατέβαλε καὶ εἰς τὸν χῶρον τοῦτον ἰδιαιτέραν μέριμναν καὶ φροντίδα καὶ ἀνέλαβε πολλάκις τὴν πρωτοβουλίαν διὰ τὴν περισυλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν πτωχῶν τῆς ἐπαρχίας του, αὐτοῦ πρώτου παρέχοντος πάντοτε τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς προσφορᾶς καὶ δίδοντος καὶ τὸν τελευ-

ταῖον αὐτοῦ ὄβολον διὰ τὴν στήριξιν τῶν πεινώντων καὶ τῶν δυστυχῶν.

Ὡσαύτως ὁ Ἱεροθεός συνέβαλεν εἰς τὴν εὐπρεπεστέραν παράστασιν τοῦ ἱεροῦ Κλήρου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς του, παρακολουθῶν ἀγρύπτως τὰς τελετουργικὰς αὐτῶν πράξεις καὶ ἀπαγορεύσας παραλλήλως δι' ἐγκυκλίου του, τὴν ἀπὸ ἐνορίας εἰς ἐνορίαν μεταβασιν τῶν ἐφημερίων καὶ διακόνων, ἰδίως κατὰ τὸν ἁγιασμόν τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων, περιορίσας αὐτοὺς εἰς τὴν περιφέρειάν των καὶ ἀπαγορεύσας τὴν περιφορὰν αὐτῶν πρὸ τῆς 8.30' πρωϊνῆς ὥρας. Ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τῶν ἐκκλησ. ἐπιτρόπων πάντων τῶν ναῶν τῆς πόλεως καὶ τοῦ Δημάρχου Ἀριστ. Κον-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 330 τοῦ ὑπ' ἀριθ. τεύχους. 8

φροντίδα τοῦ θεομητορικοῦ Προσκυνήματος. Ἡ ἐπιστολή πρὸς τὸν Θεοφιλέστατο ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Θεοφιλέστατε,

Χάρτι Θεῖα καὶ διὰ προσειῶν τῆς Ἐφόρου τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν Τόπου Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐπεσιτρέφωμεν ἐν τῷ Ἱερῷ ἡμῶν Τόπῳ μετὰ τὴν διαμειτακόμισιν τῆς Ἱερᾶς Εἰκόνης τῆς Θεοτόκου «Ἁξίων Ἐπιστιν» εἰς τὴν Ἱερὰν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν.

Διατηροῦμεν εἰσέτι ζωηρὰν τὴν συγκίνησιν ἐκ τῆς πρὸς τὴν Θεομήτορα εὐλαθείας τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ καὶ ἐξ ὅσων θαυμασιῶν γεγονότων εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν κατὰ τὴν παραμονὴν ἡμῶν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐκ τῆς ἐπισκέψεως τῆς Α. Θ. Παναγιώτητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Βαθέως ἐγκεχαραγμένη παραμένει εἰς τὰς καρδίας μας ἡ τελεσθεῖσα ἀγρυπνία τῆς 8ης Νοεμβρίου, καθ' ἣν ἔσχομεν τὴν τιμὴν καὶ εὐλογίαν νὰ συλλειτουργήσωμεν μετὰ τῆς Ὑμετέρας Θεοφιλίας.

Ἰδιαιτέρως παραμένει ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν ἡ εὐλικρινὴς καὶ ἐν μοναχικῇ ἀπλότητι ἐκδηλωθεῖσα Ὑμετέρα ἀγάπη κατὰ τὰ ἡμέρας, καθ' ἃς ἡ καθ' ἡμᾶς Ἱερὰ Κοινότης παρέμεινεν φιλοξενηθεῖσα ἐν τῷ Διορθόδοξῳ Κέντρῳ τῆς Ἱ. Μ. Πεντέλης.

Ὅντως ὑπῆρχον οὐ μόνον αἱ λίαν καλαὶ προῦποθέσεις μιᾶς ἀνέτου διαμονῆς ἡμῶν κατὰ τὰς νύκτας, καθ' ἃς ἐπεσιτρέφωμεν ἐκ μιᾶς κοπιώδους ὁδοπορίας καὶ φροντίδων τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ σὺν τούτοις

καὶ σὺν τῇ ἀρίστῃ ἰατρῆξί ἧς διαρκῶς ἀπελαμβάνομεν, Ὑμεῖς ὑπῆρξατε ὁ φιλόστοργος καὶ προσηνὴς οἰκοδεσπότης, ὅστις ἀνεπαύειε διὰ τῆς ἀγάπης Σας πάντας ἡμᾶς ἐκ τοῦ κόπου τῆς ἡμέρας.

Ἐκφράζοντες δ' ἐπὶ τούτοις τὰς θερμὰς καὶ ἐγκαρδίους ἡμῶν εὐχαριστίας διὰ τε τὴν διαμονὴν καὶ Ἀθραμιαίαν φιλοξενίαν, εὐχόμεθα, ὅπως ἡ Κυρία Θεοτόκος χαρίξῃ Ὑμῖν ὑγείαν καὶ ἄμφω καὶ ἀξιώσῃ Ὑμᾶς νὰ ὑπηρετήσητε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὡς Μητροπολίτης, ἐπικαλούμενοι ἐφ' ἡμᾶς τὴν Ἀρχιερατικὴν Σας Εὐλογίαν καὶ διατελοῦντες μετὰ θαυμάσιου σεβασμοῦ.

Ἀπαντες οἱ ἐν τῇ κοινῇ Συνάξει Ἀντιπρόσωποι καὶ Προϊστάμενοι τῶν εἰκοσιν Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους Ἀθῶν.

Ὁμολογουμένως, ἡ ἔλευση τῆς Ἱερᾶς Εἰκόνης, ὅπως καὶ τοῦ Παναγιωτάτου ἦταν ἕνα ἀναβάπτισμα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος στὴν κολυμβήθρα τῆς Παραδόσεως τοῦ Γένους, στὴ μήτρα τῆς ἐκκλησιαστικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐθνικῆς μας ὑποστάσεως. Ὁλος ἐκεῖνος ὁ αὐθρομητισμὸς τῶν ἀναριθμητῶν εὐλαβῶν προσκυνητῶν ἦταν μιὰ μυριόσταμη, ἀλλὰ καὶ ὁμόφωνη δέηση:

«Τὴν πάσαν ἐλπίδα μου εἰς σὲ ἀνατίθημι,

Μῆτερ τοῦ Θεοῦ, φύλαξόν με ὑπὸ τὴν σκέπη σου».

(Τέλος)

Ἀρχμ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΚΙΑΡΗΣ
Πρωτοσύγκελλος Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

τογούρη, διακρινόμενου διὰ τὰ εὐσεβῆ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας αἰσθήματά του, καθώρισεν ὅπως γίνεται δεκτὸς εἰς τὰς Ἐκκλησίας μόνον καθαρὸς κηρὸς, παραλλήλως δ' ἀπεφασίσθη ὅπως παύση καὶ ἡ περιφορὰ τῶν δίσκων, ἀντικαθισταμένων τῶν ἐσόδων τῶν ἱερῶν Ναῶν διὰ προαιρετικῶν συνεισφορῶν τῶν ἐνοριτῶν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θέσιν τέρμα εἰς ὑπερβολικὰς συνθηθείας τῆς ἐποχῆς διέταξεν ὅπως εἰς τὰς κηδεῖας λαμβάνεται μόνον ὁ τίμιος Σταυρὸς καὶ τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ ὄχι τὰ κατὰ τὴν Ἑπτανησιακὴν ὁρολογίαν, ὀνομαζόμενα καπίτολα⁵⁴. Ἀπηγόρευσε ἀκόμη δι' ἐγκυκλίου του νὰ γίνωνται ἐντὸς μοναστηρίου, ἢ μοναστηριακοῦ μετοχίου ἢ ἐξοχικοῦ ναοῦ, δημοτικοῦ ἢ ιδιωτικοῦ ἱεροτελεστία βαπτίσματος ἢ γάμου ἢ εὐχελαιίου πρὸς λαϊκούς, διὰ τὸν λόγον ὅτι αἱ ἱεροτελεστία αὐταὶ τελούμεναι εἰς τοὺς ὡς ἄνω ναοὺς ἀντέκειντο εἰς τοὺς κανόνας Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀλλὰ καὶ αἰτία σκανδάλων καὶ ἄλλων ἀμαρτημάτων ἐγίνοντο.

Ὅταν κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1894 ἐπέστρεψεν εἰς Πάτρας, μετὰ 40ήμερον περιουσίαν ἀνὰ τοὺς δήμους τῆς ἀρχιεπισκοπῆς του, συνεκάλεσεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν του τὸ Ἐκκλησι. Συμβούλιον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου ὡς καὶ τὴν διορισθεῖσαν ἐπιτροπὴν πρὸς ἐξέλεξιν καὶ τακτοποίησιν τῆς περιουσίας τοῦ ναοῦ καὶ ἀφοῦ διεπιστώθη ὅτι ὁ ναὸς ἐκέκτετο χρηματικὴν καὶ κτηματικὴν περιουσίαν ὑπερβαίνουσαν τὸ ἑκατομύριον ἀπεφασίσθη νὰ κατασκευασθῇ νέος μεγαλοσπηλιῆς ναὸς πρὸς τιμὴν τοῦ Πρωτοκλήτου⁵⁵. Σημειωτέον ὅτι πρόκειται περὶ τῆς πρώτης ἀποφάσεως ποὺ λαμβάνεται περὶ ἀνεγέρσεως νέου ναοῦ τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου, ἣτις καὶ ἐνεργοποιήθη, ἀφοῦ ἐν συνεχείᾳ προεκκηρύχθη διεθνὴς διαγωνισμὸς καὶ κατὰ τὸ 1902 προεκρίθη τὸ σχέδιον τοῦ Γάλλου Αἰμιλ. Ρομπέρ, μετὰ ἀπὸ γνωμοδότησιν τῆς Ἀκαδημίας Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Βερολίνου⁵⁶.

Ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Ἱεροθέου αἱ Πάτραι ἦσαν μία ἀπὸ τὰς ὀλίγας πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας, 15ετίαν ὀλόκληρον πρὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου περὶ Κυριακῆς ἀργίας, εἶχε δημιουργηθῆ ἰσχυρὸν ὑπὲρ τοῦ θεσμοῦ τούτου ρεῦμα, τὸ ὁποῖον κατὰ πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν νομικὴν καθιέρωσιν αὐτοῦ⁵⁷.

54. Πρόκειται περὶ τῶν Ἐκκλησιαστ. λαβάρων, τὰ ὁποῖα προηγοῦντο λιτανειῶν ἢ ἐπισήμων κηδειῶν. Βλ. Θρησκ. καὶ Ἠθικ. Ἐγκυκλ. τ. 7ος, στήλη 323 καὶ Ἐφημ. «Πελοπόννησος» Πατρῶν, Φ. 986/18.1.1895.

55. Περιοδ. «Ἀγάπη», φ. 95/23-10-1894.

56. Κ. Ν. Τριανταφύλλου, ἔ.ἀ., σελ. 23.

57. Τὸ Β. Διάταγμα διὰ τοῦ ὁποίου ἐτίθετο εἰς ἐφαρμογὴν ὁ θεσμὸς περὶ Κυριακῆς ἀργίας ἐδημοσιεύθη τὸ ἔτος 1910. Δύο ἔτη βραδύτερον (1912), τὸ Δημοτ. Συμβούλιον Πατρῶν ἐψήφισε πρότασιν καταργήσεως διὰ τὴν πόλιν τῆς Κυριακῆς

Ἀξίζει, ἐπίσης νὰ σημειωθῇ ἢ πρὸς τὸν Βίσμαρκ ἀνοικτὴ ἐπιστολή, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλεν ὁ Ἱεροθεός, μεταφρασθεῖσα εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας καὶ δημοσιευθεῖσα εἰς τὰς κυριώτερας ἐφημερίδας τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ἐξ αἰτίας τῶν φιλοτουρκικῶν δηλώσεων τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου Γερμανοῦ πολιτικοῦ, μετὰ τὰς σφαγὰς τῶν Κρητῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1898. Εἰς τὴν ἐν λόγω ἐπιστολὴν ἐξέφραζε τὴν ἀπορίαν του «πῶς ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ παρουσιάζεται ὡς εὐσεβῆς καὶ δίκαιος ἐδείκνυε πρὸς τὰς μυριάδας τῶν σπαρασσομένων Κρητῶν ἀπιστεύτως ἐσχάτην περιφρόνησιν. Πῶς αὐτὸς ὁ ἰσχυριζόμενος ὅτι θέλει νὰ ζῇ κατὰ Θεὸν ἐκδηλώνει τοσαύτην σκληρότητα πρὸς ἕνα λαὸν ἀγωνιζόμενον διὰ τὴν ἐλευθερίαν του... Τὰ λόγια τοῦ Βίσμαρκ —ἔγραφε— πρέπει νὰ ἐξαλειφθοῦν ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν γενεῶν, διότι προσάπτουν κηλῖδα εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον...»⁵⁸.

Ἐπὶ πλέον, εἰς τὴν πολυσχιδῆ δρῶσιν τοῦ Ἱεροθέου ἀναφέρεται καὶ ἡ τέλεις ὑπ' αὐτοῦ ἐπισημοῦ θρησκευτικοῦ μνημοσύνου εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν Πατρῶν ὑπὲρ τῶν πεσόντων Ἑλλήνων εἰς Τράνσβααλ, ἀγωνιζομένων ἐναντίον τῶν Μπόερς. Εἰς τὸ ἐν λόγω μνημόσυνον παρέστη ὁ Ἑλλῆς πρόξενος καὶ ὀλόκληρος ἢ ἀκμάζουσα τότε ἐν Πάτραις Ἀγγλικὴ παροικία, ἣτις εἶχε ἰδιόκτητον ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγ. Ἀνδρέου, θεμελιωθέντος τὸ 1872 ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Κυρίλλου καὶ διασωζομένου μέχρι σήμερον.

Σημειωτέον ὅτι τὸ μνημόσυνον τοῦτο ὁ Ἱεροθεός ἐτέλεσε παρὰ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐκκλησιαστικῶν Ἀθην. Εὐταξίου, τῆς τότε Κυβερνήσεως ἀσκούσης φιλορωσικὴν πολιτικὴν, ἐνῶ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐπεκράτει πνεῦμα δυσμενὲς διὰ τὸν ἀγῶνα ἐκείνον τῶν Ἀγγλων. Εἰς λόγον του, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν ὁ Ἱεροθεός «ἄφησε νὰ διαφανῇ, ὅτι τὸν ἀρήνον ἀδιάφορο οἱ πολιτικὲς σκοπιμότητες τῆς ἡμέρας καὶ ὅτι μὲ ταῦτα ἐκδηλώνει τὴν ἀπέραντη εὐγνωμοσύνην ποὺ νοιώθει σὰν Ἕλληνας γιὰ τὴν μεγάλην προσφορὰν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους, στὸν ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας»⁵⁹. Ἡ πράξις αὕτη τοῦ Ἱεροθέου προεκάλεσε ζωηροτάτην ἐντύπωσιν εἰς Ἀγγλίαν, γνωσθεῖσα διὰ τηλεγραφημάτων πρὸς τὰς ἐφημερίδας τοῦ Λονδίνου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν εἰς Τράνσβααλ ἀγωνιζόμενον Ἀγγλικὸν στρατόν. Εἰς ἡ-

ἀργίας, γεγονὸς διὰ τὸ ὁποῖον μεγάλη μερὶς πολιτῶν διεμαρτυρήθη ἐντόνως, ἐνῶ ὁ τότε νομαρχὸν Σωτηρίου ἐθεώρησεν ἀέκνομον καὶ ἄκυρον τὸ ἀτυχὲς τοῦτο ψήφισμα». Βλ. περιοδ. «Ἀνάπλασις», φ. 283/1912, σελ. 647.

58. Ἱ. Κασσιανοῦ, ἔ.ἀ., σελ. 260.

59. Ἀθανασ. Κοτταδάκη, ἔ.ἀ. σελ. 120.

μερησίαν διαταγήν του ὁ Ἄγγλος ἀρχιστράτηγος ἔλεγεν: «Ὁλη ἡ Εὐρώπη εἶναι καθ' ἡμῶν. Μόνον ἐν μικρὸν Ἔθνος, ἡ Ἑλλάς, εἶναι μεθ' ἡμῶν καὶ συμμερίζεται τὰς θλίψεις μας καὶ τοὺς ἀγῶνας μας. Ἔθνος μικρὸν μὲν κατ' ἔκτασιν, ἀλλὰ μέγα ἐν τῇ σφαιρᾷ τῶν ἰδεῶν, τοῦ ἠρωϊσμοῦ καὶ τῆς αὐτοθυσίας»⁶⁰.

* * *

Ἀναντιρρήτως ὁ ἀοίδιμος ἐκεῖνος Ἱεράρχης ὑπῆρξε γενναῖος καὶ εὐθαρσῆς στρατιώτης τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας, ἀφιερῶσας «ἄχρι θανάτου» ὄλον τὸν βίον του εἰς τὴν διακονίαν τοῦ ποιμνίου του, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου εἰργάσθη ὀλοψύχως μετὰ παρηγορίας καὶ θάρρους καὶ αὐταπαρνήσεως μέχρι τῆς τελευταίας του ἀναπνοῆς, τηρήσας πιστῶς τὸ πρόγραμμά του καὶ πραγματοποιήσας αὐτὸ ὡς ἀκριβῶς τὸ διετύπωσε καὶ τὸ ἀνέπτυξε κατὰ τὴν εἰς ἀρχιερεῖα ἀνάρρησίν του. Ὁ μακαριστὸς Ἱεράρχης, συνοδικὸς ὢν κατὰ τὴν συνοδικὴν περίοδον ἀπὸ 1.9.1902 μέχρι 31.8.1903, μετὰ τῶν τοῦ Σπάρτης Θεοκλήτου Μηνοπούλου (ἐκλεγέντος τὴν 4.11.1902 Μητροπολίτου Ἀθηνῶν), Αἰτωλίας καὶ Ναυπακτίας Παρθενίου, Ἰδρύου καὶ Σπετσῶν Ἀρσενίου καὶ Παροναξίας Γρηγορίου «ἀπεδέχθη τὸν συνοδικὸν του διορισμὸν μετὰ τὴν σκέψιν νὰ ὑποβάλῃ παραίτησιν καὶ νὰ γυρίσῃ στὰς Πάτρας εὐθύς ὡς θὰ ἐτελείωνε ἡ Μητροπολιτικὴ ἐκλογή. Ἐπέφερε ἀπὸ σακχαρώδη διαβήτη, ἡ δίαιτα καὶ τὰ φάρμακα δὲν ὠφελοῦσαν καὶ ἐννοοῦσε νὰ φύγῃ ἀπ' αὐτὴ τῇ ζωῇ ἀφιερῶντων καὶ τοὺς τελευταίους του κόπους στὸ πολυαγαπημένο του ποιμνίον»⁶¹. Πράγματι ὁ Ἱερόθεος ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ὑγεία του ἦτο χαμένη καὶ ἠσθάνετο ἐγγίζον τὸ τέλος του. Διὰ τοῦτο ἰσχυρὰ ἐσωτερικῇ φωνῇ τὸν προέτρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν του ἔδραν. Προετίμα ὡς τόπον τοῦ θανάτου του τὰς Πάτρας. Ἡ ἱερὰ ὁμῶς αὐτῇ ἐπιθυμία του δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ὁ Ἱερόθεος καὶ μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν ἔκρινεν ὅτι τὸ γενικώτερον συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας ἦτο νὰ παραμείνῃ εἰσέτι εἰς Ἀθήνας, προκειμένου νὰ βοηθήσῃ, ὡς συνοδικὸς σύνοδος, τὸν νέον Μητροπολίτην εἰς τὴν χάραξιν τῶν ἀναγκαίων θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν γραμμῶν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν σοβαρῶν ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα, μετὰ τὴν ἀπὸ 3.11.1901 παραίτησιν τοῦ Μητροπολίτου Προκαπίου Οἰκονομίδου, ἐξ αἰτίας τῶν «Εὐαγγελικῶν» γεγονότων, εἶχον δημιουργηθῆ. Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ νέος Μητροπολίτης Θεοκλήτος

τὸν παρεκάλεῖ ἰδιαιτέρως καὶ ἐπιμόνως νὰ ἀναβάλῃ, μέχρι τοῦ Μαΐου, τὴν ἀναχώρησίν του διὰ Πάτρας.

Δὲν ἦτο ὁμῶς μόνον τὸ σάκχαρον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑποσκάψει τὰ θεμέλια τῆς ὑγείας τοῦ Ἱεροθέου. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1902, εὐρισκόμενος εἰς περιοδεῖαν ἀνά τὴν ἐπαρχίαν του, εἶχεν ὑποστῆ μίαν ἐλαφρὰν ἠμυληγίαν, ἡ ὁποία ἔκτοτε εἶχε καταστήσει ἐπισφαλεστέραν τὴν ὑγείαν του. Καὶ τότε μὲν διέφυγε τὸν κίνδυνον, τώρα εὐρισκόμενος, ὡς εἵπομεν, εἰς Ἀθήνας, ἐδέχθη καὶ δευτέραν προσβολήν, ἐλαφροτέραν κάπως. Ἀτυχῶς ὁμῶς ἠκολούθησαν καὶ ἄλλαι τὴν ἐπομένην, βαρύτεραι καὶ ἀναπότρεπται, αἱ ὁποῖαι ἐπετάχυνον τὸ τέλος του. Πράγματι, ἡ καρδιά του, μετὰ ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους προσβολάς, ἐκάμφθη ὀριστικῶς καὶ τὴν 7ην Μαρτίου 1903⁶², περὶ τὴν 6ην πρωϊνὴν ὥραν, ὁ ἀξιωμακάριστος ἐκεῖνος Ἱεράρχης, παρέδωκε τὴν ἀγίαν του ψυχὴν εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου του εἰς ἡλικίαν μόλις ἐξήκοντα τριῶν ἐτῶν.

Ἡ εἶδησις τοῦ θανάτου του, ἰδιαιτέρως εἰς Πάτρας, ἐλύπησε βαθύτατα τοὺς πάντας. Ἡ Ἱ. Σύνοδος εἰς ἔνδειξιν πένθους ἀπεφάσισεν «1) νὰ ἐκφράσῃ τὴν λύπην της εἰς τοὺς οἰκείους τοῦ μεταστάντος, 2) νὰ διακοποῦν αἱ ἐργασίαι τῆς Συνόδου ἐπὶ τριήμερον, 3) νὰ συμμετάσχῃ ἐν σώματι τῆς κηδείας αὐτοῦ καὶ 4) νὰ προσφωνήσῃ τὸν νεκρὸν ὁ Σεβ. Πρόεδρος τῆς Συνόδου, ὁ δὲ Α' Γραμματεὺς Αὐτῆς, Ἀρχιμ. Μελέτιος Σακελλαρόπουλος νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν ἐπικήδειον»⁶³.

Κατ' ἐκφρασθεῖσαν, πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐπιθυμίαν ἡ σορὸς του διεκομίσθη εἰς Πάτρας, ὅπου καὶ ἐγένετο πάνδημος ἡ κηδεία του, τὴν διοργάνωσιν τῆς ὁποίας, ἱκανοποιῶν κοινὸν πόθον τῶν Πατρῶν, εἶχεν ἀναλάβει ὁ τότε Δήμαρχος τῆς πόλεως Δημήτριος Βότσης.

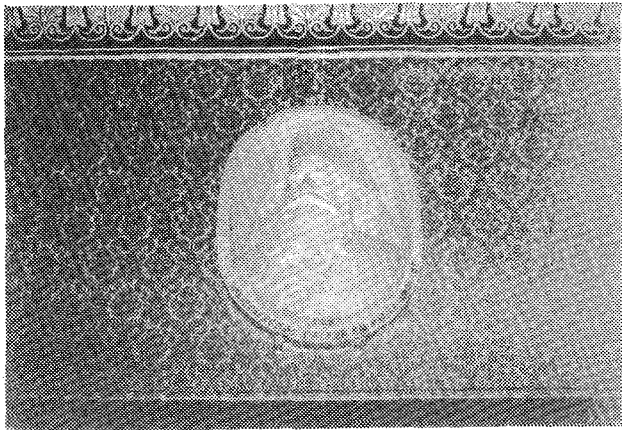
Μετὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἡ ὁποία ἐψάλη μετὰ πάνδημον προσέλευσιν εἰς τὸν κατάμεστον Μητροπολιτικὸν ναὸν ὁ Ἱεράρχης ἐτάφη ἐν συνεχείᾳ πρὸς ἀνατολὰς ἔξωθι τοῦ ναυδρίου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ὅπου μέχρι σήμερον εὐρίσκεται ὁ ἀπλοῦς καὶ ἀπέριτος τάφος του. Ἐπάνω δὲ εἰς τὴν μαρμαρινὴν πλάκα τῆς αἰωνιότητος ἔχουν χαραχθῆ ὁ δικέφαλος αἰετὸς καὶ ἡ ἐπιγραφή: **ΙΕΡΟΘΕΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΙΤΗΣ**, Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ Ἡλείας 1893 - 1903 καὶ τὸ ἀγιογραφικὸν χωρίον «Δίκαιοι εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσι» (Σοφ. Σολομ. 6,15), ἐνῶ εἰς τὴν βάσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχει τοποθετηθῆ ὁ σταυ-

60. Σωτηρ. Γκολφινόπουλου, ἔ.δ., σελ. 53 κ. ε.

61. Μιχ. Γαλανοῦ, 52 χρόνια ὑπηρεσίας στὸ Εὐαγγέλιο καὶ στὸν Ἑλληνισμό, περιόδ. ἀ' Ἀνάπλασις, φ. 1939, σελ. 143.

62. Μιχ. Γαλανοῦ ἀναφέρει τὴν 14ην Μαρτίου ὡς ἡμέραν τοῦ θανάτου του, ἐνῶ Σωτ. Γκολφινόπουλος τὴν 20ην.

63. Βασ. Ἀτέση, ἔ.δ. τ. β', σελ. 235.

Άνάγλυφος προτομή του Άεροθέου Άνωθεν τής κυρίας εισόδου τής Άρχιεπισκοπής.

ρός του τάφου, έχουν χαραχθῆ οἱ κατωτέρω στίχοι, τοὺς ὁποίους συνέθεσεν ὁ ζηλωτής, παλαιὸς συνεργάτης του Άεροθέου Κων)νος Διαλησμάς, μέσα εἰς τοὺς ὁποίους περιλαμβάνεται συνοπτικῶς ἡ ὅλη δημιουργικὴ ποιμαντορία του Άεροθέου:

*«Ἐν ἱεράρχαις ὡς ἀσὴρ λαμπρὸς μεσουρανήσας
ὁ Άεροθέος Πατρῶν φωτιβολεῖ καὶ δύσας·
Φιλόχριστος, φιλόανθρωπος, πραῆς, ἀγνὸς τὰ ἦθη,
διδασκικός, φιλόπατρις, μεγάλως ἠγαπήθη.
Τῆς Ἐκκλησίας ἠθέλε τὴν δόξαν καὶ τὸ κλέος
καὶ προμαχῶν ὑπὲρ αὐτῆς ἐπάλαισε γενναίως.
Τὴν σιμωνίαν ἤλεγξε καὶ τὸν μασωνισμόν
καὶ Βίωμαρκ τὸν κατὰ Κρητῶν θαρρὸν ὄνειδισμόν...
... Αἱ Πάτριαι τὸν ἀοίδιμον εὐγνωμονοῦσι λίαν
ιδρύσαντα τρεῖς λαϊκὰς σχολὰς, ἀπόρων μίαν·
συλλόγους δύο γράμματα βιβλία ἐγκυκλίους
προχέαντα κηρύγματος ἀεὶ κροννοὺς πλουσίους,
κτίσαντα τὴν δ' ἐπισκοπὴν καὶ τὸν ναὸν αὐτῆς
δι' ὧν πάτερ καὶ θανῶν, ἀεὶ εὐεργετεῖς».*

Εἶναι γεγονός ὅτι ὁ θάνατος του Άεροθέου ἐθεωρήθη μεγίστη πνευματικὴ ἀπώλεια διὰ τὰς Πάτρας, δι' ὃ καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἀχαΐας ἐδοκίμασε βαρῦτατον πένθος διὰ τὴν ἀποστέρησιν του ἀξίου ποιμενάρχου του, τὸν ὁποῖον διέκριναν ἐξαίρετοι ἀρεταὶ ψυχῆς, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐπέβαλον εἰς τὸν θαυτάτον σεβασμὸν του ποιμνίου του, κατὰ τὰ δέκα καὶ μόνον ἔτη τῆς ποιμαντορίας του. Ὁ βίος του ὑπῆρξε μία συνεχῆς ἐργασία. Ἐμὸχθησεν ὅσον ὀλίγοι ὑπὲρ τῆς ἀνυψώσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐπάλαισε ὑπὲρ τῆς κοινωνίας, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν ὑπὲρ του ποιμνίου του. Τὸ κάλλιστον ἐκείνον ἐγκώμιον τὸ ὁποῖον ὁ Άεροθέος εἶχεν εἶπει διὰ τὸν ἀείμνηστον πνευματικὸν πατέρα καὶ διδάσκαλόν του Ἰγνάτιον Λαμπρόπουλον, εἰς βιογραφικὸν σχεδίασμα, εὔρε ἀπόλυτον ἐφαρμογὴν καὶ εἰς τὸ πρόσωπόν του: «Παρε-

δόθη ὅλος εἰς τὴν διακονίαν του θείου λόγου, πλήρης θείου ζήλου ὑπὲρ του θριάμβου καὶ τῆς δόξης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, κατεφρόνησεν ἐπιβλαβῆ καὶ ἐπισηφαλῆ δόξαν του κόσμου τούτου... ἐξετέλεσε κατὰ πάντα τὴν ἀποστολήν του, γενόμενος ἀπόστολος τοῖς ἔργοις, μάρτυς τῆ προαιρέσει, ὁσιος καὶ δίκαιος τὸν βίον»⁶⁴.

Άναμφιβόλως ὁ Άεροθέος Μητροπόπουλος, ὁ ὁποῖος πέραν ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται πρωτεργάται καὶ σημαιοφόροι του λεγομένου νεοελληνικοῦ θρησκευτικοῦ κινήματος, «εἶναι μορφή κεντρικῆς σπουδαιότητος διὰ τὸν νεώτερον χριστιανικὸν πολιτισμὸν μας»⁶⁵, καὶ ὡς τοιοῦτον τὸν παρουσιάσαμεν ἀνωτέρω.

Πολλοὶ εἶναι ὅσοι ἠσχολήθησαν κατὰ καιροὺς μετὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ὄλον ἔργον του Άεροθέου Μητροπούλου, ἀναφερθέντες ἰδιαίτερος καὶ εἰς τὰς διαφόρους πτυχὰς τῆς καρποφόρου ποιμαντορίας του ἐν Πάτραις. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἐκφραστικώτερον παντὸς ἄλλου διετύπωσε τὴν τελικὴν περὶ τούτου κρίσιν ὁ στενὸς φίλος καὶ παλαιὸς συνεργάτης του Μιχ. Γαλανός, τριάκοντα πέντε περίπου ἔτη ἀπὸ του θανάτου του⁶⁶, τὴν ὁποῖαν παραθέτομεν: «Τὰ χαρακτηριστικὰ πού τὸν διέκριναν, ἦσαν τὰ ἑξῆς: Εὐσέβεια εἰλικρινεστάτη καὶ ἀνυπόκριτη ἦθος λευκότεατο καὶ ἀδιάβλητο ἕηλος θαυτάτος καὶ δραστηριώτατος φρόνησις συμπεριφορὰ μειλίχια καὶ εὐγενεστάτη καὶ ἀξιοπρεπεστάτη ἀνησυχία ἀκοίμητη γιὰ ἐργασία Εὐαγγελικὴ εὐρεσις καλῶν συνεργατῶν καὶ με καταλληλοτάτη χρησιμοποίησι τους σὲ ὅλα τὰ εἶδη τῆς θρησκευτικῆς ἐργασίας τὴν εὐπρεπῆ διοίκησι του ναοῦ, τὸ κήρυγμα του θείου λόγου, τὴν ἐξομολόγησι, τὴ χρησιμοποίησι καὶ λαϊκῶν βημάτων γιὰ τὴ θρησκευτικὴ μόρφωσι του λαοῦ με ὁμιλητὰς εὐσεβεῖς καθηγητὰς, ἱατροὺς, δικηγόρους. Καὶ εἶχε καὶ τὴ μεγάλη ἀρετὴ νὰ εἶναι πατέρας γιὰ ὄλο τὸ ποῖμνίό του, χωρὶς τὴν ἐλάχιστην προσωπολογία σὲ βάρος τῶν μικρῶν ἢ σὲ προνόμιο τῶν μεγάλων».

(Τέλος)

ΙΩΑΝΝΗΣ Φ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

θεολόγος - φιλόλογος

Δ/ντῆς Ἀρσακειοῦ Γυμνασίου Πατρῶν

64. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσόστομου, Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος, περιοδ. «Ἀνάπλασις», 1924, σελ. 246 καὶ Ἡλίας Μαστρογιαννοπούλου, Ἀναγεννητικὸ Κίνημα, Ἀθήναι 1986, σελ. 83.

65. Ἰ. Κασσιανοῦ, ἑ.ἀ., σελ. 261.

66. Μιχ. Γαλανοῦ, ἑ.ἀ., σελ. 155.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Ἐκκλησιολογικὸν καὶ πνευματολογικὸν ἐνδιαφέρον.

Ἡ Α.Θ. Πατριάρχης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Δημήτριος, κατὰ τὸ τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας, ἢ ὅποια ἐτελέσθη ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῶ ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς συνελθούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀπευθύνων χαιρετισμὸν πρὸς τὰ ἡγετικά στελέχη αὐτοῦ, ἐξέφρασε τὴν χαρὰν Του διὰ τὴν δραστηριότητα καὶ περαιτέρω πορεία τοῦ Συμβουλίου τούτου καὶ ἰδιαίτερος διὰ «τὸ ὅλον ἐν μείζον ἐνδιαφέρον» αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησιολογίας καὶ Πνευματολογίας. Μάλιστα ὁ Πατριάρχης προσέθεσε χαρακτηριστικῶς τὰ ἑξῆς: «Πιστεύομεν, ὅτι ἡ βαθυτέρα μελέτη τούτων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παραδόσεως τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν προσέγγισιν τοῦ τελικοῦ στόχου ἡμῶν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἐνότης ἐν τῇ πίστει καὶ ἡ ἔκφρασις τῆς ἐνότητος ταύτης ἐν τοῖς κοινοῖς μυστηρίοις. Χαίρομεν, εἰδικώτερον, διότι ἡ Πνευματολογία θὰ διαποίση ὅλην τὴν σκέψιν καὶ ὅλον τὸ ἔργον τῆς ἐπομένης Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Συμβουλίου...».

Ἀληθῶς! Ἡ ἀχίλλειος πέτρα τῶν μέχρι τοῦδε Οἰκουμενικῶν Θεολογικῶν Διαλόγων ἦτο ἡ ἔλλειψις ζωηροῦ ἐκκλησιολογικοῦ καὶ πνευματολογικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τοῦτο ἤρξατο μόλις ἐσχάτως ἀναπτυσσόμενον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν συμμετεχόντων εἰς τοὺς Διαλόγους Ὁρθόδοξων θεολόγων.

Τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας.

Ἐν προσφάτῳ συνεδρίῳ τῆς Ἱ. Συνόδου τοῦ Πατρ. Ἀλεξανδρείας ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τῆς Α.Θ.Μ. τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Παρθενίου ἐτινίσθη ἡ ἀνάγκη τῆς καλυτέρας διοργανώσεως τοῦ ἐν Ἀφρικῇ ἀξιολογωτάτου ἔργου, ὅπερ ἐπιτελεῖται ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Πατριαρχείου τούτου. Συμφώνως πρὸς τὰς ληφθείσας σχετικὰς ἀποφάσεις, πρέπει νὰ «χαρᾶσθῃ ἰδία πορεία διὰ τὴν ἀφύπνισιν τῶν ἰθαγενῶν» καὶ νὰ «ἐνισχυθῶν τὰ Ἱεραποστολικά Κλιμάκια δι' ἐπιμορφώσεως κληρικῶν - στελεχῶν, ιδρύσεως Σχολείων, Παιδικῶν Σταθμῶν, Ὑγιεινομικῶν Κέντρων, Τεχνικῶν Σχολῶν, Γεωργικῶν Σχολῶν, εἰσαγωγῆς

μηχανημάτων, μεταφορικῶν μέσων». Ἐπίσης πρέπει νὰ ἐφοδιασθῶν τὰ Κλιμάκια ταῦτα «διὰ τοῦ ἀπαραίτητου πρακτικοῦ προσωπικοῦ, τῶν ἀναγκαιούτων μέσων ἐκπαιδεύσεως καὶ παρακολουθήσεως».

Πρὸς ἐπίτευξιν τούτων εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἡ ἔξωθεν συνδρομή. Διὰ τοῦτο πρέπει πανταχοῦ «νὰ ὀργανωθῶν ομάδες ἐνισχύσεως τῆς Ἱεραποστολῆς καὶ νὰ γίνῃ ἀντιληπτόν, ὅτι «τὸ θέμα τῆς Ἱεραποστολῆς εἶναι ἐπιβεβλημένον καθῆκον τῆς ἀπανταχοῦ Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας».

«Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐμβέλειαν τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου, κατὰ πεφωτισμένον τρόπον ἐπεσημάνθη, ὅτι «ἡ Ἱεραποστολή πρέπει νὰ ἐπεκτείνεται πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ βοηθῶνται καὶ νὰ ἐπισχύωνται εἰς τὴν ζωὴν, νὰ καθίστανται ἱκανοὶ νὰ ζήσουν καὶ νὰ ἀνέρχονται βιοτικῶς καὶ ἐπαγγελματικῶς, ἔστω καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν δέχωνται νὰ ἀσπασθῶν τὴν Ὁρθόδοξον Χριστιανικὴν Θρησκείαν καὶ νὰ γίνουν μέλη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ».

Εὐχόμεθα, ὅπως οἱ ὀραματισμοὶ οὗτοι γίνων ζῶσα πραγματικότητα διὰ τῆς ἐξευρέσεως τῶν καταλλήλων προσώπων καὶ ὀλικῶν μέσων πρὸς προβολὴν τῆς ἁγίας Ὁρθοδοξίας, ἥτις, διακρινομένη διὰ τὸν μυσταγωγικὸν καὶ ἀναγωγικὸν καὶ συγχρότως ἀνθρωπιστικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν τῆς χαρακτῆρα, εἶναι ἡ μόνη ἐλπίς τοῦ κόσμου.

Ἀξιέπαινος πρωτοβουλία.

Ὡς ἐγράφη εἰς τὰς ἐφημερίδας, προσφάτως ἐν τῇ κορύπτῃ τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος ἐν Ρώμῃ ἐγένοντο τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς ἐπιγραφῆς, ἥτις ἐπὶ μαρμαρίνης ἐπιφανείας εὑρίσκειται ὀπισθεν τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς παρὰ τὸν τάφον τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης ἱεραποστόλου τῶν Σλάβων ἁγίου Κυρίλλου, ἀδελφοῦ τοῦ ἁγίου Μεθοδίου. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀναγινώσκομεν ἐλληνιστὶ καὶ ἰταλιστὶ: «Ἡ Ἑλλάδα στὴ μνήμη τῶν λαμπρῶν τέκνων τῆς Θεσσαλονικέων ἱερέων ἱεραποστόλων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, διαφωτιστῶν τῶν Σλάβων».

Ἡ ἐνέργεια αὕτη, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν ἀξιέπαινον πρωτοβουλίαν τῶν ἐν Ρώμῃ Ἑλλήνων καὶ Ἑλληνικῶν Διπλωματικῶν Ἀρχῶν, ἐκάλυψε ἐν κε-

νόν, διότι ἤδη οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Γιουγκοσλάβοι εἶχον προβῆ ἐν Ρώμῃ εἰς παρομοίας ἐνεργείας.

Εὐχόμεθα ὅπως πραγματοποιῶνται κατ' ἔτος ἐν Ρώμῃ οἱ προγραμματισθέντες ἐορτασμοί, πρὸς τιμὴν τῶν δύο ἀγίων, ἵνα μὴ λησμονῆται ἰσοσὴ ἡ ἑλληνικὴ καταγωγὴ τῶν, ὅσον καὶ τὸ γεγονός, ὅτι οὗτοι πρὸ πολλῶν αἰώνων εἰς αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν τῆς λατινοκρατίας (τὴν Ρώμην) ἔσπειραν τὸν ἀφορῶντα εἰς τὴν λειτουργικὴν γλῶσσαν σπόρον, ὁ ὁποῖος ἐκαρποφόρησε μόλις εἰς τὸν αἰῶνά μας κατὰ τὴν Β' Σύνοδον τοῦ Βατικανοῦ.

ἽΟρθόδοξος προοπτικὴ διὰ τοὺς Θεολογικοὺς Διαλόγους.

Εἰς μίαν ἐποχὴν καθ' ἣν διοργανοῦνται ὁλοκλήρως καὶ περισσότεροι Θεολογικοὶ Διάλογοι μετὰ τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καθίσταται ἐκδηλὸς ἡ σπουδαιότης τοῦ βιβλίου «Θεολογικοὶ Διάλογοι - Μία ἽΟρθόδοξος Προοπτικὴ», ὅπερ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος παρουσιάζεται εἰς τὸ Κριτικὸν καὶ Βιβλιογραφικὸν Δελτίον τοῦ ὑπ' ἀρ. 1 τεύχους τοῦ περιοδικοῦ «Θεολογία». Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐγράφη ὑπὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπαύοντος, ἦτοι ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἐλβετίας κ. Δαμασκηνοῦ (Παπανδρέου), ὅστις εἶναι γνωστὸς οὐ μόνον ὡς Διευθυντὴς τοῦ ἽΟρθόδοξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Σαμπεζῦ (Γενεύη) καὶ ὡς συντονιστὴς τῆς ἐργασίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων καὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Μεγάλῃς Συνόδου τῆς ἽΟρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ ὡς διαπρεπὴς θεολόγος καὶ ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος ἐν τῇ Δύσει, ὅστις τὰ μέγιστα συμβάλλεται εἰς τὴν προβολὴν τοῦ ὁρθόδοξου πνεύματος καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὸν Δυτικὸν κόσμον.

Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, ὅπερ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκδοτικοῦ οἴκου Ἀδελφῶν Κυριακίδη, εἰς 356 σελίδας παρουσιάζονται ἀφ' ἑνὸς αἱ διαγραφόμεναι θετικαὶ προοπτικαὶ ἐκ τῆς προωθήσεως τῶν Θεολογικῶν Διαλόγων καὶ ἀφ' ἑτέρου αἱ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν αὐτῶν ἀναφαινόμεναι ἐν τῇ πράξει δυσχερεῖαι περὶ τὴν μεθοδολογίαν, τὴν θεματολογίαν, τὴν διαδικασίαν καὶ τὴν ἐκκλησιολογικὴν σκοποθεσίαν αὐτῶν» (σ. 12).

Ἰδιαίτερος πρόπει νὰ ἐξαρθῇ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Σεβασμιώτατος, ἀναφερόμενος εἰς τὴν δεοντολογίαν πρὸς ἀποτελεσματικότεραν διεξαγωγὴν τῶν Διαλόγων, ἐπισημαίνει, ὅτι «ἡ ὁρθόδοξος πατερικὴ καὶ κανονικὴ παράδοσις προσφέρει σταθερὰ πλαίσια πορείας πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐνότητά, τὰ ὁποῖα δὲν δύ-

νανται, τοῦλάχιστον ἐξ ἐπόψεως ὁρθοδόξου, νὰ ἀγνοηθοῦν ἀζημίως διὰ τὸ ὄραμα τῆς ἐνότητος. Μόνον ἐπιτὸς τῶν πλαισίων τούτων τὸ ἽΑγιον Πνεῦμα, ὅπερ «πάντα συγκροτεῖ τὸν θεσμὸν τῆς ἽΕκκλησίας», θὰ συντομεύσῃ τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν ἐνότητα καὶ θὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς τῆς τραγικῆς διασπάσεως εἰς τὸ σῶμα τῆς Μιᾶς, ἽΑγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς ἽΕκκλησίας» (σ. 12-13).

ἽΕλπίδες καὶ εὐχαί.

Ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς προετοιμασίας τῶν ἐορτασμῶν τῆς χιλιετηρίδος τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ρώσων, ὁ δημοσιογράφος Βαλερί Σμιρνῶφ, ἐρωτήσας τὸν Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπον Σμολένσκ κ. Κύριλλον διὰ τὸ ἐὰν ὑπάρχουν προοπτικαὶ διὰ νέαν νομοθετικὴν ρύθμισιν τῶν σχέσεων ἽΕκκλησίας καὶ Κράτους ἐν τῇ Σοβιετικῇ Ἐνώσει, ἔλαβε τὴν ἐξῆς ἐλπιδοφόρον ἀπάντησιν: «Ἡ νέα νομοθεσία ἐτοιμάζεται. Ἐχομεν κάθε λόγον νὰ ἀναμένωμεν, ὅτι ὁ νέος νόμος, ποὺ ρυθμίζει τὴν λειτουργίαν τῶν θρησκευτικῶν ὁργανώσεων ἐν ΕΣΣΔ ἔχει ὡς στόχον τοῦ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐλευθερία αὕτη νὰ ἐκδηλώνεται κατὰ ὁλοκληρωμένον τρόπον εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν μας».

ἽΑς ἐλλίσωμεν ὅτι ἡ «περσευρόδικα» θὰ ἔχη οὐσιαστικὰς εὐμενεῖς ἐπιπτώσεις καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἐν Σοβιετικῇ Ἐνώσει πιστῶν. ἽΗ ἐλλίς ἐνισχύεται καὶ ἐκ τῆς διαθεβαιώσεως τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Βολοκολάμοκ κ. Πιτιρίμ, ὅτι γίνεται ἐν Ρωσίᾳ ἡ ἰωθηλαία ἐκδοσις τῆς Βίβλου εἰς τὴν Ρωσικὴν καὶ ὅτι ἐν Κιέβῳ ἐτοιμάζεται ἡ ἐκδοσις τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὴν Οὐκρανικὴν γλῶσσαν.

Τὸ Χριστιανισμὸν πλήρωμα ὁλοκλήρου τῆς ἽΟρθοδοξίας εὐχεται, ὅπως οἱ ἐορτασμοὶ τῶν προσεχῶν ἡμερῶν συνδεθοῦν μετὰ τῆς πλήρους πραγμάτωσεως τῶν ὡς ἄνω ἐλπίδων.

Αἱ ἽΟρθόδοξοι ἽΕλληνίδες.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μεγάρων καὶ Σαλαμῖνος προεδρευόμενον ἽΕκκλησιαστικόν, ἽΕπιστημονικὸν καὶ Μορφωτικὸν ἽΊδρυμα ἽΙωάννου καὶ ἽΕριέτις Γρηγοριάδου, συνεχίζον τὴν λαμπρὰν καὶ εὐεργετικὴν διὰ τὸν πνευματικὸν βίον τῆς χώρας παράδοσιν τοῦ, ὡργάνωσε προσφάτως διάλεξιν ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἽΕταιρείας ἐπὶ τοῦ θέματος «Χριστιανισμὸς καὶ Φεμινισμὸς».

Ἐν τῇ διαλέξει ταύτῃ ὁ ἀναπτύξας τὸ θέμα ὁμιλη-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ίερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών

Δύο νέοι κληρικοί ἐντάχθηκαν στο ἔμφυχο δυναμικό τῆς Ίεράς Αρχιεπισκοπῆς Αθηνών. Πρόκειται γιὰ τὸν π. Ματθαῖο Χάλαρη, θεολόγο, ἀνάστημα ἀλλὰ καὶ ἐνεργὸ στέλεχος τῆς κατηχητικῆς διακονίας τῆς Ἑνορίας Ἁγίου Δημητρίου Μπραχαμίου, καὶ γιὰ τὸν π. Σάββα Γεωργιάδη, πτυχιούχο τῆς Νομικῆς Σχολῆς, ποῦ εἶχε ὑπηρετήσει παλιότερα στὴ Διεύθυνση Νεότητος τῆς Ἱ. Αρχιεπισκοπῆς, στέλεχος τῆς Διακονίας Νεότητος τῆς Ἑνορίας Ἁγίου Γερασιμοῦ Ἰλισίων. Τὶς χειροτονίες τοὺς σὲ διάκονο τέλεσε ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Αθηνών καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Σεραφεῖμ, τοῦ μὲν πρώτου τὴν Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων στὸν Ἱ. Ναὸ Ἁγίου Δημητρίου, τοῦ δὲ δευτέρου τὴν Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς στὸν Καθεδρικό Ἱερό Ναὸ Ἀθηνῶν. Οἱ δύο νέοι καὶ φερέλπιδες Ἱεροδιάκονοι θὰ ὑπηρετήσουν, ἀντίστοιχα, στὶς Ἑνορίες Ἁγίου Δημητρίου Μπραχαμίου καὶ Παναγίας Φανερωμένης Χολαργοῦ.

Ίερά Μητρόπολις Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας

Τὸ ἑσπέρας τῆς 15ης Μαΐου ὁ Σεβασμιώτατος ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου καὶ περικαλλοῦς κτιρίου τῆς Χριστιανικῆς Στέγης Αἰγίου, τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθη ἐπὶ οἰκοπέδου ποῦ ἐδώρησεν τὸ ζεύγος Δημητρίου Τσιγκρῆ. Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐγκαίνιων κατηρτίσθη ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Χριστιανικῆς Στέγης μὲ πολλὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν, περιέχον εἰς τὸ δεύτερον μέρος εὐλαβικὴν ἀναφορὰν καὶ διακρίσιν πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην μας κ. Ἀμβρόσιον διὰ τὰ δεκάχρονα τῆς Ἀρχιερατικῆς του Ποιμαντορίας εἰς τὴν Ἱεράν Μητρόπολιν Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας. Ὁ Καθηγητὴς κ. Δημήτριος Βαλαώρας ἀνεφέρθη διὰ μακρῶν εἰς τὸ πολὺπλευρον καὶ δημιουργικὸν ἔργον τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ προσεφέρθη ἀναμνηστικὸν Ἀρχιερατικὸν Ἐγκόλπιον εἰς ἔνδειξιν τιμῆς, σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης.

—Ὁ ἀείμνηστος Νικόλαος Δ. Ἀλεξανδρόπουλος κατέλιπεν δι' ἰδιοχείρου Διαθήκης ποὺ εἰς τὸ Ἱερόν Προσκύνημα Παναγίας Τρυπητῆς καὶ τὸν Ἱερόν Ναὸν Ἁγίου Ἀνδρέου Αἰγίου ἀπὸ ἕνα διαμέριμα ἐπὶ τῆς Λεωφ. Ἀλεξάνδρας Αθηνῶν. Ἐπίσης ὁ ἀείμνηστος Γεώργιος Γ. Τσαπάρης κατέλιπεν διὰ διαθήκης του εἰς τὸ Γηροκομεῖον Καλαβρύτων καὶ τὸν Ἱερόν Ναὸν

Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Καλαβρύτων ἀνά εἴκοσι χιλιάδας (20.000) δραχμῶν.

—Τὴν 22.4.1988 ἐπισκέφθη τὴν καθ' ἡμᾶς Ἱεράν Μητρόπολιν ὁ Δόκτωρ SCHOBER μετὰ τῆς συζύγου του, ἀρμόδιος καὶ Ὑπεύθυνος τῆς Ἐυαγγελικῆς Γερμανικῆς Ἐκκλησίας εἰς θέματα διακονίας, προνοίας καὶ οικονομικῆς συμπαράστασως τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν.

Σκοπὸς τῆς ἀφίξεώς του ἦτο ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Γηροκομείου Καλαβρύτων (τὸ ὁποῖον κτιριακῶς ἔχει ὀλοκληρωθῆ) προκειμένου νὰ διαπιστωθοῦν αἱ ἀνάγκαι ἐξοπλισμοῦ τοῦ ἰδρύματος τὸ ὁποῖον ἡ ἐν λόγῳ Ἐκκλησία ἔχει ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμίαν νὰ χορηγήσῃ.

(Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

Ίερά Μητρόπολις Κορίνθου

Ὁ Μητροπολίτης Κορίνθου κ. Παντελεήμων, ὑλοποίησε ἤδη τὴ μεγάλη του ἐπιθυμία καὶ τὸν ὕψηλό του στόχο νὰ δημιουργήσῃ μὲ ἐπιτυχία Ὁρθόδοξη Νεολαία. Μὲ προγραμματισμὸ καὶ μὲ πολὺ εὐθύνη ἰδρύθηκαν τὰ Κεντρικά καὶ Ἑνοριακά Κέντρα Νεότητος στὴν Ἐπαρχία, ποῦ ἔχουν ὡς σκοπὸ νὰ διακομίσουν τὰ νέα παιδιά καὶ νὰ προσεγγίσουν τοὺς προβληματισμοὺς τοὺς.

Καρπὸς τῆς πολύμοχθης αὐτῆς προσπάθειας ἦταν ἡ μεγαλειώδης καὶ ἀνεπανάληπτη πανηγυρικὴ, Παγκορινθιακὴ, πρῶτη γιορτὴ Νεολαίας, ποῦ πραγματοποιήθηκε τὸ Σάββατο 7 Μαΐου 1988, στὸ Ἐθνικὸ Στάδιο Κορίνθου.

Μπροστὰ σὲ πέντε χιλιάδες κόσμο, ποῦ εἶχε κατακλύσει τὸ στάδιο, τὰ νέα παιδιά ἔδωσαν ἕνα ὑπεύθυνο καὶ καλὰ μελετημένο πρόγραμμα, ποῦ ἐνθουσίασε τοὺς θεατῆς. Τὴν ἐκδήλωση πλακίσωσαν, ἡ Χορωδία Κορίνθου, πασίγνωστη καὶ καταξιωμένη, ποῦ μὲ τὸν μαέστρο της κ. Ἀλέκο Παπαγιαννόπουλο, πρόσφερε τὴν τέρψη τῆς μουσικῆς τελειότητας καὶ ἀρμονίας. Ὑστερα τὸ παιδικὸ χορευτικὸ τμήμα τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Κορίνθου, μὲ τὴν Διεύθυνση τῆς Καθηγήτριας Φυσικῆς Ἀγωγῆς κ. Νίκης Σούκουλη - Φούφα, ποῦ μᾶς ἐδείξε δείγματα τῆς μεγάλης καὶ οὐσιαστικῆς προσφορᾶς στοὺς παραδοσιακοὺς χοροὺς. Τὸ Θεατρικὸ Τμήμα τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Θησῶν καὶ Λεθαδείας, παρουσίασε μὲ ἀπαράμιλλη ἐπιτυχία τὸ Θεατρικὸ ἔργο «Ἀσημοκαπνισμένη Παναγία».

Ἡ μεγάλη ὄμως ἐκπληξὴ ἦταν ἡ μουσικὴ συντροφία Νεολαίας τῆς Ἱεράς Μητροπόλεως Κορίνθου, ποῦ

τῆς, ἀφοῦ κατέστησε φανερόν ὅτι τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα («ὄχι ἐν ἄρσεν καὶ θῆλυ») καὶ ἡ Ἐκκλησία διεμύρφωσαν τὸν γνήσιον καὶ ἀληθῆ φεμινισμόν, ὅστις οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς μερικά «ἀπελευθερωτικὰ» κηρύγματα πολλῶν σημερινῶν «φεμινιστριῶν», κατέληξε ἐν τῷ Ἐπιλόγῳ του ὡς ἐξῆς: «Οἱ Ὁρθόδοξοι Ἕλληνίδες δὲν πρέπει νὰ περιορίζονται στὸ νὰ ἐνορακῶνουν τὰ ἰδεώδη τῶν ἐμφύτων ἀρετῶν, ποῦ εἴτε περιέγραψαν ἱστορικοί, εἴτε νοσιάλγησαν, ὁραματίσθηκαν καὶ τραγούδησαν μεγάλοι ποιητῆς τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, προβάλλοντας ὑπερόχους γυναικεῖους τύπους (ὅπως τῆς Πηνελόπης, τῆς Ἀντιγόνης, τῆς Ἰφιγενείας, τῆς Ἡλέκτρας, τῆς Ἀνδρομάχης,

τῆς Ἀλκίνοης καὶ πολλῶν ἄλλων), ποῦ ἐξυμνήθηκαν γιὰ τὴ σιοργή, τὸ θάρρος, τὴν εὐσιάνεια, τὴν ἀδελφικὴ ἀγάπη ἢ τὴ συζυγικὴ πίστι, τὸν σεβασμὸ πρὸς τοὺς νεκροὺς, τὸν ἀγνὸ ἔρωτα, τὴν αὐτοθυσίαν κ.τ.λ. Οἱ Ὁρθόδοξοι Ἕλληνίδες πρέπει ἐπὶ πλεόν νὰ προδοιοῦν, ἀναφλέγον καὶ ἐκκολάπτουν τὸν ἐκλεκτὸ βιολογικὸ, φυλετικὸ καὶ ἐθνολογικὸ τους γενότυπο καὶ τὰ ἔμφυτα χαρίσματα καὶ τάλαντά τους ὑπὸ τὴν ἐνοπιὸν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας. Μέσα στὴν ἀγιαστικὴ τῆς ἀτμόσφαιρα πρέπει νὰ διατηροῦν ἄσβεστη τὴν ἱερὴ φλόγα τῆς κανδήλας, ποῦ καίει πρὸς τιμὴν τῶν ἐφεστίων ἱερῶν συμβόλων τῆς ἐλληνορθόδοξου παραδόσεως».

ἀπέδωσε με ἐπαγγελματική σχολαστικότητα καὶ ἐπιτυχία, σύγχρονο Ἑλληνικό ρεπερτόριο. Τόσο τὸ μουσικό συγκρότημα, ὅσο καὶ οἱ τραγουδιστές, ἔδωσαν τὴν ἀίσθησι μιᾶς τέλειαις μουσικῆς παρουσίας. Τὸ σπουδαιότερο ὅμως ἦταν, ὅτι ἡ ὅλη ἐκδήλωση παρουσίασε τὴν ταυτότητα τῆς Νεολαίας τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κορίνθου. Διέκρινε κοινὲς μέσα ἀπὸ τὴν ἐκδήλωση τὴν πρωτοπορία τους καὶ τὸ ἀνοιγμα πρὸς τοὺς σύγχρονους νέους, μακριὰ ἀπὸ συντηρητισμούς, μακριὰ ἀπὸ κοντόφθαλμους φανατισμούς, ἀλλὰ πάντοτε κοντὰ καὶ μέσα στὰ θιώματα καὶ τὶς ἐμπειρίες τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ πλούσια, ἡ ὑπεύθυνη καὶ μεγαλειώδης αὐτὴ γιορτὴ ἔδωσε καὶ τὸ σ τ ἰ γ μ α τοῦ ὀδοιπορικοῦ τῶν νέων παιδιῶν, πού ἤδη ζοῦν στὰ Ἑνοριακὰ Κέντρα, ἕνα δικό τους τρόπο ζωῆς καὶ δημιουργοῦν ἐπαναληπτικά καὶ διασκεδάζουν σύγχρονα καὶ ψυχαγωγοῦνται μὲ ἕνα ὑψηλὸ δείκτη ἤθους. Ἀπὸ τὴ γιορτὴ ἐπίσης δόθηκε καὶ ἕνα μήνυμα, ἕνα δυνατὸ μήνυμα. Ὅτι ὁ νέος σήμερα, ἔδω στὴν Κορινθία, ἔχει τὸν τρόπο καὶ τὴ δυνατότητα νὰ ψυχαγωγεῖται καὶ νὰ ἐναποθέτει τοὺς προβληματισμούς του καὶ τὸν ἐλεύθερο χρόνο του, μακριὰ ἀπὸ τὶς ντίσκο καὶ τὰ ὑποκατάστατά τους, σὲ ἕνα ἄωρο καθόλου ἐπικίνδυνα, μὰ περισσότερο ἀνθρώπινο, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ φιλία, ἡ συλλογικότητα, ἡ ἐπικοινωνία καὶ ἡ ἐπαφή. Τέλος ἡ μεγαλειώδης γιορτὴ ἦταν, πέρα ἀπὸ τὴν ψυχικὴ τέρψη, μιὰ π ρ ὀ σ κ λ η σ η καὶ μιὰ π ρ ὀ κ λ η σ η. Πρόσκληση στὰ νέα παιδιά, πὺς ὑπάρχει ἕνα καταφύγι, μιὰ πόρτα ἀνοιχτὴ, ὅπου μποροῦν νὰ ρθουν καὶ μὲ χωρὶς κανένα, μιὰ κανένα Ἑκκλησιαστικὸ σ τ ρ α τ ω ν ἰ σ μ ὂ, νὰ ἐνταχθοῦν σ' αὐτὸ τὸ ἄωρο ἰσότητοι καὶ τελείως ἐλεύθεροι. Καὶ ἦταν καὶ πρόκληση, γιατί εἶναι δυνατὸν, ὅπως ἔδειξε ἡ πρωτοποριακὴ ὄντως καὶ σύγχρονη παρουσία τῶν Νέων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κορίνθου, νὰ κοντράρουν στὰ ὅσα ἡ σημερινὴ ἀπρόσωπη, ἀχράωμη καὶ πηθικίζουσα κοινωνία τοὺς προσφέρει καὶ νὰ θροῦν τὴ ζεστασιά σ' ἕνα ἄωρο τόσο ἀνθρώπινο, πού ἡ Ἐκκλησία ἔχει μόνο τὴν ὑποχρέωση νὰ τοὺς διακοινεῖ καὶ τίποτε περισσότερο.

Τὴν ἐκδήλωση ἐκλείσει ὁ Μητροπολίτης Κορίνθου κ. Παντελεῆμων, πού βαθύτατα συγκινημένος, τόσο ἀπὸ τὴν πολυἀριθμὴ παρουσία τοῦ κόσμου καὶ τῶν νέων, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία τῆς μεγάλης γιορτῆς, πέραν τῶν ὅσων εὐχαριστιῶν εἶπε γιὰ ὄσους συνέβαλαν, Ἱερεῖς καὶ Λαϊκοὺς καὶ κύρια στὰ παιδιά, ἔκανε καὶ δύο σπουδαίες ἀνακοινώσεις. Ἡ πρώτη ἀφοροῦσε τὴν ἐκστρατεία πού ἀναλαμβάνει ἡ Ἱερά Μητρόπολις Κορίνθου, γιὰ τὴ διαφώτιση καὶ ἐγγραφή τοῦ Κορινθιακοῦ Κοινοῦ, σὰν ἐθελοντοῦ ΣΤΗ ΔΩΡΕΑ ΟΡΓΑΝΩΝ ΚΑΙ ΙΣΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ. Αὐτὴ τὴ σπουδαία ἐργασία, εἶπε ὁ Μητροπολίτης, ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τῆς Μητροπόλεως, ἀναλαμβάνει ὑπεύθυνα καὶ μὲ πίστη ἡ Νεολαία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κορίνθου, ἀπὸ τὸν προσεχῆ μῆνα. Ἀνεκοίνωσε ἐπίσης ὁ Σεβασμιώτατος, ὅτι τοῦ χρόνου, συμπληρώνονται 40 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Μακαριστοῦ Δαμασκηνοῦ, τοῦ ἀπὸ Κορινθίας Ἀρχιεπισκόπου καὶ Ἀντιβασιλέως. Μνήμονες τῶν ὅσων ἐπραξε ὁ Δαμασκηνὸς διὰ τὴν Κορίνθον καὶ τὸ Ἔθνος, ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου, σὰν δεῖγμα εὐγνωμοσύνης καὶ τιμῆς, θὰ ἀφιερῶσει τὴν γιορτὴν τῆς Νεολαίας τοῦ χρόνου, σὸ ὄνομά του.

(Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

Ἱερά Μητρόπολις Μαρωνείας καὶ Κομοτηνῆς

Στὴν Ἱ. Μητρόπολη Μαρωνείας καὶ Κομοτηνῆς, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου κ. Δαμασκηνοῦ ἔγιναν αἱ ἐξῆς ἐκδηλώσεις καὶ δραστηριότητες:

1. Προσεκλήθησαν οἱ Θεολόγοι τῆς περιοχῆς μας γιὰ συνάντηση γνωριμίας καὶ ἐπικοινωνίας μὲ τὴν τοπικὴ Ἐκκλησία στὴν αἴθουσα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, ὅπου ἔγινε συζήτηση καὶ ἀνταλλάχθηκαν ἀπό-

ψεις γιὰ τὴν στενὴ συνεργασία τῶν θεραπόντων τῆς Ἱερᾶς Ἐπιστήμης μὲ τὸν Ἐπίσκοπο, προκειμένου ἐνωμένες ὅλες οἱ πνευματικὲς δυνάμεις νὰ διεξάγουν τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς πλάνης, τῆς σκυφαντίας καὶ τῆς διαφθορᾶς. Ἐπακολούθησε δεξίωσις μὲσα σὲ ζεστὴ καὶ ἐνθουσιώδη ἀτμόσφαιρα.

2. Ἀνασυγκροτήθηκαν οἱ Χριστιανικοὶ Ὅμιλοι καὶ τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, μὲ τὴν σύναξη τῶν μελῶν τους στὴν αἴθουσα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως κατὰ τὴν ὁποῖα ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Δαμασκηνὸς ἔδωσε οδηγίες καὶ ἀναπτέρωσε τὸ ὀρθόδοξο φρόνημα καλώντας τοὺς πάντας σὲ σταυροφορία κάτω ἀπὸ τὴν σκέπη καὶ καθοδήγηση τῆς ἁγίας μητέρας Ἐκκλησίας. Οἱ καιροὶ μας ἀπαιτοῦν ὀργάνωση καὶ ἐπαγρύπνηση καὶ σὸ θέμα τὸ ἐθνικὸ, διότι εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ ζοῦμε μαζὶ μὲ τοὺς ἀλλοθρήσκους Μουσουλμάνους, οἱ ὁποῖοι ὅπως ἀποδείχθηκε εἶναι ὀργανωμένοι καὶ ὑποταγμένοι στοὺς πατρωνές τους, γιὰ νὰ δημιουργοῦν κατὰ καιροὺς προβλήματα στὴν νευραλγικὴ περιοχὴ μας. Ἐδημιουργήθηκαν δύο Κέντρα Νεότητος ἀρρένων καὶ θηλέων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως μὲ πλήρη ἐξοπλισμὸ βιβλιοθήκης, ἐπιτραπέζιων παιχνιδιῶν, ἀθλοπαιδιῶν κ.λπ.

3. Ἀναζητήθηκαν καὶ προσκλήθηκαν ἀπὸ τὴν Ἱ. Μητρόπολη, οἱ διατελέσαντες στελέχη καὶ οἰκότροφοι τῶν μαθητικῶν Ἐκκλησιαστικῶν Οἰκοτροφείων ἀπὸ τὸ ξεκίνημα (1956) μέχρι τῆς διακοπῆς τῆς λειτουργίας (1981).

Εἶγε διατελέσει ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Διευθυντὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Οἰκοτροφείου Ἀρρένων ἀρκετὰ χρόνια ὡς Ἀρχιμανδρίτης μέχρις ὅτου ἐνθρονίστηκε Μητροπολίτης στίς 9 Ἰουνίου 1974. Προσηλθάν στὴν πρώτη συνάντηση περὶ τὰ ἑκατὸ μέλη στὰ ὁποῖα ὁ Σεβ. Μητροπολίτης ἐξέφρασε τὴν μεγάλη χαρὰ του γιὰ τὴν συνάντηση αὐτὴ μετὰ ἀπὸ πολὺ καιρὸ, καὶ μετὰ ἀπὸ ἀνταλλαγὴ σκέψεων ἀποφασίστηκε νὰ γίνῃ συγκέντρωση μὲ εὐρύτερη συμμετοχὴ καὶ ἐκλογὴ Διοικούσης Ἐπιτροπῆς Συλλόγου μὲ καταστατικὸ καὶ ὄλες τὶς προβλεπόμενες νόμιμες διαδικασίες. Ἡ σύναξη τελείωσε μὲ δεξίωση μὲσα σὲ μιὰ πραγματικὴ ἐγκάρδια ἀτμόσφαιρα καὶ εὐτυχία.

4. Οἱ Ἐκκλησιαστικὲς Κατασκηνώσεις πού κάθε καλοκαίρι γίνονται στίς μόνιμες ἐγκαταστάσεις τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους Μαρωνείας, ἔχουν τοποθετηθῆ ἐπάνω σὲ καινούργια θάση καὶ ὀργάνωση μὲ τὴν προσέλευση ἱκανῶν στελεχῶν πού εἶναι ἀφοσιωμένοι σὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν καθοδήγηση τῆς μαθητιώσης νεολαίας στὸν δρόμο τῆς ἀληθινῆς ζωῆς καὶ εὐτυχίας.

(Ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως)

Ἱερά Μητρόπολις Μεγάρων καὶ Σαλαμίνος

Μετὰ τὸ Πνευματικὸν Κέντρον Μαγούλης, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μεγάρων καὶ Σαλαμίνος κ. Βαρθολομαῖος ἐνεκαίνιασε τὸ Πνευματικὸν Κέντρον εἰς Μάνδραν Ἀττικῆς, παρουσία τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, τοῦ Κληῖρου καὶ πολλῶν χριστιανῶν.

Τὸ Κέντρον στεγάζεται εἰς μισθωμένον παραδοσιακὸν οἰκημα, τὸ ὁποῖον διεμορφώθη καὶ διεκοσμήθη καταλλήλως. Ὅμιλῶν κατὰ τὴν ἐκδήλωσιν ὁ Σεβ. Μεγάρων ἀνεφέρθη εἰς τὴν σπουδαιότητα τῶν Πνευματικῶν Κέντρων διὰ τὴν σύγχρονον ποιμαντικὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπήνεσε δημοσίως τὸν ἱεροκλήρικα πανοσ. ἀρχιμ. κ. Ἱερεμίαν Φούνταν, ὅστις κατευθύνει τὴν ἐν Μάνδρα πνευματικὴν δραστηριότητα. Ὁμίλησε κατόπιν ὁ δήμαρχος τῆς πόλεως καὶ ἐκπρόσωπος τῶν νέων, ἐνῶ ἡ Χορωδία τραγούδησε ἀποφρα ἄσματα. Μὲ εὐθύνην τοῦ Ἱεροκλήρικου π. Ἱερεμίου κυκλοφόρησε καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀναγέννηση» δημοσιογραφικὸν ὄργανον τοῦ Κέντρον, εἰς τὸ ὁποῖον συνεργάζονται νέοι ἐπιστήμονες καὶ φοιτητές.

—Κατὰ τὴν διάρκειαν δύο Συνάξεων τους οἱ Κλη-

ρικοί της 'Ι. Μητροπόλεως ήσυχολήθησαν με τὰ προβλήματα τὰ ὁποία σχετίζονται με τὸ μυστήριον τῆς ἱ. ἔξομολογήσεως καὶ ἤκουσαν εἰσήγησιν τοῦ πρωτοπρ. π. Ἀντ. Ἀλεξιοπούλου με θέμα: «Αἱ ἐν Ἑλλάδι δρώσαι αἰρέσεις — ποιμαντική στρατηγική».

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Θυατείρων καὶ Μ. Βρεταννίας

Ὁ Ἐπίσκοπος Τροπαίου κ. Γρηγόριος ἀναδείχθηκε ἀπὸ τὴν Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου νέος Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρεταννίας σὲ ἔκτακτη συνεδρία τῆς 16ης Ἀπριλίου ὑπὸ τὴν προεδρία τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Δημητρίου. Σχετικά ἐκδόθηκε ἡ παρακάτω ἀνακοίνωσις:

«Συνήλθεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Θειοτάτης Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδος, τῷ Σαββάτῳ 16 Ἀπριλίου ἐ.ξ. Κατ' αὐτὴν ἐξητάσθησαν τὰ ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ἀναγεγραμμένα θέματα, ἐφ' ὧν καὶ ἐλήφθησαν αἱ προσήκουσαι ἀποφάσεις.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδος κατὰ τὴν ἔκτακτον ταύτην συνεδρίαν αὐτῆς, ἐξέλεξε παμψηφεί ὡς νέον Ἀρχιεπίσκοπον Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρεταννίας τὸν ἐκ τῶν βοηθῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης Θεοφιλέστατον Τροπαίου κ. Γρηγόριον, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ μέχρι τοῦδε Ἀρχιεπισκόπου κ. Μεθοδίου, τεβέντος ὁμοφώνως εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἐκκλησίας».

Ὁ νέος Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρεταννίας κ. Γρηγόριος γεννήθηκε τὸ 1929 στὸ χωριὸ Μαραθόμυτος Ἀμμοχώστου Κύπρου. Τὰ γυμνασιακὰ μαθήματα παρακολούθησε στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο τῆς Λευκωσίας. Χειροτονήθηκε διάκονος ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου κυρὸ Μακάριο τὸν Γ'. Σπούδασε τὴν ἱερὴ ἐπιστήμην τῆς Θεολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ παράλληλα ὑπηρέτησε ὡς διάκονος στὸν Ἱ. Ναὸ Ἁγίου Ἀνδρέα Πετραλώνων καὶ στὸν Ἱ. Ναὸ Ἁγίας Σοφίας Νέου Ψυχικοῦ. Τὸν Ἀπρίλιον 1959 μετέβη στὸ Λονδίνο καὶ τοποθετήθηκε στὸν Ἱ. Ναὸ Ἁγίων Πάντων. Χειροτονήθηκε Πρεσβύτερος ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Ἀρχιεπίσκοπο Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρεταννίας Ἀθηναγόρα Καθβάδα. Στὴν Ἀγγλία συνέχισε τὶς σπουδές του στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Καίμπριτζ. Τὸ 1964 τοποθετήθηκε Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων ἀπὸ τὸν αἰδῆμο Ἀρχιεπίσκοπο Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρεταννίας κυρὸ Ἀθηναγόρα Κοκκινάκη. Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Τροπαίου χειροτονήθηκε τὸν Δεκέμβριον 1970. Χρημάτισε Τοποτηρητὴς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ὅταν τὸν Σεπτεμβρίον 1979 ἐξεδέχησε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηναγόρας, ὡς Πρωτοσύγκελλος τοῦ ὁποίου συνέβαλε στὴ διοργάνωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Μεγάλης Βρεταννίας.

Ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρεταννίας κ. Γρηγόριος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολη, τὸ Κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας, τὴν Τρίτη, 17 Μαΐου 1988, διὰ νὰ ὑποβάλῃ τὰ σέβη του πρὸς τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ.κ. Δημήτριον καὶ τὴν περὶ Αὐτὸν Ἁγίαν καὶ Ἱεράν Σύνοδον τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας.

Εἰς τὸν Πάνσεπτον Πατριαρχικὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐτελέσθη τὸ Μέγα Μήνυμα καὶ ἡ Εὐχαριστία ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ καὶ ἀναδείξει του εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρεταννίας.

Ἡ ἐνθρόνισις τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρεταννίας ἐγινε τὴν Κυριακῇ τῆς Πεντηκοστῆς, 29 Μαΐου 1988 καὶ ὥρα 6.15 μ.μ. εἰς τὸν Καθεδρικὸν Ναὸ Ἁγίας Σοφίας Λονδίνου.

Εἰς τὴν ἐνθρόνισιν παρέστησαν ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀγγλικανικῆς καὶ Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἄλλων Δογματῶν τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου, οἱ

διπλωματικές ἀρχές Ἑλλάδος καὶ Κύπρου καὶ ἐκπρόσωποι τῆς Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐνθρόνισεως ἀκολούθησε δεξίωσις εἰς τὴν Κρύπτην τῆς Ἁγίας Σοφίας Λονδίνου.

—Τὴ Δευτέρα 9ῃ Μαΐου 1988 ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος κ. Γρηγόριος εἶχε μακρὰν καὶ πολὺ ἐποικοδομητικὴ συνάντησις γνωριμίας, κατόπιν προσκλήσεώς του, με τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ Παροικιακοῦ Τύπου. Στὴν πρόσκλησίν του ἀνταποκρίθηκαν οἱ ἀκόλουθοι (ἁλφαιθιτικά): 1. Χριστίνα Ἀρέστη («Παροικιακὸς Τύπος»), 2. Λούης Βρακάς («Τὰ Νέα» καὶ G. C.R.), 3. Ἀλίκη Γιούργα («Ραδιόφωνο LONDON 88»), 4. Δῶρος Γρηγορίου (L.G.R.), 5. Τάσος Ζαχαριάδης («Παροικιακὴ»), 6. Θάνος Κάνιστρας («Ἑλληνικὸς Τύπος»), 7. Κυριάκος Μεταξᾶς («GREEK GAZETTE»), 8. Δῶρος Παρτασιδῆς («Ἐπίκαιρη»), 9. Ζαννέτος Τοφαλλῆς («L.G.R.»), 10. Ἀνδρέας Τσαλούφας («Παροικιακὴ»).

Ἡ ἔφημ. «Γαχυδρόμος» καὶ τὸ περ. «THE GREEK REVIEW» προσκλήθηκαν ἀλλ' ἀδυνατοῦσαν νὰ προσέλθουν.

Ὁ Σεβασμιώτατος, ἀφοῦ ἐξέφρασε τὴν χαρὰ καὶ τὶς εὐχαριστίες του γιὰ τὴν ἀνταπόκρισιν τῶν δημοσιογράφων στὴν πρόσκλησίν του, τοὺς διαβεβαίωσε ὅτι ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ θὰ εὐρίσκειται ἀνοικτὴ γιὰ ὅλους τοὺς, ὥστε ἡ Παροικία νὰ κρατεῖται συνεχῶς ἐνήμερη γιὰ τὴ δραστηριότητα τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ τῶν συνεργατῶν του. Πάρεκάλεσε ἐπίσης τοὺς δημοσιογράφους, σάν πεπειραμένους γνῶστες τῶν Παροικιακῶν πραγμάτων, νὰ ἐξακολουθήσουν νὰ συμβάλλουν θετικὰ ὅχι μόνον στὴν ὀρθὴ πληροφόρησιν τῶν ἀναγνωστῶν τους, ἀλλὰ καὶ στὴν διευκόλυνσιν τοῦ πολὺ δύσκολου ἔργου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Σὲ συγκεκριμένους ἐρωτήσεις τῶν δημοσιογράφων, ὁ Σεβασμιώτατος δήλωσε ὅτι δὲν τοῦ δόθηκε ἀκόμη ὁ καιρὸς νὰ μελετήσῃ ὅλους τοὺς φακέλους τοὺς σχετικoὺς μετὰ Ἑλληνικὰ Παροικιακὰ Σχολεῖα καὶ μετὰ τὶς Κοινότητες καὶ τὰ ἰδιαιτέρα προβλήματα ποὺ ἢ καθε μιά τους πιθανὸν νὰ ἀντιμετωπίζει, ὑποσχέθηκε ὅμως πὼς τὸ κάθε πρόβλημα θὰ τὸ ἐπιληφθεῖ μέσα στὸ συντομότερο δυνατὸ χρονο. Ἀνέφερε ἐπίσης ὁ Σεβασμιώτατος ὅτι ἡ Νεολαία καὶ τὰ παιδιά τῆς Ὁμογένειας ἀποτελοῦν ὀπωσδήποτε θέματα προτεραιότητος, γιὰτὶ αὐτὰ ἐξασφαλίζουν τὴ διακωνίση τῆς φυλῆς καὶ ἀποτελοῦν τὸ καλύτερο ἐχέγγυον γιὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ.

Ἐπιδίωξη καὶ ἐλπίδα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἰδιοῦ εἶναι ἡ ὄσο τὸ δυνατὸ καλύτερη καὶ εὐρύτερη προσέγγισις μετὰ τὴ νέα γενεά, καὶ σ' αὐτό, δήλωσε ὁ Σεβασμιώτατος, τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας δύνανται νὰ διαδραματίσουν ἕνα οὐσιαστικὸ ρόλο, προβάλλοντας παντοιοτρόπως τὰ μεγάλα διδάγματα τῶν Ἑλληνοχριστιανικῶν μας παραδόσεων, φορέας καὶ φρουρὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἀνεκαθεν ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία.

Στὸ θέμα τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων, ὁ Σεβασμιώτατος δήλωσε ὅτι τὶς ὑποστηρίζει ἐνθερμῶς καὶ θὰ κάνει τὸ πᾶν γιὰ νὰ τὶς προωθήσῃ. Τόνισε ὅμως πὼς διαφορὲς χιλίων τόσων χρόνων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαλειφθοῦν ὡς διὰ μαγείας ἀπὸ τὴ μιά μέρα στὴν ἄλλη. Τὸ παρήγορον σημεῖον εἶναι ὅτι οἱ Χριστιανοὶ συνδέονται ἄρρηκτα κατὰ τριπλὸν τρόπο: στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, στὸ Εὐαγγέλιον, καὶ στὸ Βάπτισμα. Καὶ τὰ κοινὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ὑποβληθοῦν στὴν προσπάθεια ἐξευρέσεως κοινῶν ἐδάφους γιὰ στενότερες σχέσεις.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ θέμα τῶν Κοινοτικῶν Συμβουλιῶν, ὁ Σεβασμιώτατος ἀναφέρθηκε στὸ Καταστατικὸ ποὺ εἶχε εἰσαγάγῃ σάν βᾶσις ὀργάνωσιν τῶν Κοινοτήτων ὁ ἀείμνηστος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηναγόρας Κοκκινάκης, τὸ ὁποῖο μελετήθηκε καὶ ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τὰ κατὰ καιροὺς Κληρικολαϊκὰ Συνέδρια ποὺ ὀργάνωσε τότε ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ. Τὸ Καταστατικὸ αὐτὸ ἐξακολουθεῖ ν' ἀποτελεῖ ἕνα πολὺ καλὸ δῶρον, ἀλλὰ ὀπω-

δῆποτε θὰ προσαρμοστὲί στὶς ἐπικρατοῦσες συνθήκες σὲ κάθε Κοινότητα καὶ γιὰ νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ σημερινὰ δεδομένα τῆς Ὀμογένειας. Πάντως, δὴλωσε ὁ Σεβασμιώτατος, ἡ κάθε περίπτωση θὰ ἐξετάζεται ἐξχωριστὰ καὶ θὰ λαμβάνονται τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς καλύτερη ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν τῶν Κοινοτήτων καὶ τοῦ λαοῦ μας.

Στὸ ζήτημα τῶν σχέσεων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς μετὰ τὴν Παροικία στὴν ὁλότητά της, ὁ Σεβασμιώτατος δήλωσε ὅτι πιστεύει ἀκράδαντα στὴν πλήρη ἐνότητα τῆς Παροικίας καὶ ὅτι σκοπεύει νὰ καταστήσει τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ γέφυρα γιὰ οὐσιαστικὴ καὶ ἀπόλυτη συνεργασία καὶ ἀξιοποίηση ὅλων τῶν παραγόντων καὶ τῶν δυνατοτήτων πού ἐμπεριέχει ἡ Π α ρ ο ι κ ί α. Ἐκεῖ πού δὲν ὑπάρχουν γέφυρες, δήλωσε, θὰ τὶς κτίσουμε, καὶ ἐκεῖ πού ὑπάρχουν, θὰ τὶς ἐνδυναμώσουμε καὶ θὰ τὶς διευρύνουμε.

Ἀναφερόμενος στὸ θέμα τῆς Κύπρου, ὁ Σεβασμιώτατος δήλωσε κατηγορηματικὰ ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἰδίου προσωπικά θὰ εἶναι ἡ ὁλοψυχη συμμετοχὴ στὴν προσπάθεια πού καταβάλλει ὁ Ἕλληνισμὸς γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης στὴν Κύπρο. Εἶναι πάντως κεφαλαιώδους σημασίας ἡ ἐνοποίηση καὶ ἡ ἀξιοποίηση ὁλοκληρῶν τοῦ ἔμφυχου δυναμικοῦ τῆς Παροικίας ὑπὲρ τοῦ ἀγωνιζομένου Κυπριακοῦ λαοῦ. Ἀποτελεῖ πραγματικὸ ἀμάρτημα ἡ κατασπατάληση τῶν ἐνεργειῶν, τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ ζήλου καὶ τῶν κόπων πού τόσο πλοῦσια διαθέτει ἡ Παροικία μας, ὅταν ἡ Κύπρος χρειάζεται, καὶ τὴν ὀφείλουμε, ὀλόκληρη καὶ ἐνωμένη τὴν Παροικία ν' ἀγωνιστεῖ παρὰ τὸ πλευρὸ τῆς.

Ἐπανερχόμενος στὸ θέμα τῆς Νεολαίας μας, ὁ Σεβασμιώτατος τόνισε πὼς τὸ Ἕλληνορθόδοξο σπῆτι καὶ ἡ κάθε Ἕλληνορθόδοξη Οἰκογένεια ἀποτελοῦν ἕνα εἶδος ναοῦ, εἶναι ἡ «κατ' οἶκον Ἐκκλησία», μέσα στὴν ὁποία πρέπει νὰ καλλιεργούμε καὶ νὰ διαφυλάσσουμε, καὶ μὲ ὅλες μας τὶς δυνάμεις, τὰ ἰδανικά τῆς φυλῆς, τὰ διδάγματα τῆς ἱστορίας μας καὶ τὴν Ἕλληνορθόδοξη πίστη καὶ λατρεία μας. Γιατὸ καὶ συμβούλευε ὅπως ὅλοι συμβάλλουμε ὥστε νὰ γίνεῖ ἐθισμὸς ὁ Ἐκκλησιασμὸς καὶ τῶν μεγάλων καὶ τῶν παιδιῶν. Καὶ ὁ ἐθισμὸς αὐτὸς ξεπερνᾷ τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσας καὶ τῆς διάρκειας τῆς θ. Λειτουργίας. Πάντως πιστεύει πὼς ὁ κάθε ἱερέας καλὸ θὰ ἦταν, ὅπου εἶναι ἀναγκαῖο, νὰ ἐξηγεῖ στὰ Ἀγγλικά τὰ τῆς θ. Λειτουργίας. Ἐπιβάλλεται ἐπίσης νὰ χρησιμοποιεῖ ὀπτικά καὶ ἄλλα σύγχρονα τεχνικά μέσα γιὰ νὰ βοηθοῦνται τὰ παιδιά νὰ κατανοοῦν καλύτερα τὰ ψαλλόμενα, ἢ τὰ λεγόμενα καὶ τὰ τελούμενα.

Τέλος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εὐχαρίστησε καὶ πάλι τοὺς δημοσιογράφους γιὰ τὴν προθυμία πού ἔδειξαν ν' ἀνταποκριθοῦν στὴν προσκλησὴ του καὶ τοὺς ὑποσχέθηκε πλήρη συνεργασία.

(Ἐκ τῶν Γραφείων τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς)

Ἱερὰ Μητρόπολις Γαλλίας

Τελέστηκε στὶς 24 Ἀπριλίου στὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου Παρισίων Ἀρχιερατικὸ Μνημόσυνο ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Ἐθνάρχου Ἐλευθερίου Βενιζέλου, πού πέθανε στὸ Παρίσι τὸ 1936 καὶ ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία του ψάλλθηκε στὸ Μητροπολιτικὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς θ. λειτουργίας καὶ τοῦ ἱεροῦ μνημοσύνου ὁ πρέσβης τῆς Ἑλλάδας στὴ Γαλλία κ. Μητσόπουλος ἐξεφώνησε ἐμπεριστατωμένο λόγο ἀναφερθεὶς μὲ κάθε λεπτομέρεια στὴ ζωὴ καὶ τὴν δρᾶσι τοῦ ἀειμνήστου Ἐθνάρχου, ἐξάρας τὴν πολιτικὴ ἐμβέλεια του καὶ τὸν οὐσιαστικὸ ρόλο του στὴν προάσπιση τῶν δικαιῶν τοῦ Ἕθνους.

Στὴν ἀκολουθία ἱερούργησε ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Σασιμῶν κ. Ἱερεμίας, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γαλλίας

Πρωτοπρεσβυτέρου π. Παναγιώτου Σιμιγιάτου, τῶν Ἀρχιμανδριτῶν π. Μεθοδίου Ἀλεξίου, Μακαρίου Δουλουφᾶκη καὶ τοῦ Διακόνου π. Στεφάνου Κοσκωντῶνη.

Συγκινητικὴ ὑπῆρξε ἡ παρουσία τοῦ Μητροπολίτου Γαλλίας κ. Μελετίου, ὁ ὁποῖος ἐξῆσε ἀπὸ κοντὰ ἐκεῖνα τὰ μεγάλα ἐθνικά γεγονότα, πού ὁ κ. Πρέσβης ἀναφέρθηκε εἰδικὰ σ' αὐτὸ τὸ γεγονός. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁμιλίας, ὁ Σεβασμιώτατος πλήρης συγκινήσεως συνεχάρη τὸν κ. Πρέσβη, ὡς καὶ ὀλόκληρη ἡ Ὀογένεια πού παρέστη στὸ τελεσθὲν μνημόσυνο.

(Ἀνταπόκρισις ἐκ Παρισίων)

Ἱερὰ Μητρόπολις Ρόδου

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων κ. Ἀπόστολος ἐξελέγη μὲ ψήφους κανονικῆς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας πού συνεδρίασε ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Μακ. Οἰκουμηνικοῦ Πατριάρχου κ. Δημητρίου, τὴν Πέμπτη 5 Μαΐου, Μητροπολίτης Ρόδου.

Ὁ νέος ποιμενάρχης Ρόδου, Σύμης, Νισύρου, Χάλκης, Τήλου καὶ Καστελλορίζου κ. Ἀπόστολος ἔχει προσφέρει μεγάλες ὑπηρεσίες στὴν Ἐκκλησία ὡς Καθηγούμενος τῆς Σταυροπηγῆς καὶ Πατριαρχικῆς Μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας Θεσσαλονίκης καὶ εἶναι ροδιακῆς καταγωγῆς.

Στὸ μεταξύ, τὴν Τρίτη 3 Μαΐου τὸ πρωὶ, κηδεύτηκε μέσα σὲ ἐκδηλώσεις μεγάλου πένθους καὶ ἐξαιρετικῆς τιμῆς τοῦ ροδιακοῦ λαοῦ ὁ ἐκλιπὼν Μητροπολίτης Ρόδου κυρὸς Σπυρίδων, ὁ ὁποῖος ἐπὶ μακρὰν σειράν ἐτῶν διαποίεμαν θεοφιλῶς τὸ χριστοπώνυμο πληρωμα τῆς ἐπαρχίας πού τοῦ ἐμπιστεύθηκε τὸ Οἰκουμηνικὸ Πατριαρχεῖο.

Τὸ πρωὶ τελέσθηκε στὸν Ἱ. Ναὸ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ Θεία Λειτουργία, στὴν ὁποία προέστη ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Ἀναστασίας Θεοφ. Ἐπίσκοπος Μιλήτου κ. Ἀπόστολος. Στὶς 10 π.μ. ἡ σορὸς τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτη μεταφέρθηκε πεζῇ στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ ὅπου ἐψάλη ἡ ἐξόδιος ἀκολουθία, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸ παλιὸ Νεκροταφεῖο, ὅπου ἐνταφιάσθηκε. Τὸν σεπτὸ Οἰκουμηνικὸ Θρόνον ἐκπροσώπησε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος ἐξεφώνησε τὸν προσήκοντα λόγο. Ἐπικηδεῖους ἐξεφώνησαν ἐπίσης ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κῶου κ. Αἰμιλιανός, ὁ ὁποῖος προεξήρχε τῆς κηδείας καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κεφαλληνίας κ. Σπυρίδων, Ποιμενάρχης τῆς Ἱ. διαίτερης πατρίδας τοῦ ἐκλιπόντος.

Ὁ Σεβ. Κεφαλληνίας κ. Σπυρίδων, εἶπε σχετικῶς: «Ἐὐσεβεστάτη πενθοῦσα ὁμήγυρις,

Μετὰ τῆς Μητρὸς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τῆς Κορυφῆς τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ μετὰ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρόδου, πενθεὶ, θλίβεται καὶ ὀδυνᾶται κατ' ἄνθρωπον καὶ ἡ τοπικὴ Ἐκκλησία τῆς Κεφαλληνίας καὶ ἰδιαίτερως οἱ Χριστιανοὶ τῆς περιοχῆς Πάλλης καὶ τῆς πόλεως Ληξουρίου, ἐπὶ τῇ ἀφνιδίᾳ τελευτῇ τοῦ γηραιοῦ καὶ γεραροῦ καὶ σοφοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου Ποιμενάρχου κυροῦ Σπυρίδωνος.

Διότι ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἐν τῇ πόλει Ληξουρίου γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς ὁ Ποιμενάρχης τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μητροπόλεως, συχνὰ ἐπεσκέπτετο αὐτὴν καὶ ἀρρήκτους δεσμούς μετὰ τῶν κατοίκων αὐτῆς διετήρει, συνναστροφόμενος αὐτοῦς μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ ἐκκλησιαστικῆς φροντίδος, ἀνταποδίδοντας αὐτῶ σεβασμὸν θαύτατον, ἀγάπην πολλὴν καὶ ἐκτίμησιν ἀπεριόριστον.

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Κεφαλλῆνες μετὰ πάντων ὡμῶν συμμετέχουν νοερῶς εἰς τὴν ἐξόδιον ταύτην ἀκολουθίαν τοῦ πολυσεβάστου καὶ πολυαγαπημένου συμπατριώτου αὐτῶν, Μητροπολίτου Ρόδου κυροῦ Σπυρίδωνος καὶ συμμερίζονται τοῦτο τὸ μεγάλο γεγονός, αὐτὴν τὴν μεγάλην ἀλήθειαν ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἱεράρχου τούτου,

ή τών σεπτών Ἑλλήνων Ὀρθοδόξων Ἀρχιερέων χορεία, στερεΐται σήμερον ἑνός πεπνυμένου μέλους αὐτῆς
 ἢ τών Ὀρθοδόξων Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, στερεΐται σήμερον ἑνός σοφοῦ παραστάτου
 ἢ τών Ἱερῶν Γραμμάτων Ἐπιστήμη, ἑνός τετιμημένου μύστου
 ὁ τών Ὀρθοδόξων Κλήρος, ἑνός σεμνώματος αὐτοῦ

καί
 ἢ κοινωνία ὄλως ἰδιαιτέρως τῆς Ρόδου καί τῆς Κεφαλληνίας, ἑνός μεγάλου δνόματος.

Ὁ ἀπό Ἀπαμείας Μητροπολίτης Ρόδου Σπυρίδων ὑπῆρξεν ἕνας ἐκ τών ἐπιβλητικωτέρων Ἀρχιερέων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἀριστοκράτης καί εὐγενής, εἰς τούς τρόπους καί τὴν συμπεριφορὰν, ἡσύχιος καί μειλίσιος εἰς τὸν χαρακτήρα, πρᾶος καί συγχωρητικός πρὸς πάντας, διακρινόμενος διὰ τὴν κατὰ Θεὸν σοφίαν, τὴν ἐκκλησιαστικὴν καί θεολογικὴν κατάρτισιν καί τὰς γνώσεις τῆς θύραθεν ἐπιστήμης, τὸ κύρος καί τὸ θάθος τῆς προσωπικότητός του.

Μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ ἀναπνοῆς διετηρεῖ ἀκμαΐας τὰς πνευματικὰς καί σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις καί εὐρίσκειτο διαρκῶς ἐν κινήσει, πανταχοῦ παρών καί τὸ τέλος τῆς ἐπιγείου ζωῆς του τὸν εὖρεν εἰς τὰς ἐπάλλξεις τοῦ καθήκοντος καί τῆς ἱερᾶς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἀποστολῆς του.

Σεβαστὲ Γέροντα, ὡς Ποιμενάρχης τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας τῆς τε γενετήρας Σου, παρίσταμαι κατὰ τὴν ἐξόδιον ταύτην ἀκολουθίαν ἐκπροσωπῶν τούς συμπατριώτας Σου τούς ἐν τῇ νήσῳ κατοικοῦντας καί τούς ἐν τῇ διασπορᾷ διαθιούντας, διὰ νὰ καταθέσω ἐπὶ τῆς σεπτῆς σοροῦ Σου τὰ ἱερώτερα τῶν συναισθημάτων τῆς ἀγάπης καί τοῦ σεβασμοῦ ἐκείνων τούς ὁποίους καί Ἐσὺ τόσον ἠγάπησας κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν Σου.

Οἱ πάντες θὰ Σε ἐνθυμοῦνται εὐγνωμόνως ἀνθ' ὧν ἐσκέπτεσο καί ἔπραττες πάντοτε ὑπὲρ αὐτῶν, διατηροῦντες πλήρη τὴν θεβαιότητα ὅτι ἀποδειχθεῖς ἐν τῷ παρόντι βίῳ δόκιμος ἐν πᾶσι, ὁ Χριστὸς τὸν Ὅποιον τόσον ἠγάπησας καί τόσον ἀφωσιωμένως ὑπηρετήσας, θὰ Σοῦ προσφέρει τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπιγγέλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπᾶσιν Αὐτόν.

Αἰωνία Σου ἡ μνήμη ἀξιωμακάριστε καί ἀείμνηστε Γέροντα».

Στὴν ἐξόδιο ἀκολουθία ἔλαβαν ἐπίσης μέρος οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Σύρου κ. Δωρόθεος, πρ. Καρπάθου κ. Γεώργιος, Λέρου καί Καλύμνου κ. Νεκτάριος, Καρπάθου καί Κᾶσου κ. Ἀμβρόσιος, οἱ Θεοφ. Ἐπίσκοποι Ἀπαμείας κ. Σπυρίδων ἀπὸ τῆς Ρώμης, Μιλήτου κ. Ἀπόστολος, Δωδώνης κ. Χρυσόστομος καί ὁ Π. Ἐξαρχος Πάτμου Ἀρχιμ. Ἰσιδώρος. Παρέστησαν ὁ Ὑπουργός κ. Σφουρίου, ὁ Πρόεδρος τῆς Ε.ΔΗ.Κ. κ. Ζιγδῆς, οἱ βουλευτὲς τοῦ Νομοῦ, οἱ νομαρχιακὲς καί δημοτικὲς ἀρχές, ἄλλοι ἐπίσημοι καί πλήθος κόσμου.

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1764 νόμου ψηφισθέντος ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Ἑλλήνων καί δημοσιευθέντος εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλληνικῆς (τεῦχος Α', ἀρ. 56, 24 Μαρτίου 1988) «ἰδρύεται Πρεσβεία τῆς Ἑλλάδας στὸ Βατικανὸν με ἔδρα τὸ Βατικανόν».

Ὁ Πάπας Ἰωάννης - Παῦλος ὁ Β' διὰ τῆς μαριολογικῆς ἐγκυκλίου του «REDEMPTORIS MATER» ἐπισημαίνει «πόσον θαθέως ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καί αἱ παλαιαὶ Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι γνωρίζουν ἐαυτὰς συνδεδεμένας ἐν τῇ ἀγάπῃ καί τῇ εὐλαθείᾳ των διὰ τὴν Θεοτόκον».

Ὁ Πρόεδρος τῆς ἐν Βατικανῷ Ἐπιτροπῆς διὰ ζητήματα πίστεως διακεκριμένος Καρδινάλιος Ἰωσήφ RÄTZINGER ἐτόνισεν ἐν συνεντεύξει του, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς Μαριολογίας δύναται νὰ προαγάγῃ τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, δοθέντος ὅτι καί προτεσταντικοὶ κύκλοι ἔχουν σήμερον μαριολογικὸν ἐνδιαφέρον.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις: α) τῶν ἀρθρων 38, πρῶγ. 2, καί 67 τοῦ Ν. 590)1977, β) τοῦ Ν. Δ. 1398)1973, γ) τοῦ Ν. 673)1977 ὡς καί τὴν ὑπ' ἀριθ. 2799)16.12.1982 Ἀπόφασιν Ἡμῶν «Περὶ κατανομῆς τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων εἰς Ἐνοριακοὺς Ἱερούς Ναοὺς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν», καί προκειμένου, ἵνα προθῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἁγίου Δημητρίου - Ἀμπελοκήπων, καλοῦμεν τούς βουλομένους, ἵνα καταλάβῳσι τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καί ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 34)16 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ, «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καί Ἐφημεριῶν», προβλεπόμενα κανονικὰ καί νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα δικαιολογητικά διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26ῃ Μαΐου 1988

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς διατάξεις: α) τῶν ἀρθρων 38, πρῶγ. 2, καί 67 τοῦ Ν. 590)1977, β) τοῦ Ν. Δ. 1398)1973, γ) τοῦ Ν. 673)1977 ὡς καί τὴν ὑπ' ἀριθ. 2799)16.12.1982 Ἀπόφασιν Ἡμῶν «Περὶ κατανομῆς τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων εἰς Ἐνοριακοὺς Ἱερούς Ναοὺς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν», καί προκειμένου, ἵνα προθῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Κοιμήσεως Θεοτόκου - Ἥλιουπόλεως, καλοῦμεν τούς βουλομένους, ἵνα καταλάβῳσι τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καί ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 34)16 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ, «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καί Ἐφημεριῶν», προβλεπόμενα κανονικὰ καί νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ

—Ἡ κυβέρνησις τῆς Βραζιλίας κατηγόρησε ρωμαιοκαθολικοὺς ἐπισκόπους ὡς ὑποθάλποντας μικροεπαναστατικὰ κινήματα. Ἡ κατηγόρησις κατεσκευάσθη ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑπὲρ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων δρᾶσεως των.

—Οἱ ἐννέα ἐπίσκοποι τοῦ Παναμά ἐζήτησαν τὴν διενέργειαν ἀνεξαρτήτου καί ἀντικειμενικῆς ἐρεύνης διὰ τὰς θορακίαις κατηγορίας περὶ ἐγκληματικῶν πράξεων, αἵτινες ἀποδίδονται εἰς τὸν «ἰσχυρὸν ἄνδρα» τῆς χώρας στρατηγὸν Ἐμμανουήλ Ἀντώνιον Νοριέγκα.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Κατόπιν προσκλήσεως τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου τοῦ Α', ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν συνήλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ 7ης μέχρι τῆς 12ης Μαρτίου 1988.

Τὰς ἐργασίας τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς κατήχθησαν ὁ Πρόεδρος τῆς Δρ HEINZ J. HELD καί οἱ Ἀντιπρόεδροί της Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος καί Δρ SYLVIA TALBOT. Τὸν πρὸς τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν χαριετισμὸν τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐκόμισεν ὁ ἐκπροσωπησας αὐτὸν Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Βαρθολομαῖος. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος, ἐξ δνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Διαχριστιανικῶν Σχέσεων παρέθεσε δεξίωσιν εἰς τὰ μέλη τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρέθησαν καί ἀντιπρόσωποι τῶν ἄλλων δογματῶν.

Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν τὰ νεο-
μισθωμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 26ῃ Μαΐου 1988

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἱερά Μητρόπολις Μυτιλήνης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει: 1) τὰς διατάξεις τοῦ Ν.Δ. 1398) 73 «Περὶ συστάσεως ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων παρὰ τῆ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπῆ Ἀθηνῶν καὶ ταῖς Ἱεραῖς Μητροπόλεσι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», 2) τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1342)76 ἡμετέραν ἀπόφασιν, 3) τὰς διατάξεις τῆς ὑπ' ἀριθμ. 2104)76 Ἐγκυκλίου τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «περὶ ἀναδιαρθρώσεως τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων, 4) τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 1 τοῦ Ν. 673)77 «Περὶ ἀνακατανομῆς καὶ ρυθμίσεως ὀργανικῶν τινῶν θέσεων Διακόνων» καὶ 5) τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33, 34, 36 καὶ 37 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2)69 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίῶν Διακόνων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν ὀργανικῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν: α) Ἁγίου Θεράποντος Μυτιλήνης, β) Ἁγίου Συμεῶν Μυτιλήνης, γ) Ἁγίας Βαρβάρας Παμφίλων καὶ δ) Ἁγίου Γεωργίου Πολιχνίτου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς «ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν νομίμων δικαιολογητικῶν.

Ἐν Μυτιλήνῃ τῆ 4ῃ Μαΐου 1988

† Ὁ Χίου ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ
Τοποτηρητῆς

Ἱερά Μητρόπολις Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 2^ο παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Σκοπιᾶς, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω κενῆς θέσεως.

Ἐν Νέᾳ Ζίχνῃ τῆ 22ᾳ Μαΐου 1988

† Ὁ Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ἱερά Μητρόπολις Καρυστίας καὶ Σκύρου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν τῶν Ἱερῶν Ναῶν 1) Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Δύστου, 2) Ἁγίας Τριάδος Βέλους, 3) Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Ἀλυμροποτάμου, 4) Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Ζαράκων, 5) Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Καραθύου, 6) Ἁγίου Νικολάου Ὁχθωνιάς καὶ 7) Γενήσεως Θεοτόκου Στύρων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Κύμῃ τῆ 25ῃ Μαΐου 1988

† Ὁ Καρυστίας καὶ Σκύρου ΣΕΡΑΦΕΙΜ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

† Ὁ Θεσσαλονίκης ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Α) Ἐσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἐτησίως.

Β) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 20 ἐτησίως.

Τιμὴ ἐκαστοῦ τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εὐαγγέλιον Θεοδώρου, Ὑπέρχονα μηνύματα τῆς Ζ' Οἰκουμ. Συνόδου (Ε').

Μητροπ. Μεσσηνίας Χρυσόστομου, Αἱ παιδαγωγικαὶ ἰδέαι τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων.

Μητροπ. Δημητριάδος Χριστοδούλου, Ἠθικὰ καὶ δεοντολογικὰ προβλήματα στὴν τεχνητὴ γονιμοποίηση.

Μητροπ. Γρεβενῶν Σεργίου, Ἡ Ἱ. Μονὴ τοῦ Ὁσίου Νικάνορος καὶ τὸ κειμηλιοφυλάκειον αὐτῆς.

Ἐπισκόπου Ἀρχελῶν Εὐθυμίου, Ἀνθρωπος καὶ φυσικὸ περιβάλλον.

Βλασίου Ἰω. Φειδᾶ, Μάξιμος ὁ Γραικὸς φωτιστῆς τῶν Ρώσων.

Ἀρχιμ. Δημ. Μπεκιάρη, Ἡ ἡγουμένη τοῦ Ἀθῶνα, Κυρὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Ἰω. Φ. Ἀθανασοπούλου, Ὁ Ἱερόθεος Μητρόπουλος, ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν καὶ Ἡλείας.

Παρατηρήσεις καὶ Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Παράρτημα.